

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Lektorutdanning for trinn 8–13 Master i lesevitenskap	Vårsemesteret, 2020 Åpen
Forfatter: June Thea Johannessen (signatur forfatter)
Veileder: Klaus Johan Myrvoll	
Tittel på masteroppgaven: Talemålsendringer i Stavanger i dag. En sosiolingvistisk undersøkelse av yngre talere av stavangersk Engelsk tittel: Dialect change in Stavanger today. A sociolinguistic research of younger speakers of the Stavanger dialect	
Emneord: sosiolingvistikk, talemål, dialekt, Stavanger, Rogaland	Antall sider: 80 + vedlegg/annet: 177 Stavanger, 15. august 2020

Talemålsendringer i Stavanger i dag

En sosiolingvistisk undersøkelse av yngre talere av stavangersk

June Thea Johannessen

Universitetet
i Stavanger

Mastergradsoppgave i lesevitenenskap
Institutt for kultur- og språkvitenenskap
Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora
Universitetet i Stavanger
Våren 2020

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven er en sosiolingvistisk studie av ungdommers talemål i Stavanger. Arbeidet baserer seg i stor grad på hovedfagsoppgavene til Finn Gabrielsen (1983) og Kristine Nymark Aasen (2011) om talemålsendringer i Stavanger. Undersøkelsen baserer seg på opptak av og utfyllingsskjema fra kvantitative, sosiolingvistiske intervju med 41 yngre informanter i femten–sekstenårsalderen og utfyllingsskjema fra 13 voksne informanter mellom 40 og 55 år. Informantene er elever og foreldre til elever på Lunde skole og Kannik skole, som ligger i ulike bydeler i Stavanger. Formålet med forskningsarbeidet er å undersøke seks språklige variabler i lys av de sosiale variablene geografisk tilhørighet, alder, kjønn og sosial lagdeling.

Studien er både synkron og diakron, da jeg undersøker språklig variasjon i dag samtidig som jeg sammenligner mine resultater med talemålsstudiene til Gabrielsen og Aasen der det er mulig.

Den generelle tendensen er at de yngre informantene i varierende grad opprettholder de tradisjonelle dialekttrekkene, mens de voksne bevarer dem. Resultatene viser klare forskjeller mellom skolene, og elevene på Kannik skole ser ut til å ha kommet lenger i språkendringsprosessen enn deres jevnaldrende på Lunde. Det er relativt små språklige kjønnsforskjeller i alle informantgruppene, men jenter og kvinner har en liten tendens til å bruke færre tradisjonelle former enn gutter og menn, særlig på Kannik skole.

De språklige variablene ser ut til i varierende grad å være svekket blant de yngre, og spesielt hunkjønnsbøyningen er hardt rammet. At hunkjønnsartikkelen *ei* er blant de sterkt svekkede formene, men at *-a* i ubunden form entall av hunkjønnsord holder seg relativt godt, har ført til den interessante hybridformen «ein veska», som ser ut til å være ekspansiv.

Det ser ut til at det hovedsakelig er ytre faktorer som påvirker dialekten til ungdommer i Stavanger i dag. Den generelle språkendringstendensen kan kobles til standardisering og påvirkning fra Oslo. Det gamle høystatusmålet i Stavanger virker å ha mistet mye terreng og prestisje, spesielt blant de yngre, og mye ligger til rette for at det med tiden vil bli erstattet av et regionalt farget standardtalemål.

FORORD

Arbeidet med dette prosjektet har vært en akademisk og emosjonell reise som har tatt meg til de høyeste topper, men også til to–tre smådype grunner. Alt i alt sitter jeg likevel igjen med en forhøyet kunnskap, interesse og fascinasjon for språket og de språkendringsprosessene som foregår i Stavanger, så vel som i Norge, i dag.

Det er mange som har hjulpet meg i skriveprosessen og ellers, og som derfor fortjener en takk. Først og fremst vil jeg takke min kunnskapsrike veileder Klaus Johan Myrvoll, for alle motiverende og interessante faglige samtaler, og ikke minst dine gode råd og støtte.

Jeg vil gjerne takke samtlige lærere på Lunde skole og Kannik skole for at dere stilte deres klasser til min disposisjon og tok dere tid til å legge til rette for elevintervjuer i en ellers travel undervisningshverdag. En stor takk til alle elevinformanter – deres engasjement og interesse for dialektforskning gleder meg. Takk til alle foreldreinformanter som tok dere tid til å fylle ut talemålsskjemaene hjemme. Uten informantene hadde ikke dette prosjektet blitt noe av, og jeg er svært takknemlig for deres deltagelse.

Til slutt vil jeg rette en stor takk til medstudenter, venner og familie som har støttet og motivert meg gjennom hele masterperioden.

Stavanger, august 2020

June Thea Johannessen

INNHold

SAMMENDRAG.....	III
FORORD	IV
1. INNLEDNING.....	1
1.1 FORMÅL OG BAKGRUNN.....	1
1.2 PROBLEMSTILLING OG HYPOTESER.....	2
1.2.1 Hypotese 1:.....	2
1.2.2 Hypotese 2:.....	3
1.2.3 Hypotese 3:.....	3
1.3 AVHANDLINGENS STRUKTUR	3
2. SAMFUNN OG SPRÅK I STAVANGER.....	5
2.1 STAVANGER	5
2.1.1 Kort historisk gjennomgang	6
2.1.2 Demografi.....	7
2.1.3 Bosetningsmønster.....	8
2.1.4 Sysselsetting og næringsliv.....	9
2.1.5 Skole og utdanning	10
2.1.6 Kulturliv	11
2.1.7 Folkelig bymål vs. høyere talemål.....	11
2.1.8 Hundvåg bydel.....	12
2.1.9 Eiganes og Våland bydel	13
2.2 TRADISJONELLE MÅLMERKER I STAVANGERSK	14
2.2.1 Variabel 1: Hunkjønnsbøyning.....	14
2.2.2 Variabel 2: Infinitivsmorfemet	16
2.2.3 Variabel 3: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum	16
2.2.4 Variabel 4: Lenisering	17
2.2.5 Variabel 5: Ubestemt og bestemt form flertall maskulinum.....	18
2.2.6 Variabel 6: Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd	19
3. TIDLIGERE FORSKNING	21
3.1 FORSKNING OM STAVANGER-DIALEKTEN.....	21
3.1.1 Finn Gabrielsen: Eg eller je? (1983).....	21
3.1.2 Kristine Nymark Aasen: Stavanger-dialekten 30 år etter (2011).....	22
3.2 FORSKNING OM ANDRE NORSKE BYMÅL	22
3.2.1 Tromsø (2015) og Trondheim (2019).....	23
3.2.2 Stian Hårstad og Trondheim (2010)	24
3.2.3 Agnete Nesse og Bergen (1993).....	24
3.2.4 Sverre Stausland Johnsen og byene langs Oslofjorden (2015)	25
4. TEORI.....	26
4.1 SOSIOLINGVISTIKK	26
4.2 SPRÅK OG IDENTITET	27
4.3 SPRÅKSAMFUNN.....	28
4.4 DIAKRON VARIASJON	30
4.4.1 Indre faktorer	31
4.4.1.1 Språklig økonomi	32
4.4.1.2 Kommunikative hensyn	34
4.4.2 Ytre faktorer	35
4.4.2.1 Endringer i materiell og åndelig kultur	35

4.4.2.2 Identifiseringsfunksjon	35
4.4.2.3. Prestisje	36
4.4.2.4. Skriftspråk og standardtalemål	36
4.4.2.5. Massemedia	37
4.4.2.6. Mobilitet	38
4.5 SYNKRON VARIASJON.....	39
4.5.1 Geografisk tilhørighet.....	39
4.5.2. Alder.....	40
4.5.3 Kjønn.....	41
4.5.4 Sosial lagdeling.....	42
4.6 HVORDAN ENDRER SPRÅK SEG?	42
4.6.1 Spredning av språkdrag	43
4.6.2 Akkomodasjon.....	44
4.6.3 Standarddebatten og spørsmålet om standardisering eller regionalisering	44
4.6.3.1 Hva er standardtalemål?	45
4.6.3.2 Finnes det et standardtalemål i Norge?.....	45
4.6.3.3 Språkendringsprosesser i Norge – påvirker standardtalemålet dialektene?.....	49
4.6.3.3.1 Regionalisering.....	50
4.6.3.3.2 Standardisering.....	51
4.6.3.3.3 Regionalisering eller standardisering?.....	51
5. METODE.....	56
5.1 KVALITATIV OG KVANTITATIV METODE	56
5.2 DENNE UNDERSØKELSEN.....	57
5.3 SOSIALE VARIABLER	58
5.3.1 Geografisk tilhørighet.....	58
5.3.2 Alder.....	59
5.3.3 Kjønn.....	59
5.3.4 Sosial lagdeling.....	59
5.4 INNSAMLING AV DATA.....	60
5.4.1 Yngre informanter	60
5.4.2 Voksne informanter	62
5.4.3 Utfyllingsskjema og strukturert intervju.....	63
5.4.4 Strukturert intervju og yngre informanter.....	64
5.4.5 Utfyllingsskjema og voksne informanter.....	65
5.5 BEHANDLING AV MATERIALET OG UTREGNING AV RESULTAT	65
5.6 FORSKNINGSETIKK	66
5.7 RELIABILITET OG VALIDITET	67
6. PRESENTASJON AV RESULTATER.....	69
6.1 VARIABEL 1: HUNKJØNNSBØYNING	69
6.1.1 Ubestemt form entall femininum.....	69
6.1.2 Bestemt form entall femininum	71
6.1.3 Adjektiv bestemt form entall femininum.....	72
6.1.4 Adjektiv bestemt form entall nøytrum.....	73
6.1.5 Adjektiv på -en ubestemt form entall femininum	74
6.1.6 Pronomen 3. person entall objekt i femininum	77
6.1.7 Pronomen 3. person entall subjekt femininum	78
6.1.8 Possessiv 1. person entall femininum	79
6.1.9 Artikkel ubestemt form femininum	81
6.2 VARIABEL 2: INFINITIVSMORFEMET	83
6.3 VARIABEL 3: SVARABHAKTI-E I ADJEKTIV I UBESTEMT FORM ENTALL MASKULINUM OG FEMININUM.....	85
6.4 VARIABEL 4: LENISERING	86
6.5 VARIABEL 5: UBESTEMT OG BESTEMT FORM FLERTALL MASKULINUM.....	88

6.6 VARIABEL 6: ADVERB MED OPPHAVLIG FULLVOKAL I UTLYD	90
6.7 KJØNN OG SPRÅK.....	92
6.8 SOSIAL LAGDELING	93
7. DRØFTING AV RESULTATER	97
7.1 SPRÅKENDRINGSTENDENSER.....	97
7.1.1 Variabel 1: Hunkjønnsbøyning.....	97
7.1.2 Variabel 2: Infinitivsmorfemet	98
7.1.3 Variabel 3: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum	98
7.1.4 Variabel 4: Lenisering	98
7.1.5 Variabel 5: Ubestemt og bestemt form flertall maskulinum	99
7.1.6 Variabel 6: Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd	99
7.2 HVA SER UT TIL Å VÆRE DEN VIKTIGSTE PÅVIRKNINGSFAKTOREN?	101
7.2.1 Hva med det høyere talemålet?.....	101
7.2.2 Regionalisering fra Bergen eller standardisering fra Oslo?	103
7.2.2.1 Bergen	103
7.2.2.2 Oslo og standardtalemålet.....	104
7.3 HVA ER BAKGRUNNEN FOR DIALEKTFORSKJELLENE MELLOM DE TO SKOLENE?	106
7.4 HVORDAN SER FREMTIDEN TIL STAVANGER-DIALEKTEN UT?.....	108
8. KONKLUSJONER	110
8.1 HYPOTESENE.....	110
8.1.1 Hypotese 1:.....	110
8.1.2 Hypotese 2:.....	111
8.1.3 Hypotese 3:.....	112
8.2 OPPSUMMERING OG AVSLUTNING	113
8.3 VIDERE FORSKNING.....	114
LITTERATURLISTE	116
VEDLEGG.....	125
VEDLEGG 1: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKESKJEMA TIL POTENSIELLE ELEVINFORMANTER VED LUNDE SKOLE	125
VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKESKJEMA TIL POTENSIELLE ELEVINFORMANTER VED KANNIK SKOLE	128
VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKESKJEMA TIL POTENSIELLE VOKSNE INFORMANTER VED LUNDE SKOLE	131
VEDLEGG 4: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKESKJEMA TIL POTENSIELLE VOKSNE INFORMANTER VED KANNIK SKOLE.....	134
VEDLEGG 5: UTFYLLINGSSKJEMA	137
VEDLEGG 6: BAKGRUNNSINFORMASJON OM INFORMANTER	146
VEDLEGG 7: UTFYLLENDE TABELLER	170
VEDLEGG 8: VURDERING FRA NSD	174

Oversikt over figurer

Figur 1: Kart over Rogaland fylke, E-service (se også figur 6 i kap. 2.1.8 for bydelskart).....	5
Figur 2: Befolkningsvekst i Stavanger 1960–2020	7
Figur 3: Nettoinnflytting fra andre landsdeler og utlandet 2017 (obs: 5. søyle: «Trøndelag: -26»).....	8
Figur 4: Innbyggere i Stavanger fordelt i aldersgrupper	9
Figur 5: Høyeste fullførte utdanningsnivå i Stavanger, 2018.....	10
Figur 6: Gjennomsnittsinntekt i de ulike bydelene i Stavanger.....	13

Oversikt over tabeller

Tabell 1: Variabel 1, f. ub.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	69
Tabell 2: Variabel 1, f. ub.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	69
Tabell 3: Variabel 1, f. ub.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	70
Tabell 4: Variabel 1, f. b.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	71
Tabell 5: Variabel 1, f. b.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	71
Tabell 6: Variabel 1, f. b.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	71
Tabell 7: Variabel 1, adj. f. b.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	72
Tabell 8: Variabel 1, adj. f. b.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	72
Tabell 9: Variabel 1, adj. f. b.f. sg., voksne, Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	73
Tabell 10: Variabel 1, adj. i. b.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	73
Tabell 11: Variabel 1, adj. i. b.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	73
Tabell 12: Variabel 1, adj. i. b.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	74
Tabell 13: Variabel 1, adj. på -en f. ub.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	74
Tabell 14: Variabel 1, adj. på -en f. ub.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	75
Tabell 15: Variabel 1, adj. på -en f. ub.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	75
Tabell 16: Variabel 1, adj. sledå, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	75
Tabell 17: Variabel 1, adj. sledå, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	75
Tabell 18: Variabel 1, adj. sledå, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	76
Tabell 19: Variabel 1, pron. 3.p. sg. obj. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.20, 1.27 og 1.36 i talemålsundersøkelsen.	77
Tabell 20: Variabel 1, pron. 3.p. sg. obj. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.20, 1.27 og 1.36 i talemålsundersøkelsen.	77
Tabell 21: Variabel 1, pron. 3.p. sg. obj. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.20, 1.27 og 1.36 i talemålsundersøkelsen.	77
Tabell 22: Variabel 1, pron. 3.p. sg. subj. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.11 og 1.14.	78
Tabell 23: Variabel 1, pron. 3.p. sg. subj. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.11 og 1.14.	78
Tabell 24: Variabel 1, pron. 3.p. sg. subj. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.11 og 1.14.	78

Tabell 25: Variabel 1, poss. 1.p. sg. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	79
Tabell 26: Variabel 1, poss. 1.p. sg. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	79
Tabell 27: Variabel 1, poss. 1.p. sg. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	80
Tabell 28: Variabel 1, art. ub.f. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	81
Tabell 29: Variabel 1, art. ub.f. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	81
Tabell 30: Variabel 1, art. ub.f. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	81
Tabell 31: Variabel 1, kombinasjoner av artikkel og bøyningssending. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).	
Artikkel fra setning 1.8 i spørreskjema ikke medregnet.....	82
Tabell 32: Variabel 2, infinitiv, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	83
Tabell 33: Variabel 2, infinitiv, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	83
Tabell 34: Variabel 2, infinitiv, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	83
Tabell 35: Variabel 3, svar. adj. ub.f. sg. m. og f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	85
Tabell 36: Variabel 3, svar. adj. ub.f. sg. m. og f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	85
Tabell 37: Variabel 3, svar. adj. ub.f. sg. m. og f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	85
Tabell 38: Variabel 4, lenisering, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	86
Tabell 39: Variabel 4, lenisering, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	86
Tabell 40: Variabel 4, lenisering, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	87
Tabell 41: Variabel 5, ub.f. pl. m., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	88
Tabell 42: Variabel 5, ub.f. pl. m., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	88
Tabell 43: Variabel 5, ub.f. pl. m., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	88
Tabell 44: Variabel 5, b.f. pl. m., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	88
Tabell 45: Variabel 5, b.f. pl. m., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	89
Tabell 46: Variabel 5, b.f. pl. m., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	89
Tabell 47: Variabel 6: adverb med opphavlig fullvokal i utlyd, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes) .	90
Tabell 48: Variabel 6: adverb med opphavlig fullvokal i utlyd, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	91
Tabell 49: Variabel 6: adverb med opphavlig fullvokal i utlyd, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)	91
Tabell 50: Sosial lagdeling, elevinformanter. Tall i prosent (absolutte tall i parentes).....	94
Tabell 51: Score på mulige språkpåvirkningskilder	100

1. INNLEDNING

I 1983 skrev Finn Gabrielsen hovedoppgaven *Eg eller je? Ei sosiolingvistisk gransking av yngre mål i Stavanger*.¹ I oppgaven analyserte han ungdommens talemål, sett i et diakront og et synkront perspektiv på fonologi, morfologi og leksikon. Resultatene av undersøkelsen viste at det høyere talemålet i Stavanger var i ferd med å forsvinne til fordel for det gamle bymålet (Gabrielsen, 1984: 122). Gabrielsen fant også tegn på at bymålet hadde begynt å bevege seg mer i retning norsk normaltalemål, og da spesielt ved leksikalsk utskiftning av lavfrekvente leksem, og analogisk utjamning i fonologi og bøyningssystemet (*ibid.*: 122). Basert på funnene, formulerte Gabrielsen en hypotese om at dette moderne bymålet med klare trekk fra normaltalemålet, med tiden ville bli den nye «dannede» talen i Stavanger (*ibid.*: 129).

Kristine N. Aasen (2011) gjorde så en oppfølgingsgransking, tretti år etter Gabrielsens hovedoppgave. Da testet hun bl.a. et utvalg av Gabrielsens språklige variabler og fant ut at talemålsendringene i Stavanger hadde fortsatt i samme retning som i 1983. Formene fra Stavanger bymål var ekspansive, og det høyere talemålet ble kun brukt av et fåtall eldre personer. I tillegg var tradisjonelle lokale målmerker på retur til fordel for normaltalemålsnære former (Aasen, 2011: 160).

I 2018 utførte jeg en mindre oppfølgingsgransking av de to foregående studiene, i anledning min fordypningsoppgave. Da testet jeg en håndfull språklige variabler fra både Gabrielsens og Aasens studier, på yngre talere av stavangersk. I likhet med de andre studiene fant jeg få former fra det høyere talemålet, og en klar tendens til at normaltalemålsnære former tok over til fordel for tradisjonelle lokale målmerker, særlig blant ungdom (Johannessen, 2018: 23). Ettersom fordypningsoppgaven la begrensninger for studiens størrelse, ønsker jeg nå å utføre en lignende studie, men i større skala.

1.1 Formål og bakgrunn

Denne avhandlingen er en sosiolingvistisk studie av talemålet til yngre talere i Stavanger. Jeg vil undersøke en gruppe morfologiske og fonologiske målmerker, i et diakront og synkront perspektiv. Larsen og Berntsens *Stavanger bymål* (1925), Finn Gabrielsens *Eg eller je?* (1984) og Aasens *Stavanger-dialekten 30 år etter* (2011) har hovedsakelig blitt brukt som

¹ Gabrielsen hentet inn data i 1981, skrev hovedfagsoppgaven i 1983 og ga ut 2. utgave av denne i 1984. Jeg har hovedsakelig brukt sistnevnte. Merk at jeg ellers bruker ulike årstall etter hva det er snakk om.

referansepunkt i utvelgelsen av målmerkene, i tillegg til nyere talemålsforskning fra andre norske byer.

1.2 Problemstilling og hypoteser

Utgangspunktet for denne talemålsundersøkelsen har vært følgende problemstilling:

I hvilken grad opprettholdes tradisjonelle dialekttrekk i talemålet hos yngre talere av stavangersk i dag?

Jeg skal begynne med å studere et utvalg dialekttrekk ut fra et synkront perspektiv. Det vil si at jeg vil forsøke å gi en oversikt over dagens språktilstand blant yngre talere av stavangersk. De språklige variablene jeg skal teste er hunkjønnsbøyning, infinitivsmorfem, svarabhaktivokal, lenisering, ubestemt og bestemt form flertall av hankjønnsord og adverb med opphavlig fullvokal i utlyd. Gabrielsen så i tillegg på leksikalske trekk, men ettersom jeg også har valgt målmerker fra andre studier enn Gabrielsens, ser jeg meg nødt til å velge bort leksikon. I denne undersøkelsen er det altså et begrenset antall dialekttrekk som testes, og resultatene vil derfor ikke kunne gi et helhetlig bilde av språksituasjonen i Stavanger. De vil likevel kunne fungere som en pekepinn på hvilken retning dialekten er på vei mot.

Ettersom problemstillingen er ganske generell, har jeg valgt å dele den opp i mer avgrensede hypoteser som jeg ønsker å teste.

1.2.1 Hypotese 1:

Dagens talemål i Stavanger endrer seg i et større omfang og i et raskere tempo enn på mange tiår.

Ved å sammenligne egne resultater med Gabrielsens (1984) og Aasens (2011) kan jeg se på talemålet til ungdommer i Stavanger i et diakront perspektiv, i tillegg til et synkront. Da kan jeg finne ut om dagens endringer er mer gjennomgripende enn før, eller om de eventuelt foregår i samme eller saktere tempo. Språkendringene ser ut til å for alvor ha skutt fart (i hovedsakelig samme retning) mellom 1984 og 2011, og sannsynligheten er stor for at denne tendensen bare har fortsatt frem til i dag. Det har ikke skjedd store samfunnsendringer siden Aasens studie som skulle tilsi noe annet.

1.2.2 Hypotese 2:

De fleste nyere dialekttrekk i Stavanger i dag som får en viss utbreiing, har sitt opphav i bokmål.

I både Gabrielsens (1984), Aasens (2011) og min (2018) studie ble det påvist en tendens til at yngre talere av stavangersk tar i bruk stadig flere normaltalemålsnære former som erstatter tradisjonelle dialekttrekk. Det er derfor rimelig å anta at den samme tendensen vil vise seg i denne undersøkelsen. De fleste av disse formene kan imidlertid stamme fra flere ulike tale- og skriftmål, og det er delte meninger om deres opprinnelse. Jeg tror, i likhet med Gabrielsen, at det hovedsakelig er standardtalemålet basert på bokmål som er hovedpåvirkningsfaktoren, som igjen vil si at de fleste nyere språktrekkene i Stavanger i dag sannsynligvis stammer fra bokmålet.

1.2.3 Hypotese 3:

Det gamle høystatusmålet i Stavanger har mer eller mindre forsvunnet, men det er i ferd med å vokse frem et nytt statusmål, som best kan beskrives som et regionalt farget standardtalemål.

Et annet felles trekk ved de ovennevnte studiene er at det høyere talemålet ser ut til å tape stadig mer terreng til bymålet. Det høyere talemålet har lenge hatt en sosial funksjon som høystatusmål i Stavanger, men med et raskt synkende antall talere av sosiolekten er det ikke urimelig å stille spørsmål ved dets høystatusposisjon. Gabrielsens hypotese om at det normaltalemålspregede bymålet (1983) etter hvert vil erstatte det høyere talemålet som høystatusmål (se kap. 1) kan være svært relevant for dagens språksituasjon. Dersom språkutviklingen har fortsatt – og fortsetter – i samme retning, kan enkeltes dialekt være for regionalt farget standardtalemål å regne. Og denne nye varianten av bymålet kan være i ferd med å ta den potensielt ledige høystatusposisjonen i byen.

1.3 Avhandlingens struktur

I neste kapittel skal jeg se på viktige aspekter av Stavangers historie, samfunn og språk. I kapittel 3 presenterer jeg så tidligere forskning på talemål, både lokal og nasjonal. Videre i kapittel 4 gjør jeg rede for faghistorien som ligger til grunn for oppgaven, der sosiolingvistikk og språkendring er spesielt vektlagt. I kapittel 5 greier jeg ut om sosiolingvistisk metode og

egne metodiske valg, mens jeg i kapittel 6 vil presentere resultatene fra undersøkelsen, som jeg så drøfter i kapittel 7. Til slutt vil jeg i kapittel 8 se på resultatene i lys av hypotesene mine.

2. SAMFUNN OG SPRÅK I STAVANGER

I dette kapittelet vil jeg forsøke å danne et bilde av Stavanger, med særlig fokus på det som er relevant for en sosiolingvistisk undersøkelse. Først ønsker jeg å plassere Stavanger geografisk, deretter kort presentere byens historie, før jeg går nærmere inn på demografi, bosetningsmønster, næringsliv, utdanning og kulturliv. Videre vil jeg kort presentere byens to tradisjonelle talemål og styrkeforholdet dem imellom, før jeg så ser nærmere på de to bydelene Hundvåg og Eiganes og Våland. Helt til slutt vil jeg presentere et utvalg tradisjonelle målmerker i stavangersk, som kommer til å utgjøre de språklige variablene i denne undersøkelsen.

2.1 Stavanger

Stavanger ligger i Rogaland fylke, som er – etter fylkessammenslåingen 1. januar 2020 (Regjeringen, 2019) – Norges nest minste fylke målt i areal på 236 km², kun slått av Oslo. Stavanger er både en by og kommune, i tillegg til administrasjonssenter for Rogaland. Kommunen ligger på en halvøy på Nord-Jæren og grenser til Randaberg i nord, Bokn i vest og til Sandnes og Sola i sør. Fra 1. januar 2020 ble Stavanger kommune slått sammen med kommunene Finnøy og Rennesøy (Regjeringen, 2020), og den nye Stavanger kommune er Norges fjerde største med et innbyggertall på 143 574 (SSB, 2020a). Stavanger, Sandnes, Sola og Randaberg kommune utgjør Norges tredje største byområde med 225 020 innbyggere (2019) (Thorsnæs, 2020). Stavanger by består av syv bydeler: Hundvåg, Eiganes og Våland, Tasta, Storhaug, Madla, Hillevåg og Hinna (se figur 6 i kap. 2.1.8). Eiganes og Våland har høyest befolkningstetthet med 22 939 innbyggere, tett etterfulgt av Hinna og Madla, mens Hundvåg har lavest med 13 013 innbyggere (SSB, 2012).

Figur 1: Kart over Rogaland fylke, E-service (se også figur 6 i kap. 2.1.8 for bydelskart)

2.1.1 Kort historisk gjennomgang

Bispesetet i Stavanger ble dannet i 1125, og en regner med at byen ble grunnlagt på omtrent samme tid. Selv om Stavanger altså er en gammel by, var den relativt liten og med lavt folketall gjennom hele mellomalderen (Gabrielsen, 1984: 35). Det meste av handelen foregikk lokalt mellom byfolk og bønder fra Jæren og Ryfylke (Helle, 1975: 171). I løpet av siste halvdel av 1500-tallet opplevde Stavanger en betydelig befolkningsvekst med tilflytning fra både inn- og utland, mye grunnet eksport av sild og trelast. På slutten av 1700-tallet førte en stadig økende internasjonal fraktfart og ekspansjon av sildefiske til at byen nådde et politisk, kulturelt og ikke minst økonomisk høydepunkt utover 1800-tallet (Gabrielsen, 1984: 37). Med dette steg Stavanger-patrasiatet frem: «Og Stavanger-patrissiarane tenkte etter kvart ikkje bare på pengar, men i høg grad på kultur og ‘dannelse’. Ikkje minst blir ‘dannet sprog’ ein ideologisk hjørnestein i den sosiale identiteten til borgarane [...]» (*ibid.*: 38). En kan derfor også trolig plassere fremveksten av det høyere talemålet til begynnelsen av 1800-tallet. Vi vet ikke sikkert når Stavanger ble splittet i to språksamfunn – bymålet og det høyere talemålet –, men det må ha skjedd i løpet av 1800-tallet, ettersom dette var et faktum i Berntsen og Larsens *Stavanger bymål* fra 1925 (*ibid.*: 40).

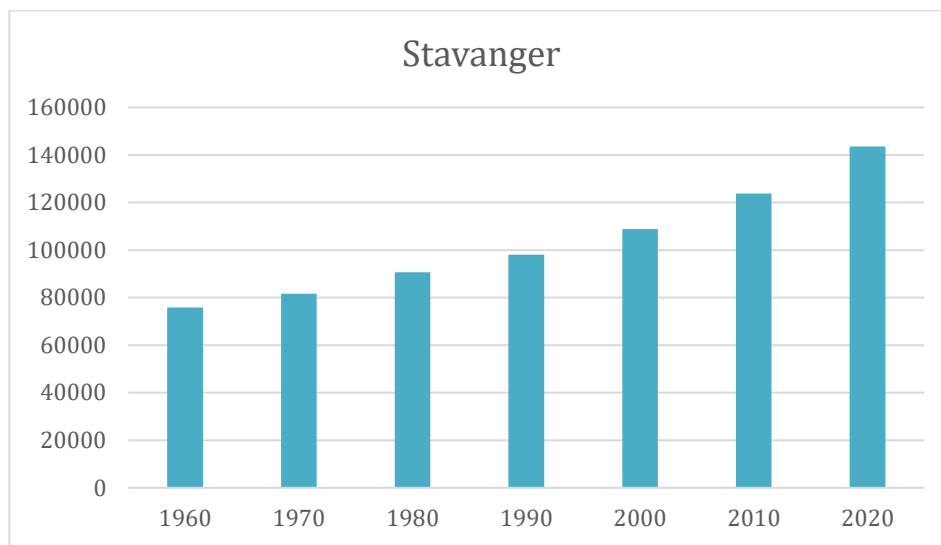
Stavanger opplevde en enorm befolkningsvekst i løpet av 1800-tallet, mye takket være omfattende innflytting grunnet økende behov for arbeidsfolk i den fremvoksende fiskeindustrien (*ibid.*: 41 og 43). Av 6000 innflyttere fra andre deler av Rogaland i Stavanger i 1875, var 63 prosent fra de nærmeste prestegjeldene. Stavanger var altså en språklig smeltedigel på hele 1800-tallet, og da hovedsakelig en smeltedigel av Rogalands-mål med nær tilknytning til hverandre (*ibid.*: 43). Dette kan forklare bymålets nære tilknytning til bygdemålene i fylket. De typiske endringene i Stavanger bymål fra 1925 har, ifølge Gabrielsen, vært leksikalsk utskiftning og analogisk utjamning (se kap. 1).

Fra 1890 og frem til ca. 1950 stod hermetikk, emballasje og grafisk industri sentralt i Stavanger, og etter hvert ble også skipsbygging en viktig næring (*ibid.*: 50). Utover andre halvdel av 1900-tallet skjedde det så et skifte fra industri til tjenesteytende næringer. Ved overgangen til 1980-tallet tok hermetikkindustrien slutt, og oljeindustrien tok over som hovednæring. Stavanger ble offisielt anerkjent som Norges oljeby 14. juni 1972 da Stortinget vedtok at det statlige oljeselskapet Statoil skulle ha hovedkontor i byen (Gjerde, u.å.). Med det fulgte et stort behov for arbeidskraft til å operere oljeplattformer, men også til bygging av plattformene, tankskip og annet utstyr, og byen opplevde enorm tilflytting. Sentrale arbeidsplasser ble da bl.a. Moss Rosenberg Verft på Buøy (Hundvåg) og Norwegian

Contractors i Hinna- og Jåttåvågen (*ibid.*). Flere petroleumseksperter ble også hentet fra bl.a. Storbritannia, USA, Frankrike og Nederland. Den kraftige befolkningsveksten fortsatte videre de neste tiårene (se figur 2).

2.1.2 Demografi

Stavanger kommune hadde 143 574 innbyggere ved første kvartal 2020. I 1980 var folketallet 90 688, som vil si at befolkningen i Stavanger har økt med ca. 59 prosent i løpet av 40 år (SSB, 2020a; SSB, 2001). En så stor økning kan kun skje ved tilflytting.

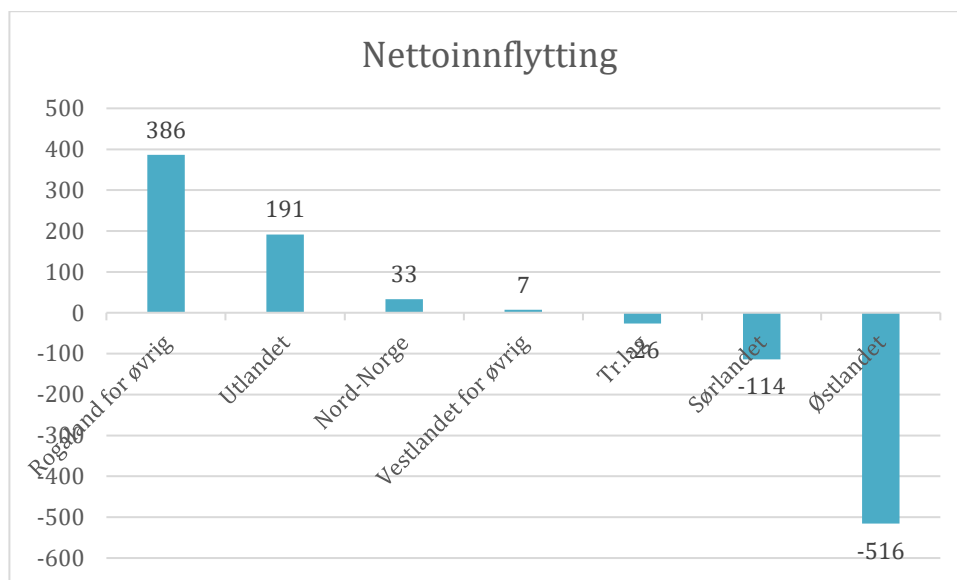
Figur 2: Befolkningsvekst i Stavanger 1960–2020

(Basert på data fra Stavanger-statistikken, 2019a; SSB, 2001; SSB, 2020a)

Stavanger har lenge vært preget av innflytting fra både nærområdet, ellers i fylket og Norge og fra utlandet. I 1978 var det 4614 utenlandske statsborgere i Stavanger, ifølge Gabrielsen (1984: 49). Per januar 2017 var 29 422 av Stavangers innbyggere utenlandske statsborgere, og 14 625 av disse er fra Europa (Wikipedia, 2020 med referanse til SSB).² Mellom 1980 og 2020 har nettoinnflyttingen gått i pluss, utenom i 2000, 2001 og 2017, der de førstnevnte trolig skyldes kutt i arbeidsplasser i oljeindustrien grunnet lave oljepriser (Stavanger-statistikken, 2010). Flyttetapet i 2017 hadde mest sannsynlig samme årsak (Mullis, 2019). I årene 2007, 2008, 2010 og 2012 har det vært stor nettoinnflytting med over 420 nye innbyggere per år. Etter 2017 har det vært stigende innflytting, og netto innflytting i 2019 var

² Senere dato for datainnhenting var ikke tilgjengelig. Denne informasjonen var kun å finne på Wikipedia og deres referanse til SSB lenket til en utgått nettside.

832 (SSB, 2020b). I 2019 flyttet 8320 til Stavanger, der 5848 av disse flyttet innenlands (SSB, 2019b). I 2017 hadde Stavanger høyest nettoinnflytting fra Rogaland (utenom storbyområdet) og utlandet. Ellers var den også positiv fra Nord-Norge og Vestlandet, mens det derimot gikk i minus fra de andre landsdelene, og da særlig Østlandet med -516 (se figur 3).

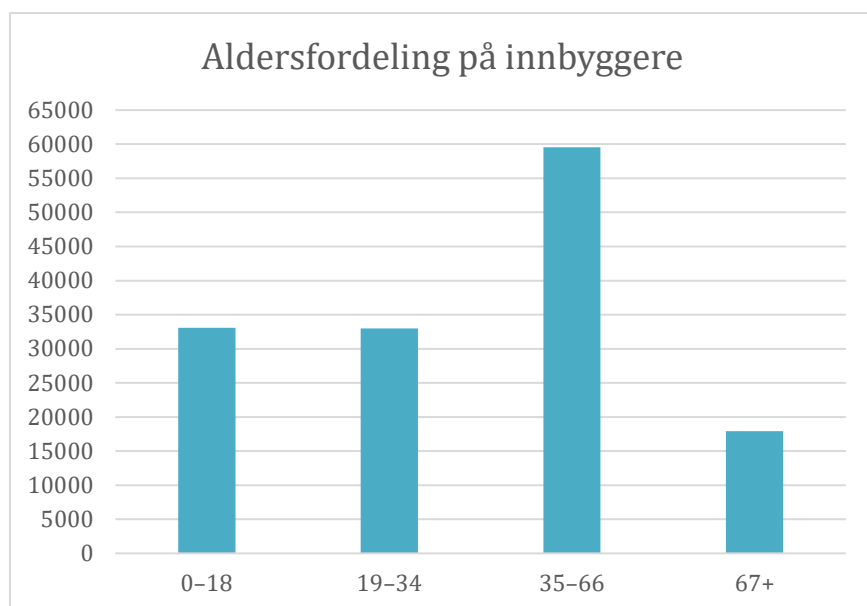

Figur 3: Nettoinnflytting fra andre landsdeler og utlandet 2017 (obs: 5. søyle: «Trøndelag: -26»)

(Stavanger kommune, 2020a)

2.1.3 Bosetningsmønster

Innbyggerne i Stavanger bor relativt tett, da kommunen har en befolkningstetthet på 559,7 innbyggere/km² (SSB, 2020c; SSB, 2020d). Det er flest personer i aldersgruppen 35–66 år (59 565), som er nesten dobbelt så mye som de to yngste gruppene kombinert (66 068) (se figur 4) (SSB, 2020d). Likevel er det totalt sett mange unge, yrkesaktive innbyggere i byen. Dette skyldes nok blant annet henting av arbeidskraft fra både inn- og utland. Den totale kjønnsfordelingen er ganske jevn med 72 035 menn og 71 539 kvinner, og det er et lite flertall av menn i alle aldersgrupper utenom den på 67+ (8204 menn og 9737 kvinner) (*ibid.*).

Figur 4: Innbyggere i Stavanger fordelt i aldersgrupper

Levekårsundersøkelsen i Stavanger (2018) viste en høy andel barn i de ytre områdene av byen, mens unge voksne er sterkt overrepresenterte i sentrum. Bosetningsmønsteret ser imidlertid ut til å være i endring, ettersom det er høyest boligbygging og barnevekst i de sentrale områdene, noe som kan knyttes til den høye andelen unge voksne der. Det er i Lervig (Storhaug) andelen barn stiger mest. Sentrumsområdene har i tillegg høyest netto innflytting, og innflytterne her kommer spesielt fra andre deler av landet. De over 65 er imidlertid overrepresentert i utbyggingsområder fra 1960- og 70-tallet litt utenfor sentrumskjernen (Stavanger kommune, 2019b).

2.1.4 Sysselsetting og næringsliv

Etter funnet av oljen i slutten av 60-årene har petroleumsindustrien vært en av de viktigste næringsveiene i Stavanger. Fra 1960 og utover på 1970-tallet skjedde det et skifte over til mer tjenestebaserte næringer, og i 1970 hadde disse nesten 50 prosent av arbeidsplassene (Gabrielsen, 1984: 50). Utviklingen har fortsatt i samme retning, og i 2019 har 75 prosent arbeid innen tertiærnæringer, 25 prosent innen sekundærnæringer og under 1 prosent innen primærnæringer. Det totale antallet sysselsatte i 2019 var 68 689 (SSB, 2019c). Det er 22 289 innbyggere som pendler til jobb i en annen kommune, mens 37 332 pendler inn til jobb i kommunen (SSB, 2020a). Det er altså et høyere antall innpendlere enn utpendlere.

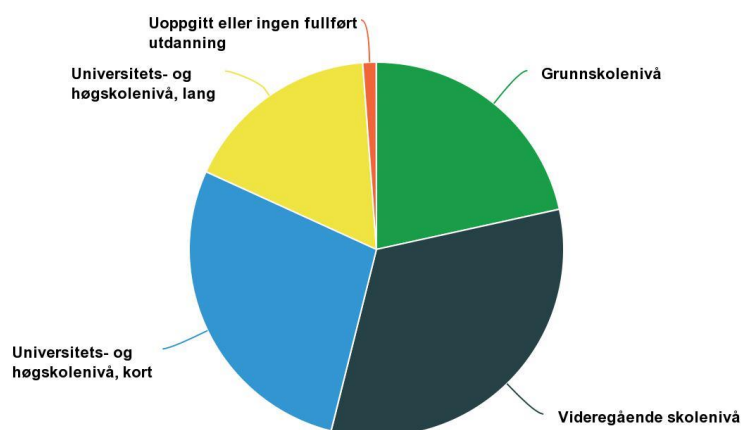
2.1.5 Skole og utdanning

I Stavanger kommune er det 48 offentlige skoler med til sammen nesten 17 000 elever. Disse er fordelt på 32 barneskoler og 16 ungdomsskoler. Størrelsen på skolene varierer fra å ha en elevmasse på færre enn 30 til like over 660 (Stavanger kommune, 2019a; Udir, u.å.a). Det er 25 offentlige videregående skoler i Rogaland, der åtte av disse ligger i Stavanger kommune. Fordelt på de 25 skolene er det over 16 800 elevplasser (Vilbli, u.å.; Udir, u.å.b).

Høgskolen i Stavanger (grunnlagt 1969) fikk universitetsstatus i 2005. Universitetet i Stavanger ligger på Ullandhaug sørvest for sentrum og har i dag ca. 12 000 studenter og 1600 ansatte (Hansen, 2019; Universitetet i Stavanger, 2020). Statusen som universitetsby har trolig vært viktig for Stavanger og regionen rundt, med tanke på innflytting og folketall.

Hva gjelder høyeste fullførte skolegang blant Stavangers befolkning (2018), har et klart flertall høyere utdanning (figur 5). Nesten 23 000 har bare fullført grunnskolen, ca. 34 000 har fullført videregående, mens over 47 000 har studert på universitets- og høyskolenivå, hvorav nesten 18 000 av disse er lange studieløp (tilsvarende mastergrad) (SSB, 2020a). Ifølge levekårsundersøkelsen (2019) har 26,8 prosent av unge voksne ikke fullført videregående utdanning. Det er likevel flere som fullfører enn gjennomsnittet nasjonalt, men færre enn både Oslo, Bergen og Trondheim. I Oslo er andelen som ikke fullfører på 21,4 prosent. Det er imidlertid store forskjeller mellom bydelene, og på Smiodden (Madla) og Skeie (Hundvåg) har over 40 prosent av voksne i alderen 21–29 år ikke fullført videregående skole (Stavanger kommune, 2019b). Dette skyldes trolig god tilgang på rimelige boliger i disse områdene.

Høyeste fullførte utdanningsnivå. 2018

Befolkningens utdanningsnivå, Statistisk sentralbyrå

Figur 5: Høyeste fullførte utdanningsnivå i Stavanger, 2018

2.1.6 Kulturliv

Etter at Stavangers økonomi bedret seg utover i 1970- og 80-årene, økte også byens kultursatsning. I 1980-årene fikk symfoniorkester, teater og museer sponsormidler fra oljeselskaper, og kulturbygg som Kuppelhallen, Rogaland kunstmuseum, Kulturhuset og Norsk Oljemuseum ble finansiert av både det offentlige og private. Senere har kommunen investert i idrettsanlegg som Dnb arena, Sørmarka arena og Viking Stadion (Gjerde, u.å.).

I 2008 var Stavanger Europeisk kulturhovedstad, og etter et år med store og små kulturarrangementer konkluderte kommunen med at «året stimulerte til større bevissthet om utviklingen av framtidens kunst- og kulturpolitikk, som igjen påvirker hvordan byens identitet formes og oppfattes både lokalt og globalt» (Stavanger kommune, 2009: 4). Året dannet også bakkeppet for en ny plan for kunst og kultur for 2010–17, der byggingen av et nytt konserthus stod sentralt (*ibid.*). I 2012 åpnet nye Stavanger konserthus, et milliardprosjekt, bestående av to saler med en kapasitet på til sammen 3500 (Gjerde, u.å.; Stavanger konserthus, u.å.). Folken (studentenes kulturhus) og Tou (uavhengig kulturinstitusjon) er populære arenaer blant studenter og ungdom, med konserter, film, kunstutstillinger, standup og debatter (Folken, u.å.; Tou, u.å.).

2.1.7 Folkelig bymål vs. høyere talemål

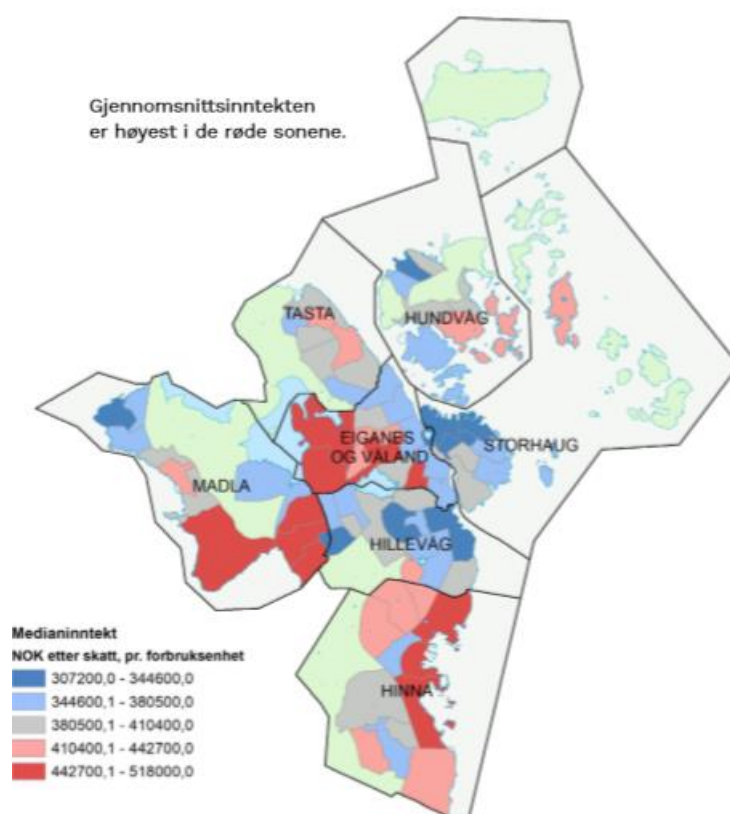
Fra 1800-tallet og til et godt stykke ut i etterkrigstiden var det et tydelig skille mellom Stavanger bymål og det høyere talemålet, som var ifølge Gabrielsen «to sjølvstendige og fullt utbygde språkssystem med ulik grammatik, fonologi og leksikon» (Gabrielsen, 1984: 47). Vi kan også gå ut ifra at disse hadde hvert sitt domene, da det trolig var tydelige rike og fattige strøk. Det høyere talemålet fulgte nok patrisiatet i indre del av Straen og fra siste del av 1800-tallet også utover Eiganes. Bymålet ble hovedsakelig brukt i området rundt Pedersgata, som var det typiske arbeiderstrøket. Slik ble trolig barna i borgerskapet språksosialisert i «dannet tale» uten særlig påvirkning fra allmuen (*ibid.*). Berntsen og Larsen oppga aldri et estimat over antall talere av det høyere talemålet rundt 1925, men trolig var de i mindretall. Den økonomiske oppblomstringen på 1800-tallet førte til velstand for en mindre del av befolkningen, mens folkemålet var språket for allmuen. Likevel var nok det høyere talemålet utbredt nok til også å ha blitt brukt av flere fra mellomstanden, mener Gabrielsen (*ibid.*: 48). Selv om vi ikke kan vite helt sikkert hvor mange som faktisk benyttet det høyere talemålet rundt 1880/1900, estimerer Gabrielsen at det trolig er snakk om en fjerdedel, grunnet innflyttertallene og den store industriarbeiderklassen (*ibid.*).

Gabrielsen mener det ikke hersker tvil, basert på Berntsen og Larsens beretninger, om at det høyere talemålet nådde sitt høydepunkt i 1880/1900. Rundt 1880 gikk det mot slutten for både sildefisket og seilskutefarten, og dermed også for Stavanger-patrisiatet. Dette førte til et katastrofalt økonomisk krakk i 1880-årene, og dette markerte trolig begynnelsen på slutten for det høyere talemålet (*ibid.*). Da økonomien bedret seg med hermetikkindustrien rundt midten av 1890-årene, brakte den med seg bedre tider for arbeiderklassen og omfattende innflytting fra andre landsdeler og utland. Denne perioden ble så «innledningen til en oppløsningsprosess, bort ifra det sterke danske element i forrige periode og inn på fornskningsveien» (Berntsen & Larsen, 1925: 8).

2.1.8 Hundvåg bydel

Hundvåg bydel består av øyene Hundvåg, Buøy, Engøy, Grasholmen, Sølyst, Bjørnøy, Roaldsøy, Ormøy, Steinsøy og noen mindre øyer, holmer og skjær. De fleste av øyene ligger relativt nært sentrum, og det er kun 3,8 km i luftlinje mellom Hundvåg og fastlandet. Alle øyene utenom Steinsøy og de mindre øyene er koblet sammen med bruer, og Bybrua (1978) mellom Grasholmen og Storhaug lenker dem til fastlandet. Fra 1939 og frem til 1978 gikk det rutebåt mellom Hundvåg og fastlandet, og det kom også en bilferje i 1953 (Stavanger kommune, 2020b; Engøyholmen, u.å.). I 2020 ble Hundvåg en sentral del av Ryfast-sambandet som knytter Stavanger til Strand kommune med en rekke tunneler. Hundvågtunnelen går mellom Buøy og Stavanger sentrum, mens Ryfylketunnelen går fra Hundvåg til Solbakk (Strand) (Statens Vegvesen, u.å.). Prosjektet vil trolig lede til større tilflytting til Hundvåg, som er bydelen med minst befolkning i dag (se kap. 2.1). Rosenberg Worleyparsons AS (tidligere Moss Rosenberg Verft) på Buøy har vært en viktig arbeidsplass helt siden dets dager som skipsverft i 1915 og har i dag 950 ansatte (Rabbevåg, 2020; Proff.no, u.å.).³ Verftet produserer og reparerer plattformer og moduler til olje- og gassvirksomhet. På grunn av verftet har Buøy og Hundvåg lenge vært et arbeiderklasseområde. Gjennomsnittsinntekten pr. forbruksenhet i bydelen varierer noe, der Hundvåg sør/sørvest hovedsakelig har 344 600–380 500 kr, mens østsiden ligger på 410 400–442 700 kr (2017) (se figur 6). Områdene med lavest gjennomsnittsinntekt er Skeie i nordvest. Ifølge FHI er likevel antallet husholdninger med lav inntekt lavere enn i landet som helhet (FHI, 2020).

³ Rosenberg Verft ble grunnlagt i 1896, men holdt til i Sandviken i Stavanger frem til 1915, da det flyttet til Buøy (Rabbevåg, 2020).

Figur 6: Gjennomsnittsinntekt i de ulike bydelene i Stavanger

(Stavanger kommune, 2019b)

2.1.9 Eiganes og Våland bydel

Eiganes og Våland er den største bydelen i innbyggertall (se 2.1) og består av Våland, Eiganes, Kampen og Stokka. En betydelig del av sentrum – Breiavatnet, Byparken, Stavanger domkirke og Stavanger katedralskole – inngår i bydelen, som ellers strekker seg oppover og vest for bykjernen. Eiganes i vest har siden slutten av 1700-tallet vært et bosted for de av byens overklasse som ønsker å bo litt utenfor den trange byen. Opp gjennom 1800- og 1900-tallet har området vært preget av villaer til byens redere, fabrikkere, kjøpmenn, konsuler og andre samfunnsstopper (Stavanger kommune, 2014: 9). Her ligger Kielland-familiens bolig, Ledaal (oppført 1803), som nå er kongebolig, museum og representasjonslokale for byen. I samme område finner en også villaen Breidablikk (1881), som også er museum i dag (Stavanger kommune, 2019c). De fleste villaene er bygget i perioden 1910–40, men det er også flere privateide boliger fra 1800-tallet. Strøket er fortsatt eksklusivt, og i 2015 hadde Eiganes-området flest personer med høy inntekt i Stavanger. 21 av innbyggerne her var på topp-200-listen, og ved Sandal/Stokka/Lassa i samme bydel var det 17 (Riiber, 2015). I 2017

var medianinntekten 442 700–518 000 kr i disse områdene (se figur 6). Bydelen er ikke bare geografisk delt – i en sentrumsdel og en øvre del vest for sentrum – men også økonomisk. Medianinntekten (2017) i de sentrumsnære områdene er 307 200–344 600 kr, som er betydelig lavere enn førstnevnte. Sentrumsområdene minner mer om Hundvåg økonomisk sett, selv om den totale medianinntekten for bydelen Eiganes og Våland er høyere enn på Hundvåg (Stavanger kommune, 2019b).

2.2 Tradisjonelle målmerker i stavangersk

Målmerkene jeg kommer til å teste i denne talemålsundersøkelsen, er hovedsakelig morfologiske og gjelder bøyning, men det er også noen fonologiske. Dialekttrekkene jeg har valgt ut, har dels vært basert på Gabrielsens og Aasens utvalg, men også på nyere språkendringstendenser fra andre byer. Sentral forskning her er bl.a. studiene av hunkjønnsbøyning i Tromsø (2015) og Trondheim (2019). Jeg har altså plukket ut målmerkene jeg mener er mest relevante og som kan være utsatt for endring.

2.2.1 Variabel 1: Hunkjønnsbøyning

Hunkjønnsbøyning av substantiv har vist seg å være på retur i flere av de større byene i Norge. Det er ikke noe nytt at hunkjønnsbøyning er borte i Bergen eller på Oslos vestkant, men nå ser det ut til at dette også gjelder flere byer. En studie av talemålet til barn og unge i Tromsø (2015) viste klare tegn på at hunkjønnsbøyningen er i ferd med å forsvinne blant yngre talere. Spesielt hardt rammet er den ubestemte artikkelen *ei* (Rodina & Westergaard, 2015: 25). En lignende undersøkelse i Trondheim (2019) avdekket samme tendens, men der med enda mindre bruk av hunkjønnsformen. Der hadde barn også en tendens til å gå over til felleskjønnsformen *jenten* (Busterud, Lohndal, Rodina & Westergaard, 2019: 154). Det vil derfor være interessant å se på i hvilken grad hunkjønnsbøyningen i Stavanger har blitt rammet.

Det er tre kjønn i *Stavanger bymål* (1925): maskulinum, femininum og nøytrum. Det høyere talemålet i idealisert form er konservativt når det gjelder genus, og samsvarer med dansk skriftmål. Maskulinum og femininum faller da sammen til felleskjønn (utrum), der alle former bøyes i samsvar med hankjønnsbøyning i trekjønnsdialekter (Omdal, 1967: 131). Også bymålet i 1925 var påvirket av dansk og riksmål, og det var en viss «vakling» mellom to og tre kjønn. Derfor var det en del alternative former, f.eks. *bie – bien* vs. *bia – biå*, *ein gode jul* vs. *ei gode jul*, men hunkjønnsformen stod likevel relativt sterkt (Berntsen & Larsen, 1925:

234–236). I Stavanger, som i hele det sørvestlandske a-målsområdet (Bergen utelatt), ender svake hunkjønnsord på *-a*. A-mål vil si at den trykklette fullvokalen *-a* i gammel utlyd bevares fra norrønt, f.eks. *vísa > visa* (Skjekkeland, 2010: 46). Endingen i bestemt form av hunkjønnsord er i det samme området *-å/-o*, f.eks. *viså/viso*. Her har konsonanten *-n* falt bort i den norrøne endingen *-an* og vokalen før er blitt rundet til *-å/-o*, med hovedsakelig *-å* i Rogaland, bl.a. i Stavanger (Skjekkeland, 1997: 132–133).

Gabrielsen så på genus i bymålet og hadde hovedfokus på graden av sammenfall til utrum ved å se på kongruens (Gabrielsen, 1984: 74).⁴ Han fant tegn på at hunkjønn var ekspansivt i sosial distribusjon i det høyere talemålet, men at feminine leksem ofte ble realisert som maskulinum i bymålet. Særlig jenter i den øverste samfunnsgruppen realiserte hovedsakelig kun femininum i høyfrekvente hunkjønnsord. Gabrielsen slo fast at femininum var mye mindre produktiv enn maskulinum og nøytrum, bl.a. ved bøyningen av de fleste nye leksem (*ibid.*: 114–115).

Kristine N. Aasen (2011) studerte ikke dette målmerket, og det vil være relevant å se på hunkjønnsbøyningens posisjon i dag, spesielt ettersom den har vært under press såpass lenge. Da jeg selv undersøkte dette for to år siden i bacheloroppgaven min, fant jeg en klar tendens til at hunkjønnsformene i høy grad hadde gått over til felleskjønn blant de yngre. Spesielt interessant var kombinasjonen *ein jenta*, som stemte overens med liknende funn i Tromsø (2015) og Trondheim (2019). Jeg hadde en relativt liten informantgruppe fra én og samme bydel, og det vil derfor være interessant å nå teste dette målmerket på en større informantgruppe fordelt på to bydeler.

Jeg kommer til å se på kongruens, ending i ub.f. sg. (som tradisjonelt ender på *-a* i hunkjønn, i motsetning til *-e* i hankjønn) og ending i b.f. sg. (som tradisjonelt ender på *-å*). Dersom bymålet har blitt likere standardtalemålet, vil det enten være en tilnærming eller en fullendt overgang til to kjønn (*ein/en jente, jenten, de store huse, den store klokken*).

I tillegg kommer jeg til å undersøke pronomen 3. person sg. subj. og obj. ved f. I subjektsform er *hu* tradisjonelt i Stavanger bymål, evt. *u* inne i setningen (Berntsen & Larsen, 1925: 264). Dersom dette trekket skal ha blitt påvirket av bokmålet, kan en forvente å finne tilfeller av *hun* og *den*. I Stavanger bymål (1925) er *hennə, ennə, na, nær og nə* (akk. og dat.) tradisjonelt ved objekt. I senere tid er nok *na* den vanligste formen, og *hu* (evt. *u*) har trolig også kommet inn i denne posisjonen. Den «ubetonte avhengighetsform na» kommer av akk. *hana*, og nom. sg. f. *hu* stammer fra gno. *hun* – en «senere og sjeldnere sideform til *hon* (i

⁴ Om substantivets kjønn får konsekvenser for et annet samhørende ord i samme setning, for eksempel et adjektiv, en artikkel eller et eiendomspronomen.

målførene er *ho* mest utbredt)» (*ibid.*: 266). Ved påvirkning fra bokmålet kan disse potensielt bli byttet ut med (*h*)*an* og *den*. Dersom en bruker *den* i en eller begge posisjoner, vil ikke det si at hunkjønnsformen nødvendigvis er borte. *Den* er et påpekende pronomen og brukes ved omtale av begge kjønn, og er også tradisjonelt i bymålet (*ibid.*: 270).

Det tradisjonelle eiendomspronomenet *mi* ved f. kommer også til å bli testet, men kun i etterstilt posisjon ved ett ord: *søsterå mi* (*ibid.*: 269). Ved tilnærming til standardtalemålet kan vi forvente *min*.

2.2.2 Variabel 2: Infinitivsmorfemet

Tradisjonelt ender infinitiv på *-a* i Stavanger bymål, i samsvar med sørlige a-mål. En vil her altså si *å skriva*. Dette er et relativt utbredt målmerke som dekker et område fra Lista i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og til indre Sogn. Det høyere talemålet i Stavanger har derimot *e*-ending i samsvar med normaltalemålet (Omdal, 1967: 133).

Både Gabrielsen og Aasen undersøkte infinitivsmorfemet i sine studier. Mens Gabrielsen (1983) oppdaget en styrking av *a*-endingen, så Aasen (2011) at den var på retur. Det samme så jeg i 2018, der *e*-infinitiven blant de yngre stod litt sterkere enn i 2011 (Johannessen, 2018: 23). Ettersom det ser ut til *a*-infinitiven stadig svekkes, og da særlig blant de yngre, kan det være relevant å se på om den har blitt svekket ytterligere siden 2018. Ekspansjon av *e*-endingen kan være et resultat av påvirkning fra standardtalemålet. Ettersom det høyere talemålet også tradisjonelt har *e*-infinitiv, kan dette ha hjulpet til endringene. Likevel meldte både Gabrielsen og Aasen at det var et utdøende mål, og en særlig påvirkning er lite sannsynlig.

2.2.3 Variabel 3: Svarabhakti-*e* i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum

I *Stavanger bymål* (1925) har adjektiv en trykklett utlydende vokal /-e/ i ub. f. sg. maskulinum og femininum, f.eks. adjektivet *fin*: *ein fine mann* og *ei fine dama*. Denne svarabhaktivokalen har oppstått ved at enstavelsesord i gammelnorsk har blitt til tostavelsesord. I adjektiv har endelsen /-e/ blitt utviklet fra den gammelnorske endelsen *-r*, som kun hørte hjemme i nominativ maskulinum singularis, f.eks. *rikr maðr* 'rik mann', men ble ved analogi også overført til femininum, som i gammelnorsk ikke hadde endelse (*rik kona* 'rik kvinne'). De nye tostavede adjektivformene bevarer det opprinnelige enkle tonelaget (tonem 1) fra da de var enstavede, f.eks. *ein rig'e mann*, *ei rig'e kâna*. Dette skiller dem fra hankjønn entall svak

form og sterke og svake flertallsformer, som også ender på *-e*. Disse har tonem 2, da formene i gammelnorsk hadde to stavelser: *store hestar* (gno. *stórir*), *den store hest'n* (gno. *stóri*), *di store hestane* (gno. *stóru*) (Berntsen & Larsen, 1925: 38).

Svarabhaktivokalen er å finne i dialekter på nesten hele Vestlandet, Agder og i Vest-Telemark. Også i det høyere talemålet i Stavanger (1967) har */-e/* vært vanlig, selv om en også – spesielt i noe mer «normalisert» tale – har brukt mer «korrekte» former uten svarabhaktivokal (Omdal, 1967: 121). Helge Omdal peker på at det ikke har skjedd en betydelig endring siden 1935, ettersom Larsen da i en artikkel i *Maal og Minne* skrev følgende om adjektivformer i entall som ender på */-e/*: «den ting synes de dannede heller ikke at være ængstelige for, jeg hører ikke sjælden deres døtre bruke dem på gaten» (Larsen sitert av Omdal, 1967: 121).

Verken Gabrielsen eller Aasen undersøkte dette målmerket i bymålet, og da jeg testet det i 2018, hadde det ikke blitt undersøkt siden 1925. Det var derfor spennende å se at svarabhaktivokalen også var på retur, men ikke i like stor grad som hunkjønnsbøyningen (Johannessen, 2018: 23).

2.2.4 Variabel 4: Lenisering

På Sør- og Sør-Vestlandet, fra Arendal i øst til Midt-Ryfylke i vest, finner man den «bløte kyststripen» (Skjekkeland, 1997: 112). Her har det foregått en språklig prosess kalt lenisering.⁵ Ved lenisering skjer det en fonologisk overgang fra de harde/ustemte plosivene /p, t, k/ til de bløte/stemte (evt. halvstemte) tilsvarende plosivene /b, d, g/. Dette skjer der de opphavlig korte, ustemte plosivene står etter lang vokal, for eksempel (bi:da/ og /ve:da/ av norr. *bíta* og *vita*) (Skjekkeland, 1997: 111). Det finnes enkelte unntak til denne regelen, men jeg kommer til å se bort fra disse (Berntsen & Larsen, 1925: 179–182).

Leniseringsregelen er ikke lenger produktiv, og de aller fleste nye leksem i stavangersk talemål går ikke over fra harde til bløte konsonanter. Gabrielsen nevner bl.a. eksemplene /apote:k/ og /universite:t/. Videre kaller han overgangen et relikv av en tidligere produktiv regel, og han valgte derfor å regne de ulike formene med /b, d, g/ og /p, t, k/ som leksikalsk forskjellige. Former med bløte konsonanter er historisk i samsvar med talemålet i området, mens former med harde konsonanter bør bli sett på som et leksikalsk lån fra standardtalemålet/bokmål (Gabrielsen, 1984: 73). I likhet med Gabrielsen har jeg valgt kun å

⁵ Av latin *lenes*, som betyr stemt.

teste leksikalske synonympar, der forskjellen /b, d, g/ vs. /p, t, k/ kun vises ved rota, f.eks. /vi:g/ – /vi:k/ og /ta:ba/ (evt. /ta:be/) – /ta:pa/ (evt. /ta:pe/).

Stavanger bymål og det høyere talemålet har tradisjonelt sett samsvart med resten av «den bløte kyststripen» (Berntsen & Larsen, 1925: 36–38), men det kan derimot nå se ut til at de bløte konsonantene er på vei ut. Både Gabrielsen (1984) og Aasen (2011) fant tegn til at de harde konsonantene var ekspansive i Stavanger bymål. Interessant er det at Aasens resultater viste en mer markant styrking av harde konsonanter enn Gabrielsen 30 år før. Denne tendensen har fortsatt frem til 2018, der mine egne funn viste at ca. 70 prosent av de yngre informantene i undersøkelsen brukte harde konsonanter i de undersøkte ordene (Johannessen, 2018: 23).

Ettersom lenisering også er tradisjonelt for det høyere talemålet, betyr det at de nye endringene i bymålet ikke kan stamme derfra. Trolig er det påvirkningen fra standardtalemålet som har svekket Stavangers bløte konsonanter. Målmerket vil derfor kunne brukes til å styrke hypotesen om at hovedsakelig normaltalemålet påvirker Stavangerdialekten, og ikke det høyere talemålet.

2.2.5 Variabel 5: Ubestemt og bestemt form flertall maskulinum

I Stavanger bymål (1925) hadde pluralbøyning av maskulin følgende hovedmønster: /hestar/ – /hestane/ av norr. *hestar*, *hestarnir*, og /bakkar/ – /bakkane/ av norr. *bakkar*, *bakkarnir*. Dette gjelder de alle fleste hankjønns substantivene (Berntsen & Larsen, 1925: 211). Dette bøyingsmønsteret finner en i det vestnorske området medregnet nordnorsk, men med unntak av ytre deler av det sørlige e-målet.

Berntsen og Larsen nevner en del unntak av hovedmønsteret, der enkelte hankjønnsord i flertall får endingen *-er* i stedet for *-ar* (Berntsen & Larsen, 1925: 214). Disse er gamle *i-* og *u-*stammer som i norrønt hadde endingene *-ir* og *-irnir* i flertall, men som i 1925 hadde *-er* og *-ene*, f.eks. /jester/ – /jestene/, norr. nom. pl. *gestir*, *gestirnir* og /sauer/ – /sauene/, norr. nom. pl. *sauðir*, *sauðirnir* (*ibid.*: 214). Likevel finnes det gamle *i-* eller *u-*stammer med analogisk utjamning til *-ar* og *-ane*, som f.eks. /sta:var/ – /sta:vane/ og /flekkar/ – /flekkane/ (*ibid.*: 215). Flertallsendelsene *-er* og *-ene* er ikke bare å finne i gamle *i-* eller *u-*stammer, men også i enkelte ord som /de:ler/ og /so:faer/. Dette mener Berntsen og Larsen at skyldes påvirkning fra riksmålet (*ibid.*: 217). Jeg kommer til å se bort fra alle disse unntakene i denne studien og ser kun på former som følger hovedmønsteret for flertallsbøyning av hankjønnsord.

Ved definering av denne variabelen er det enda et aspekt som må belyses. I stavangersk talemål er det en tendens til nøytralisering av opposisjonen mellom kort /a/ og /e/ i trykksvak posisjon foran /r/. En får da et såkalt arkefonem (nøytraliseringsprodukt) i stedet for kort /a/ eller /e/. Denne vokalen kan best beskrives som «en kort /å/», altså en bakre, halvhøy og rundet kortvokal (Gabrielsen, 1984: 72). Gabrielsen trekker frem flertallsmorfemet i ub. f. av m., f.eks. /armår/ og /bakkår/ som eksempel på hvor en finner arkefonemet. Trolig har den oppstått tidligere i samme posisjon ved hunkjønn, der den tradisjonelle endelsen er *-er/-år* (f.eks. *jentår*). Jeg har imidlertid kun testet maskulina i denne posisjonen, ettersom det er de som trolig er i endring fra *-ar* til *-er/-år*.

Jeg kommer ikke til å skille mellom *-er* og *-år* her. Derimot kommer jeg til å skille mellom *-er* og *-ar*, der *-år* vil regnes som *-er*. Det er uvisst hvor lenge dette arkefonemet har vært i bruk i Stavanger, men Berntsen og Larsen nevner ikke dette – verken ved ubestemt form flertall av maskulina eller feminina. Det er likevel mulig at det også var i bruk i 1925, uten at en var klar over det.

Ifølge Gabrielsen har det høyere talemålet trolig tradisjonelt hatt en mer regelfast bøyning enn Stavanger bymål, ettersom det har foregått en betydelig morfologisk forenkling i det høyere talemålet, der pluralbøyningen av maskulina og feminina har sammenfalt (Gabrielsen, 1984: 71). Flertallsendelsene vil da være *-er* (evt. *-år*) og *-ene*, i samsvar med bokmål. Dette målmerket har ikke blitt undersøkt siden Gabrielsens studie i 1983, og det vil derfor være interessant å se om det har gjennomgått noen endringer i løpet av nesten 40 år.

2.2.6 Variabel 6: Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd

Ettersom Stavanger-dialekten er et a-mål, vil også enkelte adverb få *a*-ending, f.eks. *jerna* (gjerne) og *li:ga* (like) av norr. *gjarna* og *lika*. Disse formene ble også brukt i Stavanger bymål (1925): «Ubetont a finnes i de fleste tilfelle hvor gno. hadde a, således [...] l) i adv. *idl'a* (*illa*), *jedn'a*, gjerne, (gno. *gjarna*), *jemm'a* (jfr. gno. *heima*)» (Berntsen & Larsen, 1925: 162–163). I det høyere talemålet (1967), derimot, tok former med redusert vokal /e/ over, under påvirkning fra dansk/bokmål, altså /jerne/ og /li:ge/.

Gabrielsen testet målmerket i sin studie i 1981 og fant klare tegn på at den tradisjonelle *a*-formen for det meste holdt seg i bymålet (Gabrielsen, 1984: 98–99). Det har ikke blitt testet i Stavanger siden den gang, og det vil derfor være passende igjen å se nærmere på bruken. Ettersom Stavanger-dialekten har gått gjennom omfattende endringer de siste 40 årene, vil det være sannsynlig at også dette målmerket vil være påvirket. Dersom

påvirkningene skal ha kommet fra standardtalemålet, vil trolig former med redusert vokal være ekspansive.

3. TIDLIGERE FORSKNING

Bymålsstudier er relativt nytt i sosiolingvistikken, men den første norske bymålsstudien kom likevel for over hundre år siden. I 1907 publiserte Amund B. Larsen *Kristiania bymål*, en systematisk studie av Oslo-målet, basert på informanters dialekt. I Bergen (1911–12) og Stavanger (1925) jobbet han derimot sammen med henholdsvis Gerhard Stoltz ved førstnevnte og Mandius Berntsen ved sistnevnte. Larsen var likevel noe forut for sin tid, da de fleste talemålsstudier på denne tiden fokuserte på bygdemål (se kap. 4.1).

3.1 Forskning om Stavanger-dialekten

Det første samlede fremstillingen av talemålet i Stavanger er *Stavanger bymål* (1925) av Mandius Berntsen og Amund B. Larsen. I verket er lydlære, formlære og ordforråd grundig beskrevet. Tidligere arbeid med bymålet i Stavanger var blitt gjort, som Ivar Aasens og Hans Ross' innsamlinger, men disse er ikke på langt nær like omfattende. I 1931 studerte Martin Svendsen syntaksen i Stavanger bymål i verket med samme navn. Neste undersøkelse av talemål i Stavanger kom ikke før i 1967, da Helge Omdal i en artikkel så på trekk ved det høyere talemålet i Stavanger og sammenliknet det med bymålet og skriftspråkene – spesielt bokmål. I 1979 skrev Olav Hetland Sandvik *Talemål i Rogaland – i går, i dag og i morgon* der han redegjorde for fylkets ulike dialekter og plasserte dem geografisk. Finn Gabrielsens hovedfagsoppgave *Eg eller je?* (1983) var den første studien av ungdommers talemål i Stavanger. I 1996 studerte Karen Margrethe Hegland fonemsammenfallet mellom *kj-* og *sj-*lyden i byen, i hovedfagsoppgaven *Sjempesjekt!*. Evy Nodland (2008) så i sin masteroppgave på spredningen av det samme sammenfallet fra Stavanger til Egersund. I 2011 utførte Kristine Nymark Aasen en oppfølgingsgranskning av Gabrielsens avhandling (1983).

3.1.1 Finn Gabrielsen: *Eg eller je?* (1983)

Gabrielsen (1983) undersøkte talemålet til stavangerske ungdommer i 16–19-årsalderen diakront og synkront. Han så på språkformer innenfor fonologi, morfologi og leksikon i lys av de sosiale variablene alder, kjønn og sosioøkonomisk status. Gabrielsen ønsket å se på om den tydelige sosial lagdelingen i talemålet som lenge hadde vært i Stavanger, fortsatt gjaldt blant den yngre generasjonen (Gabrielsen, 1984: 1). Informantene ble intervjuet i både en formell og uformell situasjon, for å se om språket varierte etter situasjonen og intervjueren (*ibid.*: 60). Det viste seg at de ulike intervjusituasjonene ikke påvirket informantenes språkbruk i særlig stor grad. I grove trekk viste resultatene at det høyere talemålet var «langt på vei oppløyst og

gått inn i eit moderne Stbm [Stavanger bymål]» (*ibid.*: 141). Dette forklarte han med at ungdommen hadde utviklet en sterkere felles sosial identitet. Det «moderne» bymålet så også ut til å være under påvirkning av norsk normaltalemål. Dette gjaldt særlig analogisk utjamning i fonologi og bøyningssystemet og leksikalsk utskiftning av lavfrekvente leksem (*ibid.*: 122). Ellers fant han også ut at gutter – uavhengig av klasse – brukte flere tradisjonelle dialekttrekk enn jenter (*ibid.*: 141).

3.1.2 Kristine Nymark Aasen: *Stavanger-dialekten 30 år etter* (2011)

I sin hovedfagsoppgave gjorde Aasen (2011) en oppfølgingsstudie av Gabrielsens *Eg eller je?*.⁶ Hun testet et utvalg av Gabrielsens språklige variabler i tillegg til noen nye. Disse undersøkte hun synkront ved å samle inn materiale fra tre aldersgrupper fordelt på begge kjønn, i tillegg til synkront ved å bruke Gabrielsens intervju fra 1981 og opptak fra Stavanger byarkiv fra 1982. I tillegg testet hun noen av Gabrielsens informanter på nytt, for å undersøke språkendringer i virkelig tid (Aasen, 2011: 1). De sosiale variablene hun brukte var alder, kjønn og geografisk tilhørighet, men hun registrerte også informasjon om informantenes sosialgruppe (*ibid.*: 37). Aasen kom frem til at talemålsendringene stort sett hadde fortsatt i samme retning som i 1983 (se kap. 1), utenom de tradisjonelle dialekttrekkene lenisering og *a*-infinitiv, som var på retur. Selv om mange av resultatene i de to undersøkelsene var sammenfallende, konkluderte Gabrielsen med at normaltalemålet og bokmål sannsynligvis var hovedpåvirkningskilden, mens Aasen mente det var bergensk (Gabrielsen, 1984: 130; Aasen, 2011: 160). Dette diskuteres mer i kapittel 7.2.2.

3.2 Forskning om andre norske bymål

Sosiolingvistikken har de siste årene hovedsakelig hatt fokus på standardisering. Flere studier av talemålet i større byer i Norge har avdekket språkendringer som kan forklares med påvirkning fra standardtalemålet, og flere har også likhetstrekk med språksituasjonen i Stavanger. Men gjelder dette for alle norske byer?

⁶ Hovedfagsoppgaven til Aasen var en del av et større prosjekt kalt Dialektendringsprosesser, som hadde som mål «å utvikle innsikt i moderne dialektendringsprosesser og forholdet mellom samfunnsendring og språkendring» (Sandøy, Akselberg & Kristoffersen, u.å.: 1)

3.2.1 Tromsø (2015) og Trondheim (2019)

I 2015 publiserte Yulia Rodina og Marit Westergaard studien «Grammatical gender in Norwegian», hvor de avdekket klare tegn på en overgang fra hunkjønnsbøyning til hankjønnsbøyning i Tromsø. Hankjønnsformen av ubestemt artikkel *ei* var spesielt hardt rammet, selv om mange likevel beholdt a-endingen i bestemt form: *en bok – boka* (Rodina & Westergaard, 2015, 25). Westergaard og Rodina medgir at denne endringen kan skyldes sosiolingvistiske faktorer som bl.a. dialektkontakt, men hevder at endringen kan forklares systeminternt, som et resultat av hankjønns- og hunkjønnsformers relative likhet og av at hankjønnsformene er mer frekvente enn hunkjønnsformene (*ibid.*: 2 og 25). I et intervju med Forskning.no sa Westergaard at språkendringens raske tempo kunne skyldes at *ei* har blitt «ukult» blant ungdommer (Brøndbo, 2016). Det finnes imidlertid en annen, mer plausibel forklaring bak språkendringen. Ifølge Helge Lødrup har vestkantdialekten i Oslo alltid hatt et togenussystem, grunnet dens historiske tilknytning til dansk. Dette trekket ser ut til å være ekspansivt i store deler av Oslo-området (Lødrup, 2011: 133). Med all sannsynlighet har altså endringen kommet fra Oslo, som en del av dagens standardiseringsprosess, men Rodina og Westergaards konklusjon om dets årsak er derimot svært tvilsom – om ikke rett ut feil. Dette blir videre utdypet i kapittel 4.4.1.

I 2019 publiserte Rodina og Westergaard sammen med Terje Lohndal og Guro Busterud en liknende studie i Trondheim («The Loss of feminine gender in Norwegian»). I studien fant de samme tendens som i Tromsø, bare med en enda mindre bruk av hunkjønnsartikkelen *ei*, spesielt blant ungdommer og voksne (Busterud m.fl., 2019: 13). I Trondheim var det også flere tilfeller av hankjønnsendingen *-en* ved b.f. sg. (*ibid.*: 2). Av 71 informanter fordelt på fem aldersgrupper sa kun to (en voksen og en ungdom på videregående) konsekvent *ei* ved ub.f. sg. f. Voksne og ungdommer hadde for øvrig flest tilfeller av *ei*, med forholdsvis 35 og 16 prosent, og bruken generelt er svært redusert (*ibid.*: 11). Bakgrunnen for språkendringen blir her, i motsetning til studien i Tromsø i 2015, knyttet til ekstern påvirkning fra standardtalemålet og bokmål (*ibid.*: 21). Selv om studiene er utført i to forskjellige byer, er trolig endringsforklaringen den samme, ettersom det er snakk om samme fenomen i to relativt likeartede byer. Det virker altså som om Rodina og Westergaard har fått et noe endret syn på språkendringsprosessen.

3.2.2 Stian Hårstad og Trondheim (2010)

I 2010 skrev Stian Hårstad doktorgraden *Unge språkbrukere i gammel by*, der han undersøkte ungdommers talemål i Trondheim. Undersøkelsen bestod hovedsakelig av kvalitativt orienterte intervju med rundt 30 personer mellom 16 og 18 år, i tillegg til en dialekttest på *Adresseavisens* nettsted (Hårstad, 2010: 16). Resultatene viste at det skjer flere mindre endringer innenfor det trondheimske talemålet, og språkbrukerne ser ut til å foretrekke «halvfine» kompromissformer mellom det folkelige bymålet og bokmål (*ibid.*: 340). Disse endringene mener Hårstad at kan kobles til påvirkning fra standardtalemålet. Likevel var ikke flertallet av trekkene «nyimport» i byen, ettersom de lenge hadde funnes i «finspråket» i Trondheim. Partisippformen av *å være* har f.eks. hatt variantene *vært*, *vorre* og *verre*, som har blitt dokumentert så tidlig som på 1700-tallet (Hårstad, 2010: 336). Alle variantene er fortsatt i bruk, men *vært* blir nå brukt av mer enn 70 prosent av unge trondheimere, ifølge dem selv i Hårstads undersøkelse. Forskjellen er altså bare at flere av disse gamle «finformene» har fått en videre utbredelse. Trekk som før kun har vært i «finspråket», har nå blitt «normalformer» (*ibid.*). Likevel mener Hårstad at det trolig ikke er «finspråket» som er den sentrale påvirkningsfaktoren bak endringene, ettersom det for det første er «en ullen størrelse både som fenomen og struktur», og for det andre assosierer trolig mange trondheimere det med noe «anakronistisk og avleggs» (*ibid.*: 337). Hårstad peker heller ut standardtalemålet som den plausible påvirkningskilden, bl.a. grunnet dets allmenne prestisje og faktumet at en rekke fonetiske og morfologiske endringer i dialekten samsvarer med standardtalemålet. I noen tilfeller mangler flere språkbrukere apokopen i infinitiv, og de tradisjonelle /sats/ og /²sykel/ blir da /satse/ og /sykle/ (*ibid.*).

3.2.3 Agnete Nesse og Bergen (1993)

I sin hovedoppgave fra 1993 foretok Agnete Nesse en synkron analyse av bergensdialekten. Hun utførte individuelle intervju med 30 informanter i tillegg til at informantene fylte ut skjema med opplysninger om ikke-språklige forhold (Nesse, 1994: 14). Dialekten blant de yngre så ut til å ha flere østnorske trekk enn de eldre, som f.eks. *sj*-lyden, *det* i presenteringskonstruksjon, lang *æ* foran *r* og bokmålsformene *mye* og *noe*. 5 av de 13 språklige variablene så ut til å være påvirket av bokmåls-/østnorskformen. Ellers så dialekten ut til å stå relativt sterkt, også blant de yngre (*ibid.*: 138). De aller fleste informantene så også ut til å ha en lik grunnstamme i språket sitt, som bestod av «et gammeldags, bergensk gatespråk, med enkelte modifiseringer» (*ibid.*: 143). Nesse fant høystatus- og lavstatustrekk

her og der, men hun slet med å identifisere de rene tradisjonelle varietetene. Hun mente derfor at situasjonen med to tydelig atskilte sosiolekter med stor sannsynligheten er forbi i Bergen (*ibid.*: 141 og 144).

3.2.4 Sverre Stausland Johnsen og byene langs Oslofjorden (2015)

Selv om mange byer og områder i Norge ser ut til i varierende grad å være inne i en standardiseringsprosess, mener Sverre Stausland Johnsen i «Språkendringar langs Oslofjorden» (2015) at dette imidlertid ikke gjelder bymålene rundt Oslo. Johnsen gikk gjennom alt av artikler, avhandlinger og bøker som omhandler talemålsendringer i vikkværsk, og vurderte på et språklig grunnlag hvilke former som kunne eller måtte stamme fra standardtalemålet eller folkemålet i Oslo (Johnsen, 2015: 126 og 152). Han kom frem til følgende: «Det finst ikkje eit einaste døme på at eit nytt måldrag må ha kome frå standardtalemålet, medan flestalle endringane tydeleg har opphavet sitt i folkemålet» (*ibid.*: 152). Dette knyttet han til standardtalemålets manglende prestisje i området, ettersom mange ser på det som «snobbete» og «fisefint» (*ibid.*). Johnsen mener likevel at det er standardtalemålet som først påvirker «folkemålet», som så påvirker de vikkværske bymålene (*ibid.*: 148).

4. TEORI

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for den teoretiske rammen for denne undersøkelsen. Først kommer jeg til å se på sosiolingvistisk forskning om bl.a. språk og identitet, og språksamfunn. Deretter vil jeg gå nærmere inn på teorier om språklig variasjon, språkendring og spredning av språkdrag. Til slutt vil jeg diskutere hva som trolig best beskriver språkendringene i Norge, og da spesielt i bymål, i dag.

4.1 Sosiolingvistikk

Sosiolingvistikk eller språksosiologi er en tverrfaglig vitenskap, noe Kjell Venås forklarer slik: «Når ein studerer vitenskapleg korleis språk fungerer i samfunnssamanheng, eller korleis samfunnet og språket verkar saman og i høve til einannan, får studiet innslag både av språkvitenskap – lingvistikk, og av samfunnsvitenskap – sosiologi» (Venås, 1982: 9). Forskjellen på sosiolingvistikk og språksosiologi er at førstnevnte definerer en lingvistikk som gjelder samfunnet, mens språksosiologi er en samfunnsvitenskap med språk i sentrum for interessen (*ibid.*). Det er usikkert når disse begrepene ble tatt i bruk første gang, men de er relativt unge i språkforskningssammenheng og kan trolig dateres tilbake til et sted mellom 1930 og 1950 (*ibid.*). Den klassiske dialektologien som før hadde opptatt språkforskningen så på dialekter som homogene enheter, og målet var å beskrive dem som egne helhetlige system (Akselberg, 2008a: 151). I Norge var dialektologien fra 1800-tallet og helt frem til 1970-tallet sterkt preget av historisme (Mæhlum & Røyneland, 2014: 15–16). Fokuset var på å finne det rene og opprinnelige språket, og språkforskerne vendte seg derfor mot de isolerte og «urørte bygdene» som hadde bevart gamle og lokale språkformer (Hårstad & Opsahl, 2013: 20). Bymålene, grunnet et tradisjonelt sett større språklig og sosialt mangfold, ble ansett som moderne og preget av det nyeste språkendringene, og var derfor mindre interessante.

William Labov var derimot opptatt av sosial talevariasjon, som før hadde blitt mer eller mindre neglisjert i den klassiske dialektologien. Labovs talemålsstudier i New York på 60-tallet regnes gjerne som den moderne sosiolingvistikks gjennombrudd (Akselberg, 2008a: 151). Den kjennetegnes ved at den vektlegger det heterogene ved språket og undersøker derfor variasjonen av ulike språklige variabler. Det fantes likevel et fåtall lingvister i Norge som tidlig var interesserte i talespråklig variasjon i byene, og da gjerne forskjellene mellom lavere og høyere talemål. Begge talemålene er i en viss forstand sosiolekter, men «folkelige» bymål blir ofte sett på som en bys «dialekt» på grunn av deres

nærhet til de omkringliggende bygdemålene.⁷ Det høyere talemålet blir ofte regnet som en bys «sosiolekt». Det er som regel påvirket av skriftspråket – og da særlig bokmål – og knyttes ofte til sosial prestisje (Røyneland, 2008a: 24). Amund B. Larsen kartla bl.a. bymålene i Oslo (1907), Bergen (1911–12) og Stavanger (1925) (se kap. 3 og 3.1). Utover 1970-tallet ble interessen for den moderne sosiolingvistikken vekket i Norge, og språkforskerne fikk øynene opp for bymålene, og sosiolingvistiske studier ble utført i de største byene (Hårstad & Opsahl: 21).

I sin fremstilling av den moderne sosiolingvistikkens historie, delte Penelope Eckert (2012) variasjonsstudier inn i tre bølger. I den første bølgen stod kvantitative korrelasjonsstudier sentralt. Her undersøkte en altså større grupper informanter og så på forholdet mellom språklig variasjon og makrososiologiske faktorer som kjønn, alder og klasse (Eckert, 2012: 87). Det er denne bølgen Labov kan plasseres i. Bølge nr. to hadde en hovedsakelig etnografisk tilnærming, der en så på de samme kategoriene som i bølge én, men i mindre fellesskap – eller sosiale nettverk i Lesley Milroys (1987) tilfelle (*ibid.*: 91).⁸ Eckerts tredje bølge har et individbasert, stilistisk perspektiv som kan plasseres under diskursteori. Tanken her er at hver individuelle språkbruker aktivt og bevisst skifter språklige stiler for å plassere seg selv i et sosialt landskap. En ser ikke lenger på det som sosial variasjon, men stil (*ibid.*: 97–98). De to første bølgene har blitt kritisert av bl.a. Gunnstein Akselberg for kun å se på hvordan sosiale faktorer i samfunnet påvirker språkbrukeren. Han mener en derimot bør fokusere mer på hvordan vi selv tolker, bevisst og ubevisst, vår posisjon i den sosiale virkeligheten, og hvordan vi så konstituerer vår livsverden (hverdagsliv) (Akselberg, 1995: 67). Grunnet oppgavens tids- og arbeidsmessige begrensninger har jeg valgt å hente metoder fra den første bølgen.

4.2 Språk og identitet

Språk er et vidt og allsidig begrep som kan defineres på ulike måter. Tradisjonelt har en brukt folks mulighet til å forstå hverandre innenfor et geografisk område som kriterium for å bestemme om en varietet er språk eller dialekt (Røyneland, 2008a: 17). Dette blir imidlertid vanskelig når det gjelder de skandinaviske språkene, ettersom vi stort sett forstår hverandre på

⁷ Dialekt: Språklige varieteter som blir brukt innenfor et geografisk område. Geolekt er en underkategori og er et talemål knyttet til et bestemt geografisk område (Røyneland, 2008a: 24). Sosiolekt: Språklig variasjon innenfor et geografisk område. I teorien henger det sammen med forskjellene i sosiale grupperinger, men kan også være tilknyttet brukssituasjoner (*ibid.*).

⁸ Sosialt nettverk: uformelle og formelle sosiale forhold som individ i samfunn inngår med andre. F.eks. familie, venner, arbeidsplass etc. (Milroy, 1980: 174).

tvers av landegrensene. En kunne da hevde at norsk, svensk og dansk er ulike dialekter av det skandinaviske språket. Ofte trengs det derfor sosio-politiske og historiske kriterier så vel som språklige for å definere begrepet (*ibid.*: 17–18).

Språk er et individuelt fenomen, ved at vi er alle født med en evne til å lære språk, og det språket vi da lærer, vil som regel være en dialekt. Men språket representerer også en felles kode som medlemmene i samfunnet er enige om, og er dermed også et sosialt fenomen (Sandøy, 1996: 17). Vi må lære oss de sosiale normene for å bli en del av en sosial gruppe og etter hvert som vi integreres i samfunnet og blir del av en gruppe, skaper vi vår egen sosiale identitet. Dialekten kan plassere deg i en bestemt gruppe, og slik har språket en identifiseringsfunksjon (Sandøy, 1996: 115). Mange språkforskere legger nettopp vekt på sammenhengen mellom identitet og språkbruk. Robert Le Page og Andrée Tabouret-Keller anser språklig atferd som identitetshandlinger, der individet bruker språket til å presentere egen personlig identitet og søken etter sosiale roller (Le Page & Tabouret-Keller, 1985: 181). En skaper altså ønsket identitet for en selv ved å foreta ulike språklige valg. Ifølge Howard Giles' språklige tilpasningsteori («the interpersonal speech accommodation theory») varierer vi talemålet vårt etter hvem vi snakker med. Enten konvergerer vi og gjør språket vårt likere samtalepartneren, eller så divergerer vi og bevarer eksisterende talemålsforskjeller eller gjør språket mer ulikt samtalepartneren (Mæhlum, 2008b: 112). Dette gjør vi for lettere å passe inn i en gruppe eller ta avstand fra en gruppe som en ikke vil identifiseres med. Dette er altså basert på de språklige valgene vi tar.

Det er spesielt ved stor sosial mobilitet språkets identifiseringsfunksjon gjør seg gjeldende, ettersom det da er flere sosiale og språklige grupper å velge mellom. Dersom en selv flytter, må en også ta valget mellom å beholde egen dialekt, slipe ned de mest markerte formene eller slå helt over til det nye stedets dialekt (*ibid.*: 113). Slik kan identifiseringsfunksjonen føre til språkendring enten individuelt eller i større grupper.

4.3 Språksamfunn

Språksamfunn er et begrep som har blitt brukt om svært ulike samfunn og har flere ulike definisjoner. Felles for de fleste av definisjonene er likevel at de prøver å avgjøre om en kan avgrense områder lingvistisk, så vel som geografisk, sosialt eller etnisk (Røyneland, 2008a: 31). Enkelte forskere, blant annet John J. Gumperz (1977) vektlegger et felles lingvistisk system som kun medlemmene i et språksamfunn har. Språksamfunnet er da en sosial gruppe som opprettholdes ved regelmessig sosial interaksjon og kommunikasjon medlemmene

imellom (*ibid.*). Andre, som William Labov (1972), mener at det er felles normer og holdninger til språk som holder sammen samfunnet, selv om ikke medlemmene nødvendigvis bruker de samme språklige formene (*ibid.*). Det vil si at selv om medlemmene har de samme normene, kan de ha ulike grunner for deres språklige valg. En kan for eksempel velge språkformer etter hvilken gruppe en ønsker å identifisere seg med, til tross for at alle i et språksamfunn vet om normene.

Begrepet språksamfunn må altså defineres ut ifra ens samfunnssyn og det en skal studere og er dermed et operasjonelt begrep. Norge kan ses på som et språksamfunn, men det kan også Stavanger og til og med Eiganes, ettersom det eksisterer et felles språk der (potensielt). Reidunn Hernes understreker imidlertid at en ikke bør se på lokale språksamfunn isolert, ettersom de «er en del av større sosiale og kulturelle einingar. Språkendringar på lokalt nivå må forståast i lys av sosiale krefter som verkar i storsamfunnet» (Hernes, 2006: 71).

Ofte beskriver vi språksamfunn som enten *fokuserte* eller *diffuse*. I et fokusert språksamfunn har medlemmene et så å si enhetlig og homogent repertoar av språklige enheter – altså én klar dialekt, så langt det er mulig (Mæhlum, 2007: 95). Diffuse språksamfunn er derimot betegnet av stor lingvistisk variasjon, der flere språknormer konkurrerer (Røynealand, 2008b: 59). Språklige og dialektale smeltinger er typiske diffuse språksamfunn, men de fleste byer og stadig flere bygder kan også beskrives som diffuse. Hva som så skjer med talemålet i slike samfunn, avhenger av en rekke faktorer. For det første er prosessen avhengig av medlemmenes grad av sosial interaksjon. Videre kan språkutviklingens retning også påvirkes av sosialt samvær med jevnaldrende barn. Til slutt kommer det også an på den språklige avstanden mellom kontaktvarietetene (*ibid.*: 60–61). Selv om Stavanger var en språklig smelting allerede på 1800-tallet, bestod smeltingen hovedsakelig av nært tilknyttede Rogalands-mål (se 2.1.1). Trolig gikk ikke byen over i en tydelig diffus fase før oljeboomen på 70-tallet og utover, da Stavanger for alvor ble et flerdialektalt og flerspråklig samfunn (2.1.1).

Mæhlum (2007) legger frem en rekke scenarioer som kan utfolde seg som følge av språkkontakt, og disse avhenger blant annet av om det er snakk om språk- eller dialektkontakt, antall varieteter som er i kontakt og de ulike varietetenes status. Det er ikke ett spesifikt utfall som ser ut til å passe situasjonen i Stavanger, men som Mæhlum selv uttrykker, er disse utfallene idealiserte og det er vanlig å se mellomting av noen av tilfellene. (Mæhlum, 2007: 30). I relativt høy grad, særlig blant voksne språkbrukere, ser det ut til å ha blitt opprettet et slags *status quo*-alternativ, der språkbrukerne stort sett beholder sine opprinnelige varieteter, ettersom det eksisterer en gjensidig forståelse mellom dem (*ibid.*: 30).

På den annen side ser spesielt de yngre, men kanskje også stadig flere voksne, ut til å ha byttet ut særlig markerte dialektformer med bokmålsnære former. Dette kan skyldes at ved kommunikasjon med mennesker med andre varieteter, kan bokmålet/standardtalemålet fungere som et slags *lingua franca*, selv om det her ikke nødvendigvis er snakk om talere av ulike språk som ikke forstår hverandre (*ibid.*: 28). Ofte har språkbrukere en tendens til å konvergere, selv når det ikke er nødvendig, for å sikre adekvat kommunikasjon. Foregår en slik konvergens ofte nok, kan disse bokmålsformene bli internaliserte hos språkbrukerne, selv når de ikke kommuniserer med folk med andre varieteter.

4.4 Diakron variasjon

I de fleste tradisjonelle dialektologiske studier var historismen den grunnleggende og mer eller mindre enerådende tankegangen i språkvitenskapen mellom tidlig 1800-tall og ca. 1970-årene (Mæhlum & Røyneland, 2012: 15). Å undersøke et språklig fenomens opprinnelse og utvikling ble sett på som nødvendig for å forstå fenomenet i nåtiden. De aller fleste språkforskerne så da på språket ut ifra et diakront perspektiv. Akselberg (2008b: 128) skiller mellom synkron og diakron talemålsvariasjon, der synkron variasjon vanligvis blir sett på som språklig variasjon, mens diakron variasjon er språklig endring.

Det er ikke lett å gi et konkret svar på hva som styrer språkutviklingen, og hvorfor endringer forekommer. Det kan likevel være tjenlig å se nærmere på ulike faktorer som kan være sentrale. Det er vanlig å dele årsakene til språkendring i to kategorier: indre faktorer og ytre faktorer – eller drivkrefter. Jeg kommer til å se nærmere på disse nedenfor, men først mener jeg det er viktig å påpeke at denne inndelingen ikke er uproblematisk. Mæhlum belyser dette slik:

[...] Jeg mener imidlertid at denne distinksjonen mellom såkalte indre og ytre faktorer når det gjelder språk, slett ikke er enkel. Tvert imot er den ytterst problematisk. [...] Og er det noe det ikke er konsensus om blant lingvister, så er det nettopp spørsmålet om språkets ontologiske status. Blant annet derfor er det da også flere lingvister som har argumentert for at en må prøve å *overskride* eller eliminere hele motsetningen mellom lingvistiske og ekstra-lingvistiske domener; at dette er en falsk og ikke-eksisterende dikotomi. (Mæhlum, 1996: 175–176)

Med dette mener Mæhlum altså at en bør gå bort fra en inndeling i indre og ytre språkendringsfaktorer, ettersom en slik opposisjon kanskje ikke er så fruktbar. Videre viser hun til Henning Andersen, som hevder at «language is an entirely social phenomenon and can in no way be separated from its social functions» (Andersen, 1989: 10). Ettersom språket er et

sosialt fenomen, kan en altså ikke trekke det ut fra dets sosiale kontekst og se bort fra dets sosiale funksjon. For klarhetens skyld kommer jeg likevel til å forholde meg til denne todelingen, men jeg er klar over at en ikke bør se på indre og ytre faktorer som separate, uavhengige drivkrefter i språkendringsprosessen, men som tett sammenknyttede.

4.4.1 Indre faktorer

Indre faktorer, også kalt språkinterne faktorer, er språkendringer som skyldes språket i seg selv og som utspiller seg uten at språkbrukerne gjør noe bevisst for å igangsette disse (Skjekkeland, 2009: 74; Torp & Vikør, 2014: 23). Et kort og brutalt svar på hvorfor språket endrer seg, er at mennesker simpelthen ikke har evig liv. Det vil si at hver generasjon må gjenskape språket, basert på språkdata de får fra omgivelsene, som hovedsakelig er eldre generasjoner. Å lære dette første språket – morsmålet – er ingen enkel sak, og prosessen preges i stor grad av prøving og feiling (Torp & Vikør, 2014: 23). Ifølge Helge Sandøy lærer en ofte reglene som er enklest og mest omfattende først, før en så får kontroll på mer spesielle regler og unntak (Sandøy, 1996: 129). I løpet av prosessen der språket overføres fra eldre generasjoner (også fra eldre barn) til de yngste talerne, kan det oppstå endringer, og den yngre generasjonen kan ha diverse avvik. «I sjølve språket ligg det altså eit stadig tildriv til nyregulering, og eit levande språk har alltid ein kime i seg til forandring» (*ibid.*: 130). Det kan være ulike årsaker til at språket ikke overføres eksakt til neste generasjon. Kristine Nymark Aasen trekker blant annet frem at barnet kan ha problemer med å lære morsmålet sitt, grunnet for eksempel at det lever i en språklig smeltedigel med et stort utvalg varieteter. Barnet kan også ønske å ta avstand til samfunnet, blant annet ved å ikke ville lære seg språket fullstendig/ved å ikke følge de språklige normene til foreldrene (Aasen, 2011: 32).

I forbindelse med indre faktorer, vil det også være relevant å nevne grammatisk forenkling. Ifølge Kerswill og Trudgill kan grammatisk forenkling forklare slik:

[...] This means a decrease in irregularity in morphology and an increase in invariable word forms, as well as the loss of categories such as gender, the loss of case marking, simplified morphophonemics (paradigmatic levelling), and a decrease in the number of phonemes. (Kerswill & Trudgill, 2005: 198)

En kan altså si at ved grammatisk forenkling blir det færre fonologiske enheter og former av morfologiske kategorier. Dette kan føre til færre fonem, allofoner eller bøyningsskinner. En slik forenkling blir ofte sett på som resultat av dialekt- eller språkkontakt. Dette kommer jeg nærmere inn på i kapittel 4.6.3.3. En kan se en klar forenklingstendens i bøyningsskinner i

flere norske byer de siste årene. Det har blitt registrert en klar svekkelse av hunkjønn, som følge av en overgang til felleskjønn, som da tar samme form som hankjønn i et trekjønnsystem. På Østlandet har hunkjønnsartikkelen en tendens til å bli byttet ut med hankjønnsartikkel, f.eks. *ei klokke* > *en klokke*. I bergensk har det alltid vært fellesbøyning, mens situasjonen er noe mer kompleks i Oslo. Helge Lødrup hevder at vestkantdialekten alltid har vært en togenusdialekt, grunnet sin tilknytning til dansk, som er et togenusspråk – dette til tross for formene *mi*, *di* og *si* (Lødrup, 2011: 126–127). Disse kan kun stå etter suffikset *-a* i b.f. sg. (*boka mi*), og ettersom *-a* i denne dialekten er variabel og ikke relatert til feminint genus, er ikke de postnominale possessive feminine kongruensformer (*ibid.*: 123 og 125). Disse possessivene kan snarere forklares som suffikser som står til bøyingsklassen som tar *-a* i bf. sg. (ikke-nøytrale nomen) (*ibid.*: 126–127). Dette togenussystemet er nå ifølge Lødrup ekspansivt og i ferd med å overta i Oslo (133). I nyere tid har dette fenomenet også blitt registrert i Tromsø, Trondheim og Stavanger (Rodina & Westergaard, 2015; Busterud, Lohndal, Rodina & Westergaard, 2019; Johannessen, 2018). Trolig kan dette knyttes til samme prosess som i Oslo.

Sandøy (1996) deler indre faktorer inn i de fem følgende kategoriene: regelinnsnevring, regelutvidelse, analogi, funksjonell tyngde og naturlighet. Denne inndelingen er noe problematisk, ettersom flere av faktorene kan sees på som ulike sider ved samme prosess. For eksempel vil innsnevring av en regel vanligvis føre til utvidelse i en annen og vice versa. Jeg mener en er bedre tjent med følgende kategorier: språklig økonomi og kommunikative hensyn. Innenfor førstnevnte vil jeg plassere analogi, regelutviding, regelinnsnevring og naturlighet, og under sistnevnte tydelighet.

4.4.1.1 Språklig økonomi

Tanken bak språklig økonomi er å skape et mest mulig koherent og enkelt system som tar hensyn til mentale og orale behov, altså vår begrensede lagringskapasitet og evne til å uttale ord. Ved analogi generaliserer språkbrukere ut fra et allerede eksisterende språklig mønster og utvider dette til å gjelde flere former enn før. For eksempel kan et leksem få endret bøyingsmåte etter en regel som i utgangspunktet gjelder for andre leksemer (Bjorvand, 2000: 318). Analogiske forandringer som dette illustrerer Arne Torp (2014: 24) ved å sette opp følgende proporsjoner:

nå : nådde = flå : X

frese : freste = lese : X

lære : lærte = bære : X

X symboliserer den analogiske formen. De tre sterke verbene som har fått endret form, hadde før preteritumsformene *flo*, *las* og *bar*. Her har bøyningsregelen knyttet til *nå* blitt utvidet til også å gjelde *flå*, samtidig som den opprinnelige bøyningsregelen knyttet til *flå* har blitt innsnevret (men gjelder fortsatt ved f.eks. *slå* – *slo*). Ved regelutviding et sted kreves det altså en regelinnsnevring et annet – så dermed kan en si at analogi, regelutviding og regelinnsnevring henger såpass tett sammen at vi kan se på dem som ett og samme fenomen.

Analogi er et sentralt prinsipp i språkutviklingen og har vært en stadig gjentakende prosess så langt tilbake vi kan spore. Analogien er et klart tegn på at de som skal lære seg et språk, sliter med å forstå det kompliserte systemet et språk er. Analogi virker ofte tilfeldig og uforutsigbart: Blant de i utgangspunktet like preteritumsbøyningene *flå* og *slå* var det ikke en klar grunn til at *flo* skulle bli til *flådde* og *slo* skulle stå uendret. Torp peker på en mulig forklaring i fenomenet frekvens: *Slå* ble trolig brukt oftere enn *flå*, og unge språkbrukere ble eksponert for den sterke formen *slo* mer enn *flo* (Torp, 2014: 25). Det er likevel ikke mulig å spå når eller hvor analogien trer i kraft, ettersom en ordforms overgang til analogisk form ikke kan generaliseres til å gjelde alle tilsvarende former.

På lik linje med analogi er også naturlighet systeminternt, ettersom det handler om å ta hensyn til orale behov. Med naturlighet mener Sandøy (1996) at enkelte språktrekk er mer naturlige eller enklere å uttale enn andre. Selve begrepet er noe misvisende, ettersom det er vanskelig å kategorisere et språktrekk som mer naturlig enn et annet. Det vil være riktignok å si at dette også handler om økonomisering. Motivasjonen bak slike endringer er økonomi, og prosessen blir da forenkling. Språket skal være mest mulig effektivt og brukes med minst mulig innsats. I nyere tid har uvular frikativ, også kalt skarre-*r*, blitt spredd utover stadig større områder som tradisjonelt har hatt alveolar tapp eller rulle-*r*. Dette kan skyldes at skarre-*r*-en er enklere å lære seg å uttale.

Et annet eksempel på forenkling er svekkelsen av *kj*-lyden til fordel for *sj*-. /*ʃu:le/* for /*çu:le/ kjole*. Sammenfallet av de to lydene har blitt registrert i flere av de store byene i landet, deriblant Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Oslo (Christoffersen, 1992; Hegland, 1996; Johannessen, 1983; Dalbakken, 1996; Osnes, 1992). Årsakene bak denne utviklingen kan utvilsomt være mange og kan ha både språkstrukturelle, fonetiske og sosiolingvistiske aspekter. I artikkelen «Fonetisk perspektiv på sammenfallet av *sj*-lyden og *kj*-lyden i norsk» nevner Simonsen og Moen (2006: 12) bl.a. at norsk er ett av få språk som skiller mellom disse lydene, og det er også noe av det siste barn lærer i språkutviklingsprosessen. At skillet er uvanlig eller «unaturlig» i internasjonal sammenheng kan være en av årsakene til at det blir svekket. Ettersom *sj*-lyden er lettere å uttale, og dermed

mer økonomisk enn *kj-*, kan dette forklare hvorfor akkurat denne lyden er særskilt utsatt. Forklaringen på at det er nettopp *sj-* som tar over for *kj-* – og ikke andre lyder – er selvsagt at dette er den lyden som ligger nærmest rent fonetisk.

4.4.1.2 Kommunikative hensyn

På en måte kan en se på økonomiske endringer som analogi og fonemsammenfall som resultater av en forenklingstrang. For eksempel vil et sammenfall av to fonemer som *kj-* og *sj-* føre til et litt enklere lydsystem. Likevel kan en ikke kun se på denne prosessen som forenkling. Dersom språket får for mange homonym – ord som uttales likt, men har ulik betydning – vil dette føre til komplikasjoner som krever kompensering på en annen måte. En kan for eksempel ikke lenger skille mellom ord som *skjede* og *kjede*, grunnet sammenfallet mellom *sj-* og *kj-*. Vi er da avhengig av konteksten ordene blir brukt i for å forstå hvilken betydning som er ment. Språklige økonomiseringer kan altså føre til et behov for semantisk og grammatisk tydeliggjøring, både presisjon og distinksjon, for å styrke det kommunikative aspektet. Vi står altså overfor to opposisjonelle kategorier av interne faktorer: økonomi vs. kommunikasjon. Det er altså snakk om interne behov vs. eksterne behov, selv om alt går inn under indre faktorer.

Jeg har valgt å erstatte Sandøys (1996) begrep «funksjonell tyngde» med «tydelighet», ettersom det er det dette i bunn og grunn går ut på: å skape tydeligere skiller mellom grammatiske former, for å effektivisere kommunikasjonen. I flere vestlandske dialekter er det et formsammenfall i presens og preteritum av verb av kaste-klassen, grunnet *r*-bortfall i presens. Derfor vil det være umulig å skille mellom verbet «å bake» i presens og preteritum, da det i begge funksjoner vil bli uttalt /ba:ka/. Behovet for å skille mellom disse verbtidene har bidratt til at mange dialekter har innført endelsen *-de/-te* i preteritum av mange verb i kaste-klassen. Endringen har skapt en ny klasse – blandet bøyning, der språkbrukerne da vil si /ba:ka/ i presens og /ba:kte/ i preteritum. De to endingene har så fått ulik funksjonell tyngde, som vil si at de skiller seg tydeligere fra hverandre. Selv om dette kan være en faktor som kan føre til slike endringer, er det likevel vanskelig å si at det er dette som er grunnen ene og alene. Tydelighet kan ha hatt noe å si for valget mellom preteritum *baka* og *bakte*, da formen *bakte* var oppstått og kommet i bruk. Det er imidlertid mer enn tvilsomt om tydelighet er forklaringen på at formen *bakte* i utgangspunktet dukket opp. Det viser at forklaringen på et nytt språkfenomen kan være ulikt etter om en fokuserer på innovasjonen eller på overtakelsesprosessen.

4.4.2 Ytre faktorer

Når språkendringer kan forklares ut ifra kultur- og samfunnsforhold rundt språket, kalles årsaksfaktorene ytre eller språkeksterne (Skjekkeland, 2009: 75). Årsakene kan variere, men knyttes ofte til et språksamfunns materielle, politiske, kulturelle eller sosiale forhold. Sandøy (1996: 135–141) deler de ytre faktorene inn i fem: endringer i materiell og åndelig kultur, språkets identifiseringsfunksjon, prestisje, skriftspråk og massemedia. Det er disse faktorene jeg også kommer til å gå ut ifra, men jeg ønsker å legge til mobilitet, som Skjekkeland (2009) nevner i sin inndeling av ytre faktorer. I likhet med ham kommer jeg også til å ta med standardtalemål sammen med skriftspråksfaktoren.

4.4.2.1 Endringer i materiell og åndelig kultur

Med førstnevnte faktor mener Sandøy (1996: 135–136) at ulike typer samfunn har ulike leksikalske behov, og at vi vil trenge nye ord etter hvert som samfunnet utvikler seg.⁹ Samtidig vil vi ofte ha mindre behov for ord som stod mer sentralt før. I dag vil de fleste talere i det norske språksamfunnet trenge flere ord tilknyttet for eksempel IT-teknologi og global kommunikasjon enn gårdsdrift. Språket vårt kan også bli mer variert når «moteord» oppstår, der enten nye ord kommer inn eller gamle ord får et utvidet bruksområde (*ibid.*: 136). Disse er ofte litt uhøytidelige, og kanskje også litt «opposisjonelle», slik slang er. Den kjennetegnes ved at den som regel er humoristisk og skaper assosiasjoner og språklige bilder. Ungdom er som oftest innovatører av slang, og det er også i ungdomsmiljøene den står sterkest. Likevel kan nye ord og former spre seg videre til resten av samfunnet etter hvert og bli «stilnøytrale».

4.4.2.2 Identifiseringsfunksjon

Språket har også en identifiseringsfunksjon, der språkssystemet fungerer som sosialt normsett. For å kunne forstå hverandre har vi behov for felles normer. Normer er i en talespråklig kontekst individers ubevisste og bevisste forestillinger om en atferd eller handlemåte som forventes av kollektivet (Mæhlum, 2008a: 90–91). Det er også viktig for de fleste mennesker å føle gruppetilhørighet, noe et felles språk kan bidra med, i tillegg til for eksempel lik klesstil, fritidsinteresser og ønsket oppførsel. Slang er et eksempel på en sentral identitets- eller gruppemarkør, spesielt blant ungdom. Sandøy hevder at språkets identifiseringsfunksjon

⁹ Leksikon er noe jeg ser bort ifra i denne avhandlingen, men det vil likevel være tjenlig å nevne dette for å forstå språkendring generelt.

også kan virke konserverende i den forstand at den kan bidra til å bremse språkutviklingen, jamfør den utbredte norske forestillingen om at det er viktig å holde på dialekten (1996: 137).

4.4.2.3. Prestisje

Ulike målmerker kan ha ulik prestisje. Sandøy definerer prestisjespråk som språket eller dialekten som blir sett på som «mest korrekt» og «mest sosialt akseptert» (Sandøy, 1996: 139). Hvilket språkdrag som har prestisje, kommer gjerne an på brukergruppens sosiale status. Skjekkeland (2009: 79) understreker likevel at prestisje langt ifra er et entydig begrep, og at det én person ser på som prestisje, kan være noe helt annet for en annen. Han trekker også frem at flere tar avstand fra det de oppfatter som prestisje, slik at antiprestisje får en egen prestisje. Det er altså en ganske komplisert og flersidig faktor.

I Norge vil et prestisjespråk som oftest være en bokmålsnær varietet. At det finnes prestisjespråk, antyder at det også finnes varieteter med lav prestisje, slik at språkbrukere ofte bytter ut språktrekk fra varieteter med lav prestisje med språktrekk fra varieteter med høy prestisje. Likevel er det en tendens til at det er språktrekk med lav prestisje som sprer seg. Felles for flere talemålsstudier av yngre språkbrukere i byer som Ålesund, Bergen, Trondheim og Stavanger er at ungdommer med få unntak ser ut til å holde seg til en felles talemålsnorm. Denne består hovedsakelig av språktrekk fra den enkelte bys tradisjonelle «folkelige bymål», med unntak av de «bredeste» formene og med enkelte modifiseringer i retning standardtalemål (Aarsæther, 1984; Myking, 1983; Nesse, 1994; Hårstad, 2010; Gabrielsen, 1984; Aasen, 2011). En medvirkende årsak til at prestisjeformene er såpass svekket, kan ligge i språkets funksjon som identitetsmarkør. I løpet av 1900-tallet kan de yngre språkbrukernes assosiasjoner knyttet til prestisjevariantene ha endret seg fra «finspråket» til «språket de eldre bruker». Dette kan ha gjort disse variantene mindre attraktive for ungdommen, som ofte har en tendens til å ta avstand fra de eldre generasjonenes språk og stil.

4.4.2.4. Skriftspråk og standardtalemål

Skriftspråket er en sentral ytre faktor, grunnet blant annet dets overdialektale funksjon og den stadig større rollen det spiller i samfunnet (Sandøy, 1996: 140). Sandøy hevder at vår økende kontakt med skriftspråket kan føre til at det påvirker talemålet vårt ubevisst. Det kan også skje bevisst, ettersom det knyttes en viss prestisje til språktrekk i det overdialektale skriftspråket. I Norge har vi offisielt to skriftspråk – bokmål og nynorsk – men det er bokmål som har hatt størst gjennomslag, spesielt i hovedstaden. Tilnærmingen av talen til skriftspråket har gitt

opphavet til det vi kaller «standardtalemål». Det hersker uenighet rundt eksistensen av et slikt talemål i Norge, men dersom en skulle peke på ett, vil nok mange valgt de bokmålsnære målene på Østlandet, spesielt på Oslo vestkant. Selv om det i Norge ikke er en kodifisert talemålsnorm, som er ett av mange tradisjonelle kriterier for standardtalemål, argumenter Mæhlum (2009) for at vi likevel kan regne denne varieteten som nettopp det. Grunnet bl.a dets nære tilknytning til bokmål oppfyller vestkantmålet mange «standardmålskriterier», f.eks. prestisje og mental norm, i tillegg til en overlokal posisjon (jf. Mæhlum, 2009, i kap. 4.6.3.2). Dette er noe jeg diskuterer mer inngående i nevnte kapittel.

4.4.2.5. Massemedia

Ulike former for massemedier, som TV, radio, aviser og film, tar opp stadig større plass i hverdagen vår og bør derfor sees på som en betydelig faktor i språkendringsprosessen, hevder Sandøy (1996: 141). Han mener at språket vårt blir påvirket i form av nye ord og en oppfattelse av en talemålsnormal. Hårstad og Opsahl (2013: 152) hevder også at NRK som dominerende kringkaster gjennom flere tiår må ha hatt «vesentlig innvirkning på allmenhetens konseptualisering av det norske talemålslandskapet og -hierarkiet». Selv om vi ofte hører et språk tilnærmet dialekt på norske TV- og radiokanaler, blir det i svært mange sammenhenger brukt et talemål som er normert mot bokmål eller nynorsk. NRK krever at programannonsører og programledere i nyhetssendinger i TV og radio skal bruke en av disse normerte variantene (Språkrådet, 2007). Alsnes (1997) registrerte at ca. 90 prosent av verbalinnslagene i materialet fra NRK1, TV 2 og TVNorge var på bokmålsnær tale. Den samme trenden fant Høisæther (1999, 2000) i reklameinnslag i kommersielle radiokanaler.

Den konsekvente bruken av et bokmålsnært talemål i massemediene, spesielt i offisielle nyhetssendinger, er med på å knytte denne talemålsvarianten til noe autoritativt og prestisjefullt. Det er ikke usannsynlig å tenke at publikum generelt vil se på denne varianten som mest korrekt, nøytral eller formell. Dette kan være noe av grunnen til at mange marginale dialekttrekk svekkes, ettersom de virker avvikende fra den oppfattede normalen fra mediene. Likevel mener Sandøy at massemedienes språklige påvirkningskraft har sine begrensninger, og at selve språkssystemet trolig ikke blir påvirket direkte. Dette forklarer han med at det foregår en enveiskommunikasjon mellom mediene og oss, og at det derfor ikke blir aktuelt for tilhørerne/seerne å markere språklig at en identifiserer seg med talerne, og vi legger derfor ikke om dialekten vår (Sandøy, 1991: 248).

«Lekespråket» til barn utenfor det østlandske dialektområdet viser derimot hvor gjennomgripende språkpåvirkningen fra mediene kan være. Det har lenge vært kjent at barn

flere steder i landet slår over til bokmålsnær tale når de leker (Hårstad, 2010: 330). Eliassen (1998) foretok en nærstudie av barn i førskolealder i et nordnorsk lokalsamfunn og fant at barna tidvis kodevekslet til et «standardisert østnorsk» i leksituasjoner. Hun utpekte TV- og radiosendinger for barn som den mest sentrale kilden til dette fenomenet. Allerede før mange barn har møtt et offisielt normert norsk, altså skriftspråksnormalene, har de altså plukket opp en varietet som allment sees på som «normalnorsk», mye takket være media.

4.4.2.6. Mobilitet

I Norge i dag er det ikke lenger vanlig å bo på ett sted hele livet. Mange flytter både to og tre ganger før de eventuelt vender tilbake til hjemlige trakter, og skulle en bo samme sted, er sannsynligheten stor for at noen av naboene er tilflyttere. Endringer i kommunikasjonssituasjoner og næringsliv i et lokalsamfunn kan skape nye sosiale mønstre, som så kan påvirke språket. I samfunn med høy mobilitet øker gjerne antallet og intensiteten i ulike språkmøter, mens de sosiale båndene som knyttes blant mennesker i lokalsamfunnet ofte er svakere enn i mer stabile samfunn (Skjekkeland, 2009: 76; Hårstad & Opsahl, 2013: 26). Økt mobilitet fører til at lokalsamfunn blir mer heterogene, som kan føre til at lokale tradisjoner og holdninger viskes ut eller erstattes. Vi får også flere valgmuligheter når det gjelder nye grupper å identifisere seg med. Dette, i tillegg til de stadig mer frekvente møtene med folk med annerledes talemål enn vårt eget og vår stadig mer svekkede tilknytning til lokalsamfunnet, kan være medvirkende årsaker til at flere overlokale eller regionale språktrekk vinner terreng på bekostning av lokale trekk flere steder i landet. Hårstad og Opsahl påpeker også at vi ikke bare har blitt mer flyttbare fysisk, men også virtuelt. Takket være teknologiske nyvinninger som PC-er, smarttelefoner og internett kan vi etablere og delta i nettverk og fellesskap langt utenfor lokalsamfunnet, og antall potensielle språkmøter øker kraftig med dette (2013: 25).

Skjekkeland trekker frem at vi i talemålsundersøkelser bør skille mellom det Harald Thun (1996) introduserte som det «topodynamiske» og det «topostatisk» mennesket. Sistnevnte type er det man kan kalle det typiske undersøkelsesobjektet i eldre dialektologistudier: eldre, rurale språkbrukere som har bodd på samme sted mesteparten av livet (Skjekkeland, 2009: 76). Topodynamiske mennesker, derimot, har flyttet flere ganger i livet og kan derfor ha talemålstrekk som stammer fra områder utenfor hjemstedet – om de i det hele tatt har et spesifikt hjemsted. Skjekkeland hevder også at språkbrukere kan ha en topostatisk eller topodynamisk innstilling, og at dette kan påvirke deres ulike valg av språklige strategier (*ibid.*: 77). Noen er svært lokalt tilknyttet og har en «stedbunden»

tankegang, mens andre har en interesse for alt nytt og fremmed og ønsker å reise rundt i verden når anledningen byr seg.

4.5 Synkron variasjon

Når en ser på synkron variasjon i et språksamfunn, undersøker en den språklige variasjonen som finnes her og nå (Sandøy, 1996: 24). Det er spesielt sosiolektisk variasjon – variasjon mellom sosiale grupper og enkeltpersoner – som er selve kjernen i sosiolingvistikken (Akselberg, 2008b: 128–129). Dette undersøker en ved å se på utvalgte språklige variabler i lys av sosiale variabler som geografisk tilhørighet, alder, kjønn og sosial lagdeling.

4.5.1 Geografisk tilhørighet

I sosiolingvistiske studier er geografisk tilhørighet en av de vanligste sosiale variablene, som brukes ofte som informantkrav. En stiller gjerne krav til territoriell tilhørighet, som går ut på at informanten må være født innenfor et bestemt område eller ha flyttet dit innen en viss alder. Det er også vanlig å stille krav til informantenes foreldrebakgrunn, der én eller begge foreldre må være fra området (Hernes, 2007: 213–216). Peter Trudgill så i Norwich at dersom foreldrene kom fra samme geografiske sted som språkbrukeren, hadde han/hun lettere for å mestre enkelte fonologiske språktrekk (Trudgill, 1986: 35). En stiller altså disse kravene for å få mest mulig representative informanter for et bestemt språksamfunn, slik at en kan generalisere forskningsresultatene.

Ofte kan geografisk tilhørighet innenfor samme by gi betydelig utslag for talemålet. I Oslo kan en for eksempel dele byen inn i østkant- og vestkantmål, der førstnevnte ofte beskrives som folkemål eller radikal standard, mens sistnevnte assosieres med standardtalemålet (se kap. 4.6.3.2). Et grovt talemålsskille trekker en gjerne ved Akerselva, men denne inndelingen er langt ifra eksakt. Trygve Bull påpeker at en da får en rekke enklaver på hver side av elven, og at en kanskje heller bør markere prosentfordelingen av arbeiderklassen og middelklassen på et kart (Bull, 1980: 8–9). Det er heller ikke slik at de to Oslo-målene blir brukt i sin reneste form. Mange talere har trekk fra begge og bruker et «mellomspråk», som Bull kaller det (*ibid.*: 15). Før var nok også de geografiske skillene enda tydeligere, ettersom den sosiale og geografiske mobiliteten i dag er større. Trolig handler språkformen mer om hvilke grupper en ønsker å ta del i eller identifisere seg med, men vi kan likevel ikke se bort fra at den geografiske tilhørigheten fremdeles har en del å si.

I Stavanger vil det trolig være en vesentlig forskjell på om en er oppvokst på Eiganes eller ikke, ettersom det høyere talemålet har stått sterkt i dette området. Hvor nære de ulike bydelene er sentrum, kan også påvirke språket, da sentrumsnære områder kan ligge foran i språkendringsprosessene.

4.5.2. Alder

Alder er en sentral sosial variabel i sosiolingvistiske undersøkelser. Siden 1960-årene har talemålsundersøkelser hatt en tendens til å rette seg mot den yngre generasjonen for å studere språkutvikling (Hårstad & Opsahl, 2013: 27). Ofte har tenåringer blitt mål for slike undersøkelser, ettersom de begynner å få et relativt godt utviklet språk, samtidig som de har en tendens til å bruke flere yngre språkformer enn eldre språkbrukere. Det store fokuset på de yngre er nok mye takket være William Labovs «tilsynelatende tid»-konsept (eng. «*apparent time*») (Labov 1994: 43 ff.). Tanken er at dersom en sammenligner språket til ulike aldersgrupper innenfor samme samfunn, kan en studere språkendring diakront. Dette gjorde en ved å gå ut ifra at alle ulikheter gruppene imellom var et resultat av språkendring (Chambers & Trudgill, 1980: 89). Om resultatene tilsa at ungdommen snakket annerledes enn foreldregenerasjonen, kunne en anta at en språklig endring var i ferd med å skje. Slik kunne en altså lage «en prognose for morgendagens språk ved å undersøke morgendagens språkbrukere» (Hårstad & Opsahl, 2013: 27). Dette har lenge vært den vanligste måten å studere talemålet på, mye fordi en ikke har hatt eldre studier å sammenlikne med.

Problemet med Labovs «tilsynelatende tid»-konsept er et fenomen kalt *aldersavhengig variasjon* eller *livsfaseendring* (eng. «*age-grading*») (Labov, 1994: 83 f.). Språklige sætrekk kan være knyttet eller begrenset til et bestemt alderstrinn, som vi da legger fra oss når vi blir eldre (Akselberg, 2008b: 134). Enkelte former, som for eksempel slang, kan da være typisk for ungdomstiden, og når en går over til neste livsfase, blir disse lagt bort og eventuelt erstattet med typisk voksne former. Labovs «tilsynelatende tid»-hypotese går ut ifra at individets språkbruk er stabil, og det vil derfor være lite tjenlig å sammenligne yngre og eldre aldersgrupper, dersom språkbrukerne i den eldre gruppen ikke snakker likt som da de var yngre (Hårstad, 2010: 87). Når en benytter seg av «tilsynelatende tid»-begrepet, må en dermed være klar over at endringstendensene en finner, kan være aldersavhengige.

Lingvistene som benyttet seg av Labovs metoder på 1960- og 1970-tallet, begrunnet ungdommers språklige upålitelighet og ustabilitet med at de på dette punktet i livet var i en overgangsfase der de ennå ikke var fullmodne eller hadde oppnådd identitetsmessig likevekt

(Hårstad & Opsahl, 2013: 28). Denne hypotesen ble støttet av psykologisk og sosiologisk forskning på den tiden, og yngre språkbrukere ble generelt sett på som upålitelige i sammenheng med «tilsynelatende tid»-konseptet (jf. Hårstad, 2010: 88 ff.). Dette hindret likevel ikke sosiolingvister fra å studere ungdommers språkbruk.

Studier av «tilsynelatende tid» krever også en god del tolkning for å si hva som er den diakrone endringen. En annen måte å se på diakron endring er å studere språket i virkelig tid (*real time*). Dette gjør en ved å samle inn data fra samme sted som en allerede eksisterende studie og sammenligne disse. I Stavanger har det ikke blitt gjort mange sosiolingvistiske studier, men Gabrielsens (1984) og Aasens (2011) studier er nok til å kunne se hvordan språket har utviklet seg fra 10 og 40 år tilbake. En kan også studere språket i virkelig tid ved å utføre en longitudinell studie der en utfører den samme undersøkelsen med de samme informantene etter en viss tid (Labov, 1994: 74). Dette gjorde Aasen (2011) med et utvalg av Gabrielsens informanter.

4.5.3 Kjønn

Kjønn er en tradisjonell kategori innen sosiolingvistikken og fikk gjerne spesielt stort fokus i den tidlige talemålsforskningen. I flere sosiolingvistiske studier har det vist seg å være talespråklige forskjeller mellom kjønnene. Den generelle tendensen er at menn ofte nytter flere lokale ikke-standardformer enn kvinner (jf. f.eks. Milroy, 1980; Trudgill, 1972; Gabrielsen, 1983). I et konstruktivistisk perspektiv kan dette fenomenet sees på som en måte en kan fremstille og fremheve sin maskulinitet på (Hårstad, 2010: 310). En rekke studier har påvist en tendens til at det er særlig topostatiske gutter uten planer om å forlate hjemstedet som bruker språket til denne maskulinitetskonstruksjonen (Eriksson, 2001; Røyneland, 2005; Bucholtz, 1999; Eckert, 2000).

Studier innen den moderne sosiolingvistikkenes andre bølge (se kap. 4.1), har derimot vist at språklige skiller ikke hovedsakelig går mellom kjønnskategoriene, men gjennom jentegrupper og guttegrupper. På Røros og Tynset påviste Røyneland (2005: 482) et skille mellom gutter som var «lokalt orienterte» og de som var «urbant orienterte», der førstnevnte brukte flere tradisjonsformer. Studien viste at informantenes gruppetilhørighet hadde mye å si for hvilke former de benyttet. Det var et klart skille mellom «sossen», som nivellerte den lokale dialekten mest, og «rånerne», som var tro mot tradisjonelle dialekttrekk. Disse yttergruppene bestod begge hovedsakelig av gutter, mens jentene holdt seg i mellomgrupper som «idrettsgjengen» og de «kultur- og skoleorienterte» (Mæhlum, 2008b: 120). Ideelt sett

bør vi altså ikke se på kjønnsforskjeller alene, men i sammenheng med informantenes geografiske orientering og gruppetilhørighet.

4.5.4 Sosial lagdeling

I internasjonal sosiolingvistisk forskning har betydningen av sosioøkonomisk status for en persons språkbruk blitt tungt vektlagt. Dette har en vanligvis gjort ved å dele samfunnet inn i ulike klasser og deretter studert og sammenlignet språkbruken i de enkelte gruppene. Alder, kjønn og sosial klasse har ofte blitt brukt til å bestemme sosioøkonomisk status (Kerswill, 1994: 51). William Labov var en av de første til å bruke sosial klasse og sosioøkonomiske forhold (f.eks. utdanning, yrke og inntekt) som sosiale faktorer i sine språkstudier (Akselberg, 2008b: 130–131). Denne sosiale inndelingen har vært et sentralt element i både internasjonal og norsk sosiolingvistisk forskning frem til i dag. Det finnes også mange ulike grupper en kan dele de sosiale klassene inn i. I en studie av språket til personalet på tre forskjellige varehus i New York delte Labov studieobjektene inn i sosial klasse basert på varehusenes status: et fint (dyrt), et mellomfint og et mindre fint (billig) (Labov, 1997: 170).

Når det gjelder klasseinndeling, kan ikke norske talemålsstudier alltid bruke de samme lagdelingsmønstrene som er vanlig innen internasjonal sosiolingvistisk forskning. Dette er fordi det ligger så mange ulike kriterier bak klasseinndelingen, og disse kan skifte etter samfunnet en undersøker. Det ser likevel ut til at yrke vanligvis blir regnet som kriterium for sosioøkonomisk status (Sandøy, 1996: 107).

Gabrielsen brukte en marxistisk klasseinndeling i sin talemålsundersøkelse, som er noe utradisjonelt innenfor norsk sosiolingvistikk. Han delte informantene inn i tre samfunnsklasser: borgerskap, småborgerskap og arbeiderklasse. Ettersom informantene var elever på videregående skole, brukte Gabrielsen hovedforsørgers yrke som utgangspunkt for inndelingen (Gabrielsen, 1983: 57). Aasen (2011) brukte ikke sosial tilhørighet som et utvelgelseskriterium, men registrerte likevel informantenes sosialgruppe med utgangspunkt i fars yrke. Hun delte informantene inn i tre sosialgrupper med henholdsvis yrker der en har lederansvar over flere personer, selvstendig næringsdrivende og vanlig ansatte i tjenesteytende næringer som selger arbeidskraften sin (Aasen, 2011: 37–38).

4.6 Hvordan endrer språk seg?

Helge Sandøy deler språkendringsprosessen inn i innovasjon, endring og spredning (2008: 206 ff.). Det starter med at en individuell språkbruker tar i bruk et nytt språkdrag – en

innovasjon. Denne innovasjonen må så brukes flere ganger for at det ikke bare skal være en feil. Deretter kan det nye trekket spre seg til flere og til slutt mesteparten eller alle i språksamfunnet. Da har det til slutt skjedd en språkendring (*ibid.*: 207). Ofte fremstilles endringsprosessen ved hjelp av en S-kurvmodell (Chambers & Trudgill, 1980: 179). Tidlig i prosessen vil endringen skje sakte fra individ til individ, før den så skyter fart og blir spredd til flertallet. Det er likevel noen som vil holde lenger på den gamle språkformen og spredningstempoet sakkess ned mot slutten. Etter en viss tid vil endringen bli en del av språksamfunnets talemål. Den totale prosessen, fra første forekomst til fullstendig språkendring, tar vanligvis lang tid, til tross for den relativt raske perioden på midten (Sandøy, 2008: 208–210).

Språklig endring kan også skje mellom ulike språksamfunn, og det vil da være geografisk spredning. Det skjer dersom innovatøren har tatt i bruk et nytt språkdrag som følge av kontakt med et annet språksamfunn. Deretter følger samme prosess, der innovatørens språksamfunn tar opp det nye trekket (*ibid.*: 210).

4.6.1 Spredning av språkdrag

For å forklare hvordan språkdrag blir spredd mellom ulike samfunn er det vanlig å bruke bølgemodellen og sprangmodellen (Sandøy, 2008: 222). Johannes Schmidts (1872) bølgeteori er den eldste og går ut på at språkdragene spres som ringer i vannet fra opphavsstedet og utover nærområdene. Endringene spres som oftest ut fra større byer og sentrum og utover de omkringliggende bygdene (*ibid.*: 230). I nyere tid har sprangmodellen eller byhoppingsmodellen fått mer oppslutning. Ved denne modellen tenker en seg at språktrekk spres ved å «hoppe» fra sentrum til sentrum. Denne hoppingen starter som regel i store sentrum og spres så til stadig mindre sentrum og til slutt til bygdene (*ibid.*: 222). Dette danner en slags hierarkisk kjede som også viser dominansforholdet mellom ulike sentrum. Selv om denne modellen er relativt ny, vil det ikke si at språkspredning ikke har foregått på denne måten før. Dialektologien har bare ikke sett slik på spredningen tidligere. Skarre-*r*-en kan for eksempel spores tilbake til Paris på 1600-tallet, før den spredde seg til København rundt 1780, deretter til bl.a. Kristiansand, Stavanger og Bergen (Chambers & Trudgill 1980: 187–189).

Hver av de to modellene utelukker ikke nødvendigvis den andre. I mange tilfeller kan både bølgeteorien og byhoppingsteorien være relevante, ettersom et nytt trekk kan hoppe mellom byer, før det så sprer seg utover nærområdene i bølger. Skarre-*r*-en ble for eksempel etter hvert spredd videre til mindre sentrum som f.eks. Florø og Odda, og til slutt utover

bygdene i nærområdet (Sandøy, 2008: 222). Dette spredningsmønsteret går igjen ved flere norske dialektendringer de siste 150 årene.

4.6.2 Akkomodasjon

Akkomodasjonsteorien (eller tilpasningsteorien jf. Giles, 1973) er et sentralt utgangspunkt for å forstå språkendringsprosesser. Den handler om at vi alle tenderer til å variere talemålet vårt etter hvem vi snakker med (Akselberg, 2008a: 160). Ofte akkomoderer vi bevisst for å bedre kommunikasjonen. Dersom vi f.eks. snakker med noen med en annen dialekt, kan vi *konvergere*, som vil si at vi gjør talemålet vårt likere samtalepartnerens. Dette kan også skje ubevisst og kan skyldes behov for aksept og anerkjennelse. Ifølge Miriam Meyerhoff kan konvergens skyldes et ønske om å bli likt av personer eller grupper en liker, eller å bli sett på som attraktiv (Meyerhoff, 2006: 73). Vi kan også *divergere*, som betyr at vi øker avstanden mellom eget og samtalepartnerens talemål ved å bevare eller forsterke markerte dialekttrekk (Akselberg, 2008a: 160). Dette kan skyldes et ønske om å vise avstand til personen en ikke vil identifisere seg med.

Det finnes ulike typer tilpasning, alt etter hvor omfattende den er. Korttidstilpasning kan være snakk om én samtale der en person bruker en eller flere avvikende former, mens langtidstilpasning gjelder dersom nye former blir internaliserte hos språkbrukeren og gjerne blir brukt uavhengig av samtalepartner (Røyneland, 2005: 120). At formene blir internaliserte, vil si at de blir en del av ens språklige register. Altså: «Short-term accommodation becomes long-term accommodation as soon as it permanently affects the accommodating speakers» (Auer & Hinskens, 2008: 335). Hvis flere i samme språksamfunn også legger for vane å bruke samme modifiserte trekk, og dette skjer over lengre tid, er det snakk om varietetsendring (*ibid.*). Språkforskere er som oftest derfor interesserte i å studere langtidstilpasning, ettersom det er ved dette stadiet en kan finne eventuell språkendring.

4.6.3 Standarddebatten og spørsmålet om standardisering eller regionalisering

Hvordan en bør definere begrepet *standardtalemål*, og hvorvidt det finnes en slik varietet her til lands, er kanskje det mest omdiskuterte emnet blant norske språkforskere. Bakgrunnen for debatten er at vi i Norge, i motsetning til flere europeiske land, ikke har en offisiell kodifisert talemålsnorm, noe som er en av de vanligste forutsetningene for å kunne kalle en standard en standard. Jeg skal nå forsøke å formulere en definisjon av *standardtalemål* og undersøke om vi egentlig har noe som kvalifiserer til et slikt i Norge. Jeg kommer også til å diskutere hva

språkendringsprosessene som finner sted i Norge i dag best kan beskrives som –
regionalisering eller *standardisering*?

4.6.3.1 Hva er standardtalemål?

Norge har altså ikke en kodifisert talemålsnorm, men vi har imidlertid to skriftlige standarder som er konstruert og vedtatt ved uttrykte normvedtak av styresmaktene: bokmål og nynorsk (Røynealand, 2008a: 25). En vanlig definisjon av standardtalemål er en kodifisert, overregional talemålsvarietet som er utviklet i sammenheng med, eller på grunnlag av, et skriftspråk (Mæhlum, 2007: 38–39; Røynealand, 2008a: 25). Det vil si at Norge har prinsipielt to uoffisielle standardtalemål: et basert på bokmål og et på nynorsk. Likevel er det den bokmålsbaserte varianten med østnorsk uttale som har hatt størst gjennomslag, og da særlig i hovedstaden, og det er denne som vanligvis blir omtalt som Norges standardtalemål.

Standardtalemålets overregionale status er et resultat av sosiopolitiske omkodingsprosesser der språktrekk som tradisjonelt har vært geografisk plasserte, blir umarkerte. Standardtalemål blir lært i voksen alder, og blir sett på som dialekt dersom det er denne som blir lært først (Røynealand, 2008a: 25). Selv om standarden i teorien skal være en overregional varietet upåvirket av regionale, sosiale og etniske skiller, stemmer ikke dette alltid i praksis. Ofte blir standardtalemålet brukt i bestemte områder nær hovedstaden, og språkbrukerne er ofte i sosiale og etniske grupper med kulturell makt (*ibid.*: 25). Dette kan sies å være tilfelle i Norge, ettersom det som vanligvis regnes som standardtalemålet, er nærmest identisk med en viss type oslomål. Standarden kan altså signalisere fundamentalt forskjellige verdier, både som en geografisk nøytral og en geografisk markert varietet (Mæhlum, 2009: 14). Standardvarieteten blir vanligvis også ansett som en prestisjevarietet, og i Mesthries pyramidemodell troner overregionalt standardtalemål øverst, så regionalt farget standardtalemål og geolekter nederst (Mæhlum, 2007: 39; Røynealand, 2008a: 28, viser til Mesthrie m.fl., 2000).¹⁰

4.6.3.2 Finnes det et standardtalemål i Norge?

Meningene rundt standardtalemålets eksistens og språklige påvirkningskraft i Norge har vært såpass delte at det i 2008 ble arrangert en egen konferanse på Røros viet kun til denne debatten, og et spesialhefte av *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* (nr. 1/2009) ble utgitt i forlenging

¹⁰ Regionalt farget standardtalemål: En versjon av standardtalemål som blir brukt av personer fra andre landsdeler. Ofte blir det opprinnelige uttalemønsteret bevart (Røynealand, 2008a: 27).

av denne konferansen. På Røros kom det frem at begrepet «standardtalemål» blir forstått og brukt på svært ulike måter blant norske sosiolingvister. Ifølge redaktørene Jahr og Mæhlum er det hovedsakelig to «fløyer» i denne debatten: (i) de som definerer standardtalemål som «en veldefinert lingvistisk størrelse, en talemålsvarietet som står sosialt over andre varieteter i samfunnet, og som kan beskrives og, om ønskelig, læres ut, f.eks. i skolen» (Jahr & Mæhlum, 2009: 5), og (ii) de som mener en bør se standardtalemål mer som en mental norm, liknende det Tore Kristiansen (2009) kaller oppfatningen av «det beste sprog». Det vil altså si at språkbrukerne har en forestilling om at det finnes en overordnet norm, som viser seg å være så å si identisk med østnorsk uttale av bokmål. Standardtalemålet kan da ses på som en operativ norm vi språkbrukere orienterer oss etter, og som er en sentral del av talemålsutviklingen i Norge i dag (*ibid.*: 5–6). Brit Mæhlum og Helge Sandøy representerer hver sin hovedfløy i debatten: Mæhlum argumenterer for eksistensen av et operativt norsk standardtalemål, mens Sandøy argumenterer hovedsakelig for det motsatte.

Mæhlum hevder at det finnes et norsk standardtalemål i form av «en varietet som fungerer som norm eller normideal for et større språksamfunn, som regel en nasjonalstat, og som i en del tilfeller er kodifisert» (Mæhlum, 2009: 8–9).¹¹ Hun velger å se bort fra to kriterier som ofte er å finne i definisjoner av standardtalemål, men som i praksis ser ut til å referere til en nærmest utopisk språktilstand: uniformitetskravet og idealet om geografisk nøytralitet. Dette fordi det nærmest vil være umulig å se for seg levende talemål som ikke bare er immune mot forandring, men som også utelukkende inneholder språktrekk som er geografisk ulokaliserbare. I sin definisjon presiserer hun også at kodifisering ikke er et nødvendig kriterium for å fastslå eksistensen av et standardtalemål, selv om mange sosiolingvister regner det som obligatorisk i «typiske» standardiseringsprosesser (jf. Haugen, 1966: 252).

Mæhlum understreker at en nær tilknytning til et skriftspråk er en viktig forutsetning for at et standardtalemål skal ha den supraregionale – eller overlokale – posisjonen definisjonen tillegger det. Standardtalemål blir også normalt plassert på toppen av et lands sosiolingvistiske prestisjehierarki (Mæhlum, 2009: 9). Til tross for at standarden i teorien skal være upåvirket av regionale, sosiale og etniske skiller, stemmer ikke dette alltid i praksis (Røyneland, 2008a: 25). Denne varietetten blir ofte assosiert med ulike sosiale eliter: personer eller grupper med høy utdanning, autoritet og status. Derfor blir standardtalemålet også ofte

¹¹ At en varietet er kodifisert vil si at den har fått en autoritativ offisiell status, som følge av at en offentlig instans har kanonisert varietetten gjennom grammatikker og/eller ordbøker (Mæhlum, 2009: 8).

assosiert med autoritative samfunnsområder som høyere medier og høyere utdanning. Mæhlums siste komponent i sin begrepsavklaring er følgende presisering fra Milroy & Milroy (1985: 23): en standard må fortrinnsvis forstås som «[...] an idea in the mind rather than a reality – a set of abstract norms to which actual usage will conform to a greater or lesser extent». Det vil si at ved fremveksten av et standardtalemål vil én varietet bli valgt fremfor alle andre varieteter og vil dermed bli satt øverst i et dialektalt prestisjehierarki. Etter hvert vil språkbrukerne oppfatte dette hierarkiet som en mer eller mindre naturlig og udiskutabel «sannhet».

Helge Sandøy medgir at det finnes standardtalemål i Norge, men vektlegger andre kriterier enn Mæhlum. Han understreker spesielt viktigheten av å ikke sette prestisje som kriterium for standardtalemål (Sandøy, 2009: 32). Han peker på at prestisje kan være en bidragsytende faktor til at en varietet får status som standard, men at standardposisjonen også kan føre til at en varietet får økt prestisje. En bør derfor skille disse begrepene, for å avdekke påvirkningsfaktoren. Et språktrekk kan også bli tatt opp i standardtalenormen selv om det ikke har høy prestisje fra før av. Samtidig legger Sandøy vekt på diglossisk kodeskifte mellom dialekt og en fellesvarietet som det nødvendige sosiolingvistiske kriteriet for standardtalemål (*ibid.*: 33–34) og formulerer følgende definisjon: «Eit standardspråk er ein felles språkvarietet som det er eit mønster for at folk går over til i visse kommunikasjonsfunksjonar» (*ibid.*: 35). Det vil si at det må finnes et mønster for at dialektbrukere skifter til standard i enkelte kommunikasjonsituasjoner.

Det er derimot et problem med Sandøys argumentasjon. Ifølge Tore Kristiansen må ett av de følgende tilfellene være gjeldende for at kodeskifte skal være et vesentlig kriterium for standardtalemål og verdistyrte endring uvesentlig. Enten må man tro på at det kan kodeskiftes mellom dialekt og standardtalemål uten at verdistyrte forestillinger om prestisje fører til at standardtalemålet blir styrket på dialektenes bekostning, eller så må man gå ut fra at alle varieteter blir sett på som like gode, til tross for at de har ulike sosiale funksjoner og bruksområder (Kristiansen, 2009: 88–89). Førstnevnte tilfelle, dog «smukt» i teorien, vil ifølge Kristiansen ikke være realistisk, ettersom variasjon og verdier henger uløselig tett sammen: «Værditilskrivning er et sine qua non i de sociale gruppe- og identitetsdannelsesprosesser som den sproglige variation er en væsentlig ingrediens i» (*ibid.*: 89). Det vil derfor være umulig å fordele språkbruksforskjeller på brukssammenhenger uten samtidig å tilskrive varietetene verdier. Når det gjelder tilfelle nr. to, mener Kristiansen at det er mulig å lære seg å hevde at en ser på enhver variant som den beste i sitt bruksområde. Likevel vil det alltid være enkelte sammenhenger det er bedre å være det beste språket i enn

andre. Han mener altså at en aldri vil kunne fordele språkbruk på ulike brukssammenhenger uten at det vil innebære en verdibasert hierarkisering som vil ha konsekvenser for språkbruken.

Om det finnes et standardtalemål i Norge eller ikke, kommer an på hvordan en definerer begrepet. Dersom en går ut ifra Mæhlums definisjon av standardtalemål, vil en kunne argumentere for at det finnes en slik varietet her til lands, selv om den ikke er kodifisert. Et av kriteriene er da at en varietet fungerer som norm eller normideal. Ifølge Mæhlum er det nettopp en utbredt oppfatning blant norske språkbrukere av at én bestemt varietet i Norge befinner seg øverst i det språklige prestisjehierarkiet. Denne varietetten har altså oppnådd en posisjon som mental standard i det norske språksamfunnet og fungerer som en slags operativ norm for språkbrukerne (Mæhlum, 2009: 13). Hun trekker frem to eksempler fra informantintervju fra sosiolingvistiske undersøkelser som illustrerer dette: «[...] ej synst kanskje oslodialekt høres finere ut når du / = det er kanskje meir ordentlig og sånn [informant Josefine]» (Røyneland, 1994: 7–8) og «Så dæt må je jo si at je syns ee den vanlie oslodialækta er mye penere ell østkantdialækta = det syns je =mer kor'rækt = på en måte [informant M1]» (Mæhlum, 1986: 12). Varieteten det her er snakk om, er tett tilknyttet skriftspråket bokmål og inneholder sørøstnorske språkdrag og oppfattes ofte som synonymt med Oslo-dialekten, selv om den faktiske talemålssituasjonen i Oslo er noe mer komplisert.

Noen sosiolingvister mener det kan være rimelig å si at vi har to Oslo-baserte standardtalemål (f.eks. Røyneland, 2003: 25). Varieteten som trolig kan plasseres øverst i det nasjonale prestisjehierarkiet og som oppfyller de fleste kriterier for et overregionalt standardtalemål, er «den konservative standarden». Denne ligger nært det en forbinder med Oslo-vest-språk og blir ofte assosiert med økonomisk kapital og høy sosiokulturell prestisje (Mæhlum, 2009: 14). Det er denne jeg kommer til å omtale som standardtalemål videre i oppgaven. Den andre standardvarietetten blir ifølge Røyneland sett på som mer radikal og gjerne mer «folkelig». Denne ligger tett opp mot tradisjonelt Oslo-øst-preget talemål, og gir hovedsakelig assosiasjoner til «det urbane og moderne» (*ibid.*).

En del norske sosiolingvister er uenige med Mæhlum og mener det ikke er en allmenn oppfatning av at Oslo-målet er en overdialektal talemålsnorm, deriblant Akselberg: «Det er truleg dei færraste nordmennene som har ei mental førestilling om at det finst ein 'landsgyldig' standarddialekt, og som meiner at ein slik standard er identisk med ei sentral-austnorsk talemålsnorm eller ein varietet av Oslo-målet» (Akselberg, 2002: 42). Hovedproblemet her er at vi ikke har nok empiri av nordmenns språkholdninger til å vite helt sikkert hva de fleste, uavhengig av hjemsted, oppfatter eller ikke oppfatter som normideal.

Det er også dette Kristiansen hevder at trengs for å kunne svare en gang for alle på om vi har et standardtalemål i Norge eller ikke (Kristiansen, 2009: 90). Dersom en varietet som potensielt kan få status som standardtalemål (østlandsk uttale av bokmål), blir oppfattet som «det bedste sprog» i situasjoner der språkbrukerne ikke er bevisste på språkbruken, vil Norge ha et standardtalemål. Dette er gitt at den samme oppfattelsen blir delt stort sett over hele landet. Kristiansen understreker viktigheten av å samle inn ubevisste holdninger: fra dansk forskning viser det seg at dersom språkbrukerne vet at det er snakk om språkholdninger, har de en tendens til å oppvurdere den lokale dialekten og nedvurdere det aktuelle standardtalemålet (*ibid.*: 91). Hårstad mener også språkbrukernes holdninger og oppfatninger bør fokuseres mer på, og at undersøkelser ikke kun kan foregå på det rent strukturelle nivået (Hårstad, 2009: 141). Frem til det blir samlet inn en slik representativ mengde data om nordmenns språkholdninger, vil dette spørsmålet avhenge av den enkeltes tolkning av begrepet standardtalemål. I denne oppgaven går jeg likevel ut ifra at vi i Norge har et standardtalemål, og at dette best kan beskrives som et Oslo-vest-basert, talt bokmål med moderate, og til dels konservative, former.

4.6.3.3 Språkendringsprosesser i Norge – påvirker standardtalemålet dialektene?

Nå som jeg har konkludert med at det finnes et standardtalemål i Norge, vil det være relevant å se på dets rolle i dagens språkendringsprosesser. Først er det nødvendig å se på hvilke endringstendenser som er påvist i dagens språksamfunn.

Et overordnet trekk i talemålsutviklingen i Norge, så vel som ellers i Europa, de siste tiårene er dialektnivellering (Mæhlum, 2007: 48). Det vil si at språktrekk som enten har en mer avgrenset geografisk utbredelse eller som blir oppfattet som markerte eller avstikkende, tenderer til å bli byttet ut til fordel for varianter med regionalisert eller nasjonalt bruksområde (jf. f.eks. Skjekkeland, 2000; Mæhlum, 2002; Akselberg, 2003). Lingvistiske særpreg man før kunne bruke til å stadfeste varieteter til spesifikke bygder, vil da forsvinne. Dialektnivellering er altså en prosess som fører til språklig utjamning av den strukturelle variasjonen, og varietetene blir derfor mer homogene (Mæhlum, 2007: 48; Trudgill, 1986: 85–86).

For lettere å kunne forstå hvordan nivelleringsprosessene foregår, presenterte Auer og Hinskens (1996) en flerdimensjonal pyramidemodell som deler nivelleringen i to: et horisontalt kontinuum med geolekter på bunnlinjen og et vertikalt hierarki med standardtalemål øverst (Røyneland, 2005: 44). Det kan da enten skje nivellering mellom geolekt og standard, altså vertikal dialekt–standard-advergens, eller mellom ulike geolekter,

som blir kalt horisontal dialekt–dialekt-konvergens.¹² Førstnevnte gjelder også regionale urbane dialekter (semivertikal), ettersom de ofte har høyere sosial status enn byggedialekter (Røyneland, 2005: 46). Delvis eller ufullstendig konvergens og advergens langs den horisontale eller vertikale dimensjonen kan føre til nye hybridformer (Røyneland, 2005: 46). Norske sosiolingvister er uenige om hvilken dimensjon som er mest relevant for talemåsendringene her til lands, og de ulike sidene blir gjerne kalt «horisontalister» og «vertikalister» (Hårstad & Opsahl, 2013: 148). Horisontalister ser på andre varieteter i en dialekts omland som dominerende påvirkningsfaktor, mens vertikalistene mener standard–dialekt-dimensjonen er styrende.

4.6.3.3.1 Regionalisering

Regionalisering er et fenomen som gjerne blir sett på som synonymt med dialektnivellering. Røyneland mener derimot det vil være riktigere å si at regionalisering til en viss grad er et resultat av en nivelleringsprosess. Hun forklarer så regionaliseringsprosessen som «reduksjon av variasjon mellom ulike lokale eller meir eller mindre regionale dialektar» (Røyneland, 2005: 50). En går altså ut ifra at byene, spesielt de større regionsentrene, påvirker lokale dialekter i de nærliggende områdene (Mæhlum & Røyneland, 2012: 133). Det åpnes likevel opp for muligheten for at mindre byer og bygder til en viss grad kan påvirke sine nærområder.

Det er vanlig å bruke bølgemodellen (se kap. 4.6.1) ved regionalisering. Dette er fordi byene fungerer som kommunikasjonsmidtpunkt for de mer perifere områdene og kan derfor enkelt formidle endringstendensene utover (Sandøy, 2008: 230). De perifere samfunnene avhenger også av diverse tjenester og funksjoner i sentrene, og dette skaper en følelse av hegemoni og hierarki. En bremsende faktor på regionaliseringen kan derimot være kravet om språklig autentisitet. Det vil si at dersom en plutselig tar i bruk en «finere» variant kan en virke falsk, ettersom ens språklige kode samsvarer med ens identitet (Hårstad & Opsahl, 2013: 159). Det kan også hende en bryter med den språklige konformiteten og vekker reaksjoner i lokalmiljøet. Det er nettopp i mindre lokalmiljøer at tanker om tilhørighet og samhold står sterkt, og befolkningen kan føle på en slags plikt om å opprettholde den lokale dialekten (*ibid.*). Dersom det er snakk om et relativt lite lokalsamfunn med sterk

¹² Advergens beskriver prosessen der én varietet nærmer seg en annen, ofte som følge av et asymmetrisk makt- og statusforhold. Denne typen nivellering skjer oftest langs den vertikale akse. Dersom to varieteter med vanligvis mer eller mindre symmetrisk makt- og statusbalanse nærmer seg hverandre, kalles dette konvergens. (Røyneland, 2005: 44).

gruppeidentitet og fokusert dialekt, er sannsynligheten stor for at språkendringer skjer relativt sakte.

I våre naboland har begrepet *regionalspråk* en litt annen definisjon enn i Norge. Her til lands har *regionalmål* hovedsakelig blitt brukt om lokale dialekter som eksisterer i modifisert tilstand, der markerte dialekttrekk svekkes og trekk fra regionens dominerende talemål spres (Akselberg, 2005: 112). I Danmark blir begrepet oppfattet som «ein standard med lokal 'farging', der farginga hovudsakleg gjeld prosodiske tilhøve», og denne varieteten er mer eller mindre homogen (Akselberg, 2005: 112). Svenskene ser ut til å ha en liknende forståelse av begrepet, men med større mulighet for lokale trekk i flere av de språklige sektorene (*ibid.*). Regionaltalemål blir i nabolandene altså sett på som klare avarter av det overordnede standardspråket.

4.6.3.3.2 Standardisering

Standardisering er nivellering langs den vertikale akse, som vil si at språkendringer kommer fra hovedstaden, og dermed også standardtalemålet. Som hovedstad sender Oslo ut en rekke sosiale og kulturelle impulser utover hele landet, deriblant språket (Mæhlum & Røyneland, 2012: 134). De nye måltrekkene blir da spredd via «byhopping» (se 4.6.1) fra Oslo til de største byene. Standardisering forekommer oftere i byer enn i bygder, ettersom den lokale tilhørigheten og kravet om språklig autentisitet ikke står like sterkt i byene. I tillegg er folk i urbane sentre trolig mer eksponert for standardpåvirkning, fordi de generelt møter et større mangfold av både språk og dialekter.

4.6.3.3.3 Regionalisering eller standardisering?

De aller fleste språkforskere i Norge ser ut til å være enige om at talemålsutviklingen i dag i store trekk består av dialektnivellering. Diskusjonen dreier seg derimot om den primære påvirkningsfaktoren bak disse endringene er standardtalemålet eller de ulike regionssentrene. I visse tilfeller kan det være relativt enkelt å fastslå om det er regionalisering eller standardisering. I Oppdal, i likhet med Oslo, er det tradisjonelt ikke senkning av vokal i ord som *bekk* og *egg*. I det regionale sentrumsmålet, trondheimsmålet, derimot, finnes formerne *bækk* og *ægg* (Mæhlum & Røyneland, 2012: 138). Her kan tilknytningen til standardformene ha vært sterkere enn til de regionale, ettersom Oppdal har bevart formene slik de er. Eksempler på språkendringer som derimot best kan forklares som resultat av regionalisering er utviklingen av felles flertallsendring uavhengig av kjønn i substantiv i Trøndelag og Nord-

Norge og spredningen av skarre-*r*. Likevel kan en regne med at både språkinterne og språkeksterne krefter er i spill her, særlig med førstnevnte eksempel (*ibid.*: 138–139 og 141).

I motsetning til de ovennevnte eksemplene har det vist seg å være vanskelig å finne et klart svar på hvilken prosess som står bak de fleste andre språkendringene i Norge i dag. Et særlig stort problem har vist seg å være det Stian Hårstad (2009) kaller «det isomorfske crux». De nye formene som norsk ungdom tenderer mot å ta i bruk, er strukturelt sett ofte identiske med både standardformer og bymålsformer. Formsammenfallet gjør det i praksis umulig å konkludere sikkert med om det nye språktrekket er språklig konvergens i retning et regionsenter eller om den har sitt opphav i standardtalemålet (Hårstad, 2009: 138). Dette gjør at den samme språkendringen kan bli tolket på vidt forskjellige måter, avhengig av om talemålsgranskeren er «horisontalist» eller «vertikalist». Et eksempel fra eget arbeid gjelder frafallet av infinitivsmorfemet *-a* og lenisering blant yngre talere av stavangersk. Aasen (2011) konkluderte med at endringene var en del av en regionaliseringsprosess der Bergen er regionalt senter. Dette kan ha sammenheng med at Aasen hadde Helge Sandøy til veileder, ettersom han helt klart sogner til den «horisontalistiske» siden. Undertegnede (2018) så imidlertid på endringene som en del av den generelle standardiseringsprosessen (Aasen, 2011: 160; Johannessen, 2018: 23).

I tilfeller der en støter på det isomorfske crux, mener Mæhlum at en må se til «omkringliggende sosiale, kulturelle, demografiske, politiske rammebetingelser» og trekke konklusjonen om novasjoners opphav basert på dette grunnlaget (Mæhlum, 2009: 18). Ettersom standardtalemålet er en «prestisjefull, autoritativ varietet med potensiell normativ kraft for hele det norske språksamfunnet», vil dette da kunne ses på som den mest sentrale påvirkningsfaktoren i dagens nivelleringsprosesser (*ibid.*: 19). Mæhlum omtaler det som et «landsdekkende språklig 'overrislingsanlegg'» som påvirker dialektene. Resultatet av overrislingen er ofte ulikt rundt om i landet. To områder kan ha ulik grad av «resistens» overfor eksterne impulser, noe som ofte kommer an på den historiske og sosiokulturelle bevisstheten og identitetsoppfatningen. Standardformer som tas i bruk, vil dessuten som oftest bli farget av det lokale talemålet, særlig når det gjelder prosodi og fonetikk. Dette er fordi den lingvistiske avstanden mellom de ulike dialektene og et bokmålsnært sørøstnorsk er for stor (*ibid.*: 18). Resultatet av påvirkningen vil altså også være farget av den språkstrukturelle egenarten til den enkelte landsdelen (*ibid.*: 19). Det hele avhenger av den lokale språklige og sosiale situasjonen. Endringsretningen og endringsmotivasjonen vil likevel begge gå i retning standardtalemålet.

Standardtalemålet er mer plausibel som påvirkningsfaktor også på grunn av den større eksponeringen dette målet har. I rettskrivingen på skolen lærer elevene at det er rette og gale former av ord, og en norm skal følges. Hårstad & Opsahl mener det «ikke [er] overraskende at også den talte versjonen av det samme språket [skriftspråket] av mange blir knyttet til en tankegang om at noe er mer korrekt, offisielt eller normalt» (Hårstad & Opsahl, 2013: 149–150). Elevene må også lese høyt og for å lese en bokmålstekst «korrekt», blir leseuttalen standardisert, og ofte anlegger man et slags regionalt farget standardtalemål. Fra ung alder av tilegner språkbrukerne seg altså en oppfatning av at standardtalemålet ikke bare er mer korrekt enn deres egen dialekt, men høytlesningen kan også lede til at talt bokmål til en viss grad blir naturalisert og automatisert (*ibid.*). Sannsynligvis vil elevene skille mellom egen dialekt og «lesespråk», men en kan ikke se bort fra at langvarig eksponering kan ha en påvirkning på dialekten.

Noen ganger kan det oppstå kompromissvarianter mellom tradisjonell dialekt og standardtalemål, som oftest i form av justering av lyd- eller formverk (Mæhlum & Røyneland, 2012: 139). Et eksempel er at flere yngre språkbrukere i Trondheim har en tendens til å skifte ut de tradisjonelle utjammingsformene *å vætta, læssa, værre* med de apokoperte *å vær, læs, vit* (Hårstad, 2010: 201). Selv om de nye formene ikke er identiske med standardvariantene, kan de tolkes som tilnærminger til disse, ettersom rotvokalen ser ut til å bli adoptert. Likevel blir det «folkelige» trekket apokope bevart. Det ser for øvrig ut til at Hårstads informanter har en generell tendens til å bruke «halvfine» kompromissformer mellom folkemålet og bokmål (og «finspråket») (se kap. 3.2.2). Dette er imidlertid ikke et nytt fenomen, og bl.a. Arne O. Tilset fant tilsvarende kompromissvarianter i «aller nyaste mål» i Strinda i 1924 (Hårstad, 2010: 201, viser til Tilset, 1924: 26). Allerede i 1915 skrev Ivar Hoel om «Mellemsproget» i Kristiansund, som han beskrev som «den tale som mer eller mindre er præget av skriftsproget» og som «tales av voksne inden de høiere klasser», mens «barna inden disse klasser taler [...] dialekt opblandet med Mellemsproget» (Hoel, 1915: 13). «Mellemsproget» beskrives som svært flytende, og det kan «spille i alle avskygninger mellem dialekt og stivt boksprog» (*ibid.*). I 1980 pekte også Trygve Bull på at et «mellomspråk» av «finspråket» og «folkemålet» i «den ene eller annen form brukes av antakelig stadig flere av Oslos innbyggere» (Bull, 1980: 15). Også han beskriver mellomspråket som svært vekslende i grad av tilnærming til det ene eller andre ytterpunktet. Bull mener hybridene har oppstått grunnet «den «nye middelklassen» stadig økende betydning, tallmessig og innflytelsesmessig», ettersom denne gruppen «særlig er utsatt for den dobbeltpåvirkning – så vel ‘nedenfra’ som ‘ovenfra’ – og da ikke minst fra skriftbildet» (*ibid.*). Selv om dette er gamle studier, ser det ut

til at vi kan se en lignende tendens i flere av landets store byer i senere tid. I Bergen konkluderte Nesse (1993) sin talemålsstudie med at situasjonen med to tydelig atskilte sosiolekter med stor sannsynlighet var forbi (se 3.2.3). Kanskje er det også snakk om en fremvoksende mellomvarietet i Stavanger i dag?

Sandøy, som hevder at «standardtalemåla og prestisjevarieteteten er nesten aldri ei nødvendig forklaring» i dagens språkendringsprosesser, introduserer en tredje mulighet (Sandøy, 2009: 42). Han mener det hovedsakelig er språkstrukturelle krefter – eller «indre krefter» – som påvirker språkutviklingen, og da spesielt grammatisk forenkling. Dette mener han også er tilfelle med de ovennevnte endringene i Trøndelag. Å «vite» resultatet før en undersøker et fenomen, slik Sandøy hevder å gjøre, kan ikke sies å være en særlig åpen holdning til forskning. I tillegg kan ikke Sandøy bortforklare alle nye former som resultat av indre krefter. At «myke» konsonanter blir byttet ut med «harde» i stavangerdialekten, kan for eksempel ikke forklares slik, og Sandøys forklaringsmodell mister derfor troverdighet.

Ifølge Mæhlum (2009) har ikke de regionale sentrene noen *selvstendig* rolle som språklige påvirkningsinstanser innenfor sine respektive regioner. Hun mener likevel at de kan, som sosiokulturelle og administrative sentre, fungere som direkte eller indirekte reguleringsinstanser overfor de nærliggende områdene (Mæhlum, 2009: 19–20). Dette forklarer hun med at språkendringer skjer normalt raskere og i større grad i byen enn i nærområdene, og at det derfor vil være lite sannsynlig at standardformer blir tatt i bruk ute i distriktene uten at de allerede er utbredt i nærmeste urbane senter. Mæhlum legger til at graden av standardpåvirkning i byen vil også kunne sette en imaginær grense for språkbrukerne utenfor sentrum, med tanke på hvor omfattende endringene der «bør» være (*ibid.*). Jeg mener imidlertid at dette ikke trenger å være så svart/hvitt som Mæhlum hevder, og at de regionale sentrene trolig har en selvstendig rolle i språkendringsprosessene innenfor sine regioner. Tradisjonelle trekk fra Stavanger-målet kan for eksempel spres til jærsk, uten innblanding fra bokmål eller standardtalemålet. I tilfeller der de sistnevnte derimot er involverte, f.eks. ved det isomorfiske crux: der tradisjonelt Stavanger-mål og bokmål har sammenfallende eller liknende former, er nok Mæhlums utsagn mer gjeldende. I slike tilfeller er det vanskelig å skille mellom regionalisering og standardisering, ettersom selve *prosessen* da kan tolkes som standardisering, mens resultatene ofte fremstår som regionaliseringsprodukter, altså slik standardiseringen blir uttrykt i regionene (Hårstad & Opsahl, 2013: 155; Mæhlum, 2009: 20). «Standardisering» vil slik trolig være den mest presise beskrivelsen av mesteparten av dialektnivelleringen i Norge.

Som en følge av standardisering har de fleste norske dialekter i dag en tendens til å bli «mindre utprega» eller «finere», men de bevarer likevel mesteparten av lydsystemet og bøyningssystemet, i tillegg til de mest grunnleggende strukturene i ord- og setningsmelodien (Mæhlum & Røyneland, 2012: 132–133). Dette gjelder imidlertid ikke det østnorske dialektområdet, der stadig flere østlandske og midlandske dialekter nærmer seg språket i hovedstaden (det folkelige bymålet) (*ibid.*: 131). I store deler av midlandsområdet som Valdres, Hallingdal og Numedal har det blitt dokumentert omfattende talemålsendringer, og mange språkbrukere snakker nå tilnærmet identisk med oslomål (Kvåle, 1999; Thoengen, 1994; Papazian, 1997). Ifølge Papazian er ungdommer som bruker bygdemål i Nore og Uvdal i Numedal i mindretall og mange snakker det ikke i det hele tatt, til tross for at både de og foreldrene er født og oppvokst i Numedal (Papazian, 1997: 180). Etersom avstanden mellom den tradisjonelle dialekten her og oslomålet er relativt stor, er det trolig her snakk om dialektskifte – om ikke dialektød. Mange andre tradisjonelle østlandsdialekter er generelt likere oslomålet, og en vil da heller snakke om dialektnivellering. Selv om disse områdene går gjennom et radikalt språkskifte, vil vi nok ikke se like store endringer ellers i landet med det første. Sannsynligheten er likevel liten for at standardtalemålet ikke har noen påvirkning ellers i landet, med så omfattende spredning i det østnorske området.

5. Metode

Bak begrepet metode finnes det et stort utvalg definisjoner innenfor svært mange vitenskaper. Jeg kommer hovedsakelig til å ta utgangspunkt i Barbour's formulering: «[...] the specific practical measures and tools employed to access and create data through different forms of interaction with those we are studying» (Barbour, 2008: 15). Metode kan altså forstås som de midlene eller fremgangsmåtene en benytter for å få tilgang til og skape data gjennom ulike former for interaksjon med ens studieobjekter.

I dette kapitlet kommer jeg til å gjøre rede for konkrete metodevalg for innsamling og behandling av datamateriale. Jeg ønsker først å gjøre rede for forskjellene på kvalitativ og kvantitativ metode, før jeg så går nærmere inn på de sosiale variablene i denne undersøkelsen. Deretter forklarer jeg valgene som ble tatt ved datainnsamlingen, nærmere bestemt utvalg av og kontakt med informanter og selve undersøkelsessituasjonen. Videre gjør jeg rede for bearbeidningen av materialet og diskuterer forskningsetikk, før jeg til slutt vil se nærmere på undersøkelsen med tanke på reliabilitet og validitet.

5.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Det er vanlig å skille mellom to typer metode: kvalitativ og kvantitativ. Tradisjonelt har sistnevnte vært mest brukt for å samle inn og behandle materiale i sosiolingvistiske undersøkelser. Ved kvantitative metoder kan man danne en oversikt over et gitt språkområde, og ofte er en ute etter å måle språkbruken i ulike sosiale grupper (Akselberg & Mæhlum, 2008: 77 f.). For at resultatene best mulig skal kunne generaliseres – altså troverdig representere en større gruppe mennesker enn dem som er undersøkt –, er det viktig at informantutvalget er stort. Det vil si helst flere enn tjue informanter, og i enkelte undersøkelser kan antallet strekke seg langt over hundre. Ofte tar en utgangspunkt i objektive, sosiale variabler som kjønn, alder og geografisk tilhørighet når en velger ut informanter. En kan også gå ut ifra sosial status og sosioøkonomiske forhold, noe som kan være litt vanskeligere å bestemme. En går vanligvis ut fra kriterier som inntekt, utdanning og yrke eller materielle forhold (Akselberg, 1997: 25). Ofte kreves det at disse informantene skal være tilfeldig utvalgte.

Kvantitativ metode er også nyttig å bruke i analysefasen, ved at en setter språkbruken – de rapporterte eller observerte språkformene – systematisk opp mot ulike sosiale grupperinger. Slik kan en måle og kvantifisere en gruppe menneskers språkbruk. Ved spørreundersøkelse – en vanlig form kvantitativ undersøkelse – blir resultatene vanligvis gitt i

form av tall, som så blir grunnlaget for statistikk. En kan også kvantifisere språklige variabler ved å ekserpere og transkribere hele intervjuamtaler. Dette gjør en ved å identifisere et utvalg språkformer i de transkriberte samtalene – for eksempel ved tagging – som en så ekstraherer og teller opp i ulike variabler. Til slutt kan en analysere materialet kvantitativt, ved å se etter mønstre i både de språklige og sosiale dataene, i form av statistikk.

Kvalitativ metode er ikke like godt etablert i sosiolingvistikken som den kvantitative, men den har fått en større betydning og bruk i senere år (Akselberg, 1997: 23 og 26). Ved kvalitative metoder er en ikke ute etter tall, men meningsinnhold. I sosiolingvistiske studier kan man benytte slike metoder til å få bedre innsikt i det en ikke får tilgang til ved en kvantitativ tilnærming. Under et intervju kan en for eksempel undersøke individets egne tanker, opplevelser, tolkninger og holdninger rundt språk og samfunn. Slik kan man forstå sammenhengene mellom språk og enkeltindivid (Akselberg & Mæhlum, 2008: 77 f.). Etersom formålet er å undersøke mekanismene bak enkeltindivids språk, er det som regel et lite utvalg informanter, som en vanligvis observerer og/eller intervjuer ganske grundig. Resultatene i slike undersøkelser kan ikke måles eller generaliseres. Likevel kan de ha en viss overføringsverdi, da vi kan være nokså sikre på at det finnes andre som oppfører seg likt eller på liknende vis som, la oss si, fire informanter.

Grønmo presiserer at de to formene for metode ikke er en dikotomi, men ytterpunkt på en skala (Grønmo, 1996: 73). Ofte er det også vanskelig klart å skille mellom hva som er kvantitativt og hva som er kvalitativt, spesielt ettersom en undersøkelse kan bestå av en kombinasjon av flere ulike metoder (Akselberg & Mæhlum, 2008: 78). En bør derfor velge metode(r) basert på hva som er mest hensiktsmessig med tanke på formålet med studien. Holme og Solvang (1996: 83) formulerer det slik:

I metodediskusjonen står en overfor et valg mellom ulike metoder med både sterke og svake sider. Det er ikke slik at én av metodene er den ene rette. En må derfor ut fra den problemstillingen en har valgt, finne fram til den tilnærmingen som er best egnet.

5.2 Denne undersøkelsen

Formålet med denne studien er å beskrive dagens språksituasjon blant yngre talere av stavangersk, i tillegg til å forsøke å forklare hvorfor situasjonen er som den er. Jeg ønsker også å få en diakron dimensjon i materialet, slik at jeg også kan si noe om språkutviklingen i byen. Først oppsøkte jeg derfor dialektologisk litteratur og undersøkelser med informasjon om tidligere lokale talemålsforhold. Finn Gabrielsen (1983, undersøkelse utført 1981) og Kristine N. Aasen (2011, undersøkelse utført 2010) har begge gjort liknende studier i Stavanger, og

jeg har derfor benyttet meg av deres studier for å danne et diakront perspektiv. Når det gjelder min egen datainnsamling, valgte jeg hovedsakelig å benytte meg av kvantitativ metode, og da nærmere bestemt utfyllingsskjema og dels strukturert intervju med lydopptak.

Datainnsamlingen fra kontrollgruppen (de voksne informantene) foregikk kun ved utfyllingsskjema. Formålet med disse metodene var å registrere antall forekomster av et utvalg språklige variabler i talemålet til informantene.

5.3 Sosiale variabler

Som tidligere beskrevet har det i den moderne sosiolingvistikken vært viktig å undersøke det heterogene i språket. For å se på den sosiolektiske variasjonen må en sette de språklige variablene opp mot sosiale variabler. I denne undersøkelsen har jeg valgt ut geografisk tilhørighet, alder, kjønn og sosial lagdeling.

5.3.1 Geografisk tilhørighet

At informantene har en tilhørighet til talemålsområdet jeg ønsker å studere, er en viktig forutsetning for denne studien. For at dataene skal være representative for språkbrukere i Stavanger, har jeg satt et informantkrav om at de må være født eller oppvokst (fra senest 5-årsalderen) i Stavanger kommune, uten større opphold. I tillegg måtte også minst én av foreldrene/foresatte være oppvokst i Rogaland. Denne avgrensningen sikrer at informantene har en tilhørighet til Stavanger, og at de har hatt begrenset påvirkning fra tilflyttede foreldre i oppveksten. På samme tid ivaretar det muligheten for språklig mangfold.

At jeg har hentet elevinformanter fra to skoler, har også bidratt til en viss geografisk avgrensning, ettersom de fleste elevene bor i den nærliggende skolekretsen. De aller fleste har derfor bosted i Hundvåg og Eiganes og Stokka bydel. Likevel gjelder ikke dette alle, og noen har også bodd flere steder i kommunen. At skolene ligger i ulike bydeler, kan også ha innvirkning på informantenes språk. Eiganes har tradisjonelt vært høysetet for det høyere talemålet i Stavanger, og språket til elevene på Kannik skole kan derfor være farget av dette. I dag er nok dialekten på Hundvåg svært lik som i de øvrige sentrumsbydelene, mye takket være Bybrua som åpnet i 1978 (se kap. 2.1.8). For bare noen generasjoner tilbake var derimot dialekten, særlig på de ytterste øyene i bydelen, ganske ulik bymålet. Ifølge mine foreldre minnet språket til flere eldre på Roaldsøy og Ormøy for 40–50 år siden sterkt om Ryfylke-dialekt (og dermed også mer om bymålet anno 1925).

5.3.2 Alder

I denne studien vil to aldersgrupper være representert: ungdom i femten–sekstenårsalderen utgjør hovedgruppen og voksne mellom 40 og 55 år utgjør kontrollgruppen. En grunngeving for valg av disse aldersgruppene gis i kapittel 5.4.1 og 5.4.2. Jeg kommer til å studere språkendring i både tilsynelatende tid, ved å sammenligne resultatene fra den yngre og den eldre gruppen, og virkelig tid, ved å sammenligne den yngre gruppens resultater med Gabrielsens (1984) og Aasens (2011) yngre grupper. Slik vil jeg få et tydeligst mulig bilde av den reelle språksituasjonen i Stavanger. Ettersom jeg skal observere språkendringer i tilsynelatende tid, er det viktig å være oppmerksom på at de yngres språk kan være aldersavhengig (se kap. 4.5.2), og at det kan endre seg når de blir eldre. Likevel gjelder nok dette hovedsakelig slang og uttrykk mer enn de grammatiske fenomenene som blir undersøkt her.

5.3.3 Kjønn

Informantene vil ikke bli plukket ut basert på kjønn, men målet er likevel å få en relativt jevn kjønnsfordeling i de ulike informantgruppene, for å sikre at alle undergrupper er adekvat representert. Dette gjelder særlig de yngre, som er hovedgruppen i undersøkelsen. Ettersom dette er en undersøkelse som henter metode fra den første bølgen innenfor sosiolingvistikken (se kap. 4.1), får jeg ikke innblikk i informantenes gruppetilhørighet, og jeg kommer heller ikke til å observere informantene i gruppesituasjon. Derfor kan jeg heller ikke avdekke mulige språkforskjeller mellom informanter av samme kjønn i ulike sosiale grupper, og fokuset vil være på eventuelle språkforskjeller mellom kjønnene. Jeg kommer imidlertid til å se på kjønn i sammenheng med geografisk tilhørighet. Basert på tidligere forskning kan en forvente at jenter og kvinner har færre tradisjonelle dialekttrekk enn gutter og menn (se kap. 4.5.3), men dette er ikke selvfølgelig.

5.3.4 Sosial lagdeling

I likhet med Aasen (2011) kommer jeg ikke til å plukke ut informanter basert på sosioøkonomisk klasse, men jeg vil likevel registrere den og bruke den som sosial variabel. De yngre informantene vil bli delt inn i tre sosiale lag, basert på begge foreldres utdanningsnivå og yrke. De tre lagene er 1) begge foreldre har høyere utdanning, 2) én forelder har høyere utdanning og én har fullført videregående opplæring, og 3) begge foreldre har fullført videregående opplæring eller lavere. Disse gruppene bestemmes ut ifra den

utdanningen som er nødvendig for å ha det yrket de har. Ettersom det er elever som skal oppgi informasjon om foreldrene, har jeg hovedsakelig bedt dem om å oppgi yrke. Dette er fordi mange unge ofte ikke har kunnskap om foreldrenes utdanning. De fleste yrker har et tydelig utdanningsnivå, men ved tvil har jeg valgt ut det nødvendige nivået. Ved vage svar som «kontorjobb» har jeg prøvd å be elevantene utdype, men det er likevel ikke sikkert de vet noe mer spesifikt. Det er mulig at enkelte foreldre har en høyere utdanning enn det som blir registrert, men ettersom yrket deres ikke krever høyere, vil de heller ikke bli plassert høyere.

De voksne informantene vil bli delt inn basert på eget yrke, og ettersom ektefelle/samboers yrke ikke vil bli oppgitt, er det kun to grupper: 1) de med høyere utdanning og 3) de med videregående utdanning. Jeg har valgt å kalle den siste gruppen 3), for å kunne bruke samme system som ved de yngre informantene.

5.4 Innsamling av data

I denne delen av kapittelet ønsker jeg å forklare bakgrunnen for valgene jeg har tatt i datainnsamlingsprosessen, og fremgangsmåten i undersøkelsen. Jeg kommer til å gå nærmere inn på informantutvalg og kontakt med informantene, undersøkelsessituasjonen og metodene utfyllingsskjema og strukturert intervju. Underveis kommer jeg også til å drøfte fordeler og ulemper ved disse to metodene.

5.4.1 Yngre informanter

Ettersom formålet med undersøkelsen er å få et innblikk i talemålssituasjonen blant de yngre språkbrukerne i Stavanger, består den største informantgruppen min av ungdommer fra Stavanger. Disse er femten–sekstenåringer, nærmere bestemt tiendeklassinger, fra to ungdomsskoler i Stavanger. Grunnen til at jeg har valgt å undersøke tiendeklassinger, er at elevene da begynner å bli godt utviklede språkbrukere og har trolig relativt god innsikt i egen språkbruk. Samtidig har de ikke møtt et like stort dialektalt mangfold som på videregående skole, der elever kan komme fra hele regionen. Informantene er valgt ut etter følgende kriterier: De må ha bodd i Stavanger kommune praktisk talt hele livet (regnet fra senest femårsalderen), i tillegg til å ha minst én forelder som er oppvokst i Rogaland. Dette er for å unngå språkbrukere med mangelfull bakgrunn fra det lokale talemålet. Det er totalt 41 yngre informanter, der 20 er jenter og 21 er gutter.

Elevinformantene er hentet fra Kannik skole og Lunde skole, som begge er ungdomsskoler. Kannik skole ligger i Eiganes og Våland bydel, og elevene kommer fra barneskolene Eiganes, Kampen, Lassa og Våland. Lunde skole hører til Hundvåg bydel og henter elever fra Skeie og delvis også Roaldsøy. Ellers er det en del nåværende elever som har gått 1.–10. klasse på Lunde, ettersom den gikk over til ren ungdomsskole i 2019, etter en flerårig overgangsperiode (Norheim, 2019). Grunnen til at jeg ønsket å hente informanter fra Kannik, var mye grunnet skolens geografiske plassering. At skolen befinner seg på Eiganes, det høyere talemålets «høyborg», gir muligheten for å sjekke sosiolektens posisjon blant yngre i dag. Jeg har også god erfaring fra tidligere undersøkelser på skolen. Lunde skole ble derimot valgt etter at en medstudent som jobber som lærer på skolen, ønsket å stille sin og evt. noen andre klasser til disposisjon. Å undersøke en skole som ikke ligger midt i sentrumskjernen, som de tidligere talemålsstudiene i Stavanger har gjort, var en attraktiv tanke. Det har trolig heller ikke blitt utført en sosiolingvistisk undersøkelse på Hundvåg i nyere tid, som var spennende i seg selv. I tillegg vil en sammenligning av språket på de to skolene være interessant, ettersom en potensielt kan påvise stor språkforskjell innenfor nåværende Stavanger kommune.

I september kontaktet jeg skolene jeg ønsket å utføre undersøkelsene på. Selve datainnhentingene startet imidlertid ikke før i oktober/november, etter at prosjektet – samtykkeskjema og talemålsundersøkelse medregnet – ble vurdert av NSD (se vedlegg 8). Jeg kontaktet rektoren på Lunde via e-post og informerte om undersøkelsen. Hun godkjente prosjektet og lot min medstudent – og lærer på skolen – ordne med elevkontakten. Min bekjente fortalte så om prosjektet til sine norsklærerkolleger på 10. trinn. To andre lærere var interesserte, og tre klasser ble stilt til rådighet. Elevene fikk utdelt informasjonsark og samtykkeskjema om undersøkelsen, som de så leste gjennom. Etterpå ble de interesserte bedt om å signere samtykke. Alle de frivillige av de aktuelle elevene i to av klassene ble tatt med. Det viste seg å være svært mange som ønsket å delta, og at det derfor ikke var behov for å ta med en tredje klasse. For å sikre et representativt utvalg av begge kjønn ønsket jeg en mest mulig lik kjønnsfordeling. Dette viste seg å skje naturlig, da fordelingen ble nesten lik med 11 jenter og 9 gutter.

På Kannik kontaktet jeg rektor på epost, som så videresendte forespørselen om deltagelse i prosjektet til norsklærerne på skolen. To norsklærere stilte så tre klasser til disposisjon, og jeg kom og orienterte om prosjektet og delte ut informasjonsark og samtykkeskjema i hver klasse. Alle elever som ønsket å delta, og som oppfylte kriteriene, ble tatt med i undersøkelsen. Av informantene fra Kannik er det 9 jenter og 12 gutter.

Kjønnsfordelingen ble ikke like jevn her, men grunnet noe manglende interesse fra elevene, mye grunnet en hektisk tid med mange prøver, ble utvalget noe begrenset.

Jeg valgte å opplyse informantene om at talemålet deres ville være prosjektets studieobjekt, i motsetning til Gabrielsen, som kun informerte skolens administrasjon og lærere. Til informantene sa han at de var med på «eit større sosiologisk forskningsprosjekt» (Gabrielsen, 1984: 61). På grunn av det skriftlige utfyllingsskjemaet innså jeg at formålet med undersøkelsen ville være opplagt, og valgte derfor å spille med relativt åpne kort. Jeg unnlot imidlertid å informere elevene om at jeg spesifikt skulle undersøke graden av bruk av tradisjonelle stavangerske former. Dette sa jeg kun til administrasjonen og lærerne, ettersom det kunne ha påvirket informantenes resultater, i enten nyere eller mer tradisjonell retning.

5.4.2 Voksne informanter

Kontrollgruppen består av tretten middelaldrende kvinner og menn, som alle er foreldre til elevinformanter. Ved å sammenligne språket til barn og foreldre kan jeg studere språket i tilsynelatende tid og se etter eventuelle generasjonsforskjeller. Likevel er det viktig å være klar over at enkelte lingvistiske trekk kan bli gjenstand for aldersgradering (*age-grading*), og at for eksempel de yngres mål gradvis vil tilnærme seg foreldrenes med alderen (se kap. 4.5.2).

Det eneste kriteriet for utvalget av de voksne informantene var at de måtte være oppvokst i Stavanger. Elevinformantene med foreldre som oppfylte dette, fikk med seg informasjonsark og samtykkeskjema, i tillegg til en versjon av talemålsundersøkelsen, etter intervjuet. Disse ble så tatt med hjem til foreldrene, der de som ønsket å delta, leste informasjonen, signerte samtykke og fylte ut skjemaet, før de sendte det med barnet tilbake til skolen igjen. Norsklærerne tok imot papirene, som deretter ble overlevert over til meg. Dette viste seg å være lettere sagt enn gjort, og svært få elever kom tilbake med utfylte undersøkelser (se kap. 5.7). Hvilke(t) ledd i prosessen som feilet, er ikke godt å si, men jeg endte opp med seks informanter fra Lunde (jevn kjønnsfordeling) og syv informanter fra Kannik (fire kvinner og tre menn). Disse er i alderen 40–55 år, og alle er oppvokst og bor i Stavanger kommune.

5.4.3 Utfyllingsskjema og strukturert intervju

Gabrielsen og Aasen benyttet begge intervju med lydopptak for å registrere informantenes språkbruk. Gabrielsen brukte både uformelt og formelt intervju,¹³ mens Aasen holdt seg til uformelt (Gabrielsen, 1984: 61; Aasen, 2011: 56). Jeg har imidlertid valgt å bruke spørreskjema og dels strukturert intervju med lydopptak som datainnsamlingsmetode, slik at jeg kan samle inn data fra et større informantutvalg. Datainnsamlingsmetodene ved yngre og eldre informanter er ikke helt like, ettersom foreldrene kun fyller ut et spørreskjema, mens elevenes utfylling av skjemaet skjer i form av strukturert intervju, der jeg skriver ned formene de bruker. Ideelt sett skulle all datainnsamlingen foregått med strukturert intervju, men dette ville vært lite praktisk og effektivt med tanke på tilgang til og tilrettelegging for foreldre.

Spørreskjemaet er delt i to, med en språkdel og en del om informantenes bakgrunn. Språkdelen består av 39 setninger på stavangersk, der ett eller flere ord mangler. Ordene som mangler står i parentes – enten i oppslagsform eller med ulike alternativer (*kjekk/kjekke* og *fin + ku*). Informantene ble bedt om å oppgi hvilke former de ville brukt, og undersøkelsene baserer seg derfor på rapportering om egen språkbruk. Gunnstein Akselberg og Brit Mæhlum problematiserer bruken av rapportert språkbruk i sosiolingvistiske undersøkelser, fordi folks oppfatning av eget språk ikke alltid samsvarer med deres faktiske språk i autentiske situasjoner (Akselberg & Mæhlum, 2008: 84). Ettersom jeg må forholde meg til masteroppgavens begrensninger, har jeg valgt å se bort fra sosial konteksts eventuelle påvirkning og vil anse resultatene som representative for informantenes talemål. For likevel å sette et så naturlig muntlig preg som mulig, er alle utfyllingssetningene skrevet på relativt vanlig stavangersk, basert på min egen språklige kompetanse. Språket bør ikke kunne anses som utpreget «pent» eller «bredt». Jeg leste også opp setningene på stavangersk for elevinformantene, for å skape et muntlig preg.

Ved spørreskjema og strukturerte intervju er det en risiko for at informantene etter hvert forstår hvilke former en undersøker. Dette kan gjøre dem mer språklig bevisste, som kan lede til en endret språkbruk. Ettersom spørreskjemaet kun tester seks variabler og består av flere setninger som dekker samme variabel, er det en viss sjanse for at et språklig mønster blir oppdaget. Siden jeg tester ubestemt form flertall av hankjønnsord (f.eks. *bakkar* og *tattoveringar*), kan informantene være bedre forberedt når de kommer til setningen med

¹³ Gabrielsen valgte å føre resultatene fra formelle (FS) og uformelle (US) intervju separat (1984, 61–64). Jeg kommer kun til å forholde meg til resultatene fra de uformelle intervjuene, ettersom disse trolig avspeiler en situasjon som er likest Aasens og min intervjusituasjon.

tattoveringar. Dette har jeg forsøkt å unngå ved å blande setningene godt, slik at ikke én variabel blir testet to ganger på rad.

Formålet med del to av utfyllingsskjemaet var å innhente bakgrunnsinformasjon om informantene. Spørsmålene omhandlet alder, kjønn, egen og foreldres utdanning og evt. jobb, geografisk tilhørighet og foreldres dialekt. De samme skjemaene ble gitt til både yngre og eldre informanter, og spørsmålene som kun er for én av gruppene, er derfor tydelig merket. Disse gjaldt de yngres studieplaner og de voksnes fullførte skolegang/studier og jobb (se vedlegg 5).

Ved strukturerte intervju, og kanskje spesielt ved utfyllingssetninger, kan situasjonen ofte føles formell og kunstig. At intervjuene utføres på skolen, kan også bidra til en slik følelse. Dette kan føre til at informantene benytter mer formelle former, slik at en ikke får tilgang til deres naturlige tale. For at situasjonen skulle oppleves mer trygg og uformell, valgte jeg å kalle intervjuet for en samtale. En kommer imidlertid ikke unna det Labov kaller «the Observer's Paradox» (1972: 209). Det går ut på at en forskers tilstedeværelse i en gitt situasjon trolig vil oppleves som unaturlig for informantene, noe som kan føre til endret atferd – som her vil gjelde språkbruken og dermed «forstyrre» det forskeren ønsker å observere. Det er også vanskelig å bedømme hva som er hverdagslig tale, og hvilke former elevene eventuelt har endret.

5.4.4 Strukturert intervju og yngre informanter

De strukturerte intervjuene av de yngre informantene foregikk på samme måte på begge skoler. Alle intervjuene foregikk individuelt og ble utført av meg. Intervjuene ble utført over en lengre periode, ettersom jeg kun hadde norsktimene til rådighet, og hvert intervju varte mellom 15 og 20 minutter. I tillegg var dette en hektisk tid med mange prøver og tentamener, og enkelte norsktimer gikk derfor bort. Intervjuene på Lunde ble utført fra slutten av oktober til begynnelsen av desember. På Kannik var det litt vanskeligere å få kabalen til å gå opp, og selv om intervjuene startet i november, ble ikke de siste utført før i januar.

Jeg hentet ut én og én elev fra norskundervisningen, og intervjuene foregikk på et nærliggende grupperom. Der tok jeg imot signert samtykkeskjema og dobbeltsjekk med elevene at de oppfylte kriteriene. Så delte jeg ut undersøkesskjemaet, samtidig som jeg satt med en versjon selv. Deretter gjentok jeg hva undersøkessituasjonen kom til å gå ut på, slik det står på første side av skjemaet (se vedlegg 5), og forsikret meg at informanten hadde forstått informasjonen. Så startet jeg båndopptakeren, og intervjuet begynte.

Del 1 – språkdelen – av undersøkelsen foregikk som følgende: Jeg leste opp én og én setning på dialekt, og informanten sa deretter hvilken form av det manglende ordet/ordene (i parentes) de ville brukt. Jeg valgte bevisst å ikke lese opp ordene i parentes, slik at jeg ikke skulle påvirke uttalen deres, og informanten måtte se på ordene som manglet, i egen versjon. Etter hvert som informanten fylte ut ordene muntlig, noterte jeg dem ned i min versjon. Jeg passet på å ikke reagere ulikt når de brukte tradisjonelle og nye former, for ikke å oppmuntre til bruk av én type former. Derfor prøvde jeg å si og reagere minst mulig mellom utfyllingssetningene. Da vi kom til bakgrunnsdelen, leste jeg spørsmålene høyt og skrev så ned svarene eleven ga. Informanten fikk så tilbud om å se gjennom undersøkelsen, for å sjekke at alt stemte. Dette var det imidlertid ingen som ønsket. Lydopptakeren ble så skrudd av, og intervjusituasjonen var over. Informanten ble så bedt om å sende inn neste. Undersøkelsene og samtykkeskjemaene ble merket med kode etter skole, gruppe (klasse), kjønn og nummer. Den første intervjuede jenten i den første klassen på Lunde ble dermed kalt LEG1F1 osv. (se kap. 5.5).

5.4.5 Utfyllingsskjema og voksne informanter

Ettersom foreldreinformantene tok undersøkelsen hjemme (se kap. 5.4.2), måtte de selv lese setningene. Informantene ble bedt om gjerne å lese setningene høyt for seg selv og tenke over hvilke former av ordene i parentes som falt dem naturlig. Språket ellers i setningene trengte ikke å stemme hundre prosent med deres eget. Jeg presiserte også at de kunne skrive andre former enn eksemplene, om noe annet falt dem naturlig å bruke, og at det ikke var noen «riktige» eller «gale» svar (se vedlegg 5).

5.5 Behandling av materialet og utregning av resultat

Jeg førte alle informantene (med kode) inn i kolonne A i et Excel-regneark, delt inn etter skole, elev/voksen, skoleklasse og kjønn. De ulike kategoriene var da jenter Lunde klasse en og to, gutter Lunde klasse en og to, jenter Kannik klasse en, to, tre, gutter Kannik klasse en, to, tre, kvinner Lunde, menn Lunde, kvinner Kannik og menn Kannik. Senere innså jeg at det ikke var noe poeng å dele inn informantene i ulike skoleklasser, ettersom det var såpass få elevinformanter, og at jeg ikke kom til å undersøke sosiale nettverk. Dermed delte jeg elevene kun inn i kjønn og skole, men jeg beholdt kodene slik de var.

Deretter skrev jeg ned alle potensielle former av de ulike testordene i den øverste raden. Så krysset jeg av for hvilke former hver av informantene brukte, og regnet ut det totale

antallet for hver av gruppene. Utrekningen gjorde jeg på Excel, men jeg gikk også over resultatene flere ganger med kalkulator, for sikkerhets skyld. Jeg tar likevel forbehold om at det kan finnes noen feil. Deretter satte jeg resultatene inn i tabeller, der de fleste viser bruken av ulike former av et målmerke. Informantene ble da delt inn i alder, kjønn og skole. Til slutt sammenlignet jeg resultatene med Gabrielsens, Aasens og mine tidligere funn.

Ettersom jeg kun tok opp intervjuene på bånd for å kunne dobbeltsjekke dersom jeg var usikker på informantenes svar, hadde jeg ikke behov for å transkribere noe. Alle svarene på bakgrunnsdelen hadde jeg uansett notert i løpet av intervjuet. Jeg hadde likevel behov for å sjekke i noen tilfeller der informanten hadde ulike former av samme variabel.

5.6 Forskningsetikk

Det er viktig å respektere menneskeverd og personlig integritet når en skal utføre en undersøkelse basert på enkeltindividers deltagelse. Dette mener jeg at dette prosjektet gjorde. Ettersom innholdet i utfyllingsskjemaet er såpass lite kontroversielt, vil det ikke kunne gå utover individets interesser. Selv om undersøkelsen ikke er anonym, grunnet samtykkeskjemaet, er alle navn blitt anonymiserte i form av omkoding. Kjønn, alder, bosted i form av bydel og foreldres utdanning og yrker er oppgitt, men det skal likevel ikke være mulighet for indirekte identifikasjon.

Informantene ble informert på forhånd om undersøkelsens formål og metode, hvem som ville ha tilgang til resultatene og hvordan de ville bli brukt (se vedlegg 1–4). Ettersom undersøkelsen ble utført på skoler, var det viktig å understreke tydelig at undersøkelsen var frivillig, og at deltagelse ikke ville belønnes eller at unnlattelse ville straffes. Elevene signerte også utskrevne versjoner av samtykkeskjema, der de samtykket til innhenting og bruk av personopplysninger. Dette kunne elevene gjøre selv, ettersom de var 15–16 år gamle (NESH, 2016: 20). Det ble også sendt epost, via kontaktlærere, til foresatte med informasjon om at undersøkelsen pågår, slik at de også var orienterte. Før intervjuet startet ble deltakerne påminnet klart og tydelig om hva deltagelse i prosjektet innebar, og at de til enhver tid kunne trekke sin deltakelse uten negative konsekvenser. Intervjuet startet etter at informantene tydelig takket ja til å delta. Samtykkene var altså frie, informerte og uttrykkelige. For å sikre anonymitet ble samtykkeskjemaene med informantenes signaturer oppbevart separat fra undersøkelsene og lydopptakene og kun koblet sammen med referansenummer.

5.7 Reliabilitet og validitet

Ved gjennomføring av sosiolingvistiske undersøkelser er det noen metodiske hensyn en bør ta. Det gjelder hovedsakelig enkelte grunnleggende vitenskapelige krav til metoden og datainnsamlingen. Det første kravet en må stille omhandler de innsamlede dataenes reliabilitet – altså hvor nøyaktig de har blitt samlet inn. Slik blir en oppmerksom på systematiske eller tilfeldige feil i innsamlingsprosessen, som kan gi et feilaktig bilde av det en har undersøkt (Akselberg & Mæhlum, 2008: 75). En må også kunne stille krav om dataenes validitet, som går ut på om opplysningene er relevante for undersøkelsens problemstilling. Dette kan gjelde hvilke spørsmål en stiller informantene, eller inndelingen av informantene i ulike sosiale grupper (*ibid.*).

I ettertid er det enkelte ting som kunne vært gjort annerledes med tanke på datainnsamlingen. Fremgangsmåten for å skaffe voksne informanter viste seg å være lite effektiv, og antall voksne i kontrollgruppen er noe knapt. Ideelt sett ønsket jeg å ha 15–20 voksne informanter, men endte opp med 13 (seks fra Lunde og syv fra Kannik). Jeg forsøkte å forhindre dette ved å be kontaktlærerne sende e-post til foreldrene med informasjon om at barna ville ta med seg en versjon hjem, og at de som ønsket, kunne fylle ut denne. Dette var imidlertid ikke så effektivt som jeg håpet. Det er uvisst om skylden ligger i at elevene mistet eller glemte å vise undersøkelsen, eller om foreldrene ikke ønsket å delta. En digital utfylling av undersøkelsen kunne kanskje ha fungert bedre, men dette kan en bare spekulere i. Grunnet den knappe kontrollgruppen vil det være vanskelig å generalisere resultatene, spesielt dersom en også skal dele dem inn i mindre grupper ut ifra kjønn og geografisk tilhørighet. Dataene kan likevel gi en pekepinn på språktilstanden blant voksne i Stavanger, i tillegg til å danne et grunnlag for videre forskning. Ettersom disse også er en kontrollgruppe, er heller ikke behovet for et stort antall informanter like sterkt.

At jeg tolket formene informantene sa, og skrev dem ned i undersøkelsen, kan også ha ført til feilkilder. Tolkning av lyd er til en viss grad subjektivt, og det er en mulighet for at jeg har hørt eller tolket formene feil. I tvilstilfeller der informanten snakket utydelig eller jeg ikke klarte å skille mellom to former (for eksempel *-ar* og *-år*), spurte jeg om de kunne gjenta. Ellers hørte jeg også gjennom noen av opptakene for å forsikre meg. Dette er likevel ingen garanti for at alle formene har blitt tolket korrekt.

Det er ikke sikkert at jeg har fått tilgang til den naturlige talen til informantene. At en fremmed person intervjuet dem på skolen, kan ha ført til at situasjonen opplevdes som kunstig og formell. Dette kan ha resultert i endret språkbruk. På den annen side var elevene godt kjent med grupperommene intervjuene foregikk i, og valget av å kalle undersøkelsessituasjonen for

en samtale kan ha dempet den formelle stemningen. At testordene i undersøkelsen stod i oppslagsform, kan imidlertid også ha ført til endret språkbruk, i form av påvirkning fra skriftspråket. Det kan eventuelt ha ført til en påvist språkendringstendens som ikke er like utpreget i realiteten. Når det er sagt, ble informantene oppfordret til å se for seg at de snakket med noen, og at de skulle tenke over hva som hadde falt dem naturlig å si i en sosial setting. Noen sa også hele setningen høyt for seg selv, bare for å teste hva som følte rett. Det hjalp trolig også at alle setningene ble skrevet og lest opp på «vanlig» stavangersk. Dette er hvis en går ut ifra at min dialekt er relativt lik informantenes. Hvis ikke, kan det i verste fall ha ført til en viss akkomodasjon fra deres side. Likevel har nok ikke dette påvirket språkbruken i særlig stor grad. Dersom skriftspråket derimot har hatt stor innvirkning på resultatene, burde det sannsynligvis gått mest utover de voksne informantenes svar, ettersom disse leste alt selv. Likevel er det en tydelig tendens til at foreldrene har flere tradisjonelle og ikke-skriftspråksnære former enn barna, og resultatene bør derfor ses på som reliable.

6. Presentasjon av resultater

I dette kapitlet vil jeg presentere og kommentere resultatene fra talemålsundersøkelsen. Jeg kommer til å drøfte funnene nærmere i neste kapittel. Målmerkene vil bli presentert hver for seg, i den rekkefølgen de har blitt nevnt tidligere i oppgaven. Tallene er oppgitt i prosent, og totalt antall svar står i parentes. Svarene er delt inn i tre tabeller per målmerke: Lunde skole, Kannik skole og foreldre på begge skolene. Innenfor hver tabell er gruppene inndelt i kjønn. For mer utfyllende tabeller over enkelte målmerkens resultater og bakgrunnsinformasjon om informantene, se vedlegg 6 og 7.

Ettersom antallet voksne informanter er såpass lavt, er det vanskelig å trekke frem generelle tendenser og presentere en representativ generalisering. Presentasjonen av prosenter kan også være misvisende, ettersom én forms forekomst i visse tilfeller kan utgjøre store prosentandeler. Likevel kan resultatene brukes som en pekepinn på de faktiske forholdene. Videre studier med større informantutvalg er nødvendig for å danne et sikrere generaliseringsgrunnlag.

6.1 Variabel 1: Hunkjønnsbøyning

6.1.1 Ubestemt form entall femininum

Tabell 1: Variabel 1, f. ub.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Ubestemt form entall femininum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Jenter Lunde	93 (113)	7 (8)	100 (121)
Gutter Lunde	94 (93)	6 (6)	100 (99)
Lunde skole totalt	94 (206)	6 (14)	100 (220)

Tabell 2: Variabel 1, f. ub.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Ubestemt form entall femininum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Jenter Kannik	38 (38)	62 (61)	100 (99)
Gutter Kannik	50 (66)	50 (66)	100 (132)
Kannik skole totalt	44 (104)	56 (127)	100 (231)

Tabell 3: Variabel 1, f. ub.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Ubestemt form entall femininum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Kvinner Lunde	94 (31)	6 (2)	100 (33)
Menn Lunde	100 (33)	0 (0)	100 (33)
Lunde totalt	97 (64)	3 (2)	100 (66)
Kvinner Kannik	75 (33)	25 (11)	100 (44)
Menn Kannik	70 (23)	30 (10)	100 (33)
Kannik totalt	73 (56)	27 (21)	100 (77)
Voksne totalt	84 (120)	16 (23)	100 (143)

Det er en betydelig forskjell mellom de to skolene når det gjelder endingen i ubestemt form entall femininum. På Lunde skole er over 90 prosent av tilfellene *-a*, mens det på Kannik bare er 44 prosent. Ordene med *-e* på førstnevnte skole er fordelt på seks informanter (én jente og fem gutter), som vil si at jenten (LEG1F3) nesten har gjennomført *-e*, mens guttene kun har enkeltord med *e*-ending. På Kannik har to jenter gjennomført *-e*, mens én jente og to gutter har gjennomført *-a*. Blant foreldrene er *-a* den vanligste endingen, men det er ca. 25 prosentpoeng færre tilfeller på Kannik enn Lunde.

Gabrielsen undersøkte ikke dette målmerket spesifikt, men noterte seg at «jenta» og «gada» så ut til å være ekspansive bymålsformer, mens «jente» og «gade» var «fortrengde dht-variant[er]» (1984: 116). Dette kan delvis se ut til å stemme om en ser på resultatene til elevinformantene på Lunde, men rimer slett ikke om man ser på Kannik, der det er over 50 prosent *-e*. Likevel er det ingen registrerte tilfeller av lenisering i kombinasjon med *e*-ending blant de yngre (typen «uge»), som tilsier at det ikke er noen kontinuitet mellom det gamle og det eventuelt nye «finmålet». «Uke» kan likevel potensielt være en hybridform av «uge», på samme måte som «uka» i forhold til «uga». Stammen i ordet blir normalisert i både finspråk og bymål. Dette kan stemme, ettersom barnet (KEG2F1) til informanten (KVF4) med den høyere talemålsformen «uge», sier «uke». Men hvordan kan disse formene ha oppstått? En mulig teori er at av de gamle formene «uga» og «uge», vant «uga» frem. Deretter kom «uke» inn på nytt – da med *k* – samtidig som «uka» oppstod fra «uga».

At *kun* «uga» var i bruk på et tidspunkt og at «uke» så ble innført på nytt, som følge av påvirkning fra bokmålet – og ikke det høyere talemålet – er derimot vanskelig å tro. I og med at en voksen informant (KVF4) har formen «uge», viser dette at denne formen har vært i bruk hele tiden. På en annen side er det vanskelig å argumentere for at en såpass marginal form i finspråket plutselig skulle spre seg av seg selv. Spesielt ettersom dette målet har vært tydelig svekket i lang tid, ut ifra Gabrielsens (1984) og Aasens (2011) studier.

Bakgrunnen for overgangen fra «uge» til «uke» kan være knyttet til *oljeboomen* og det radikalt endrede befolkningsmønsteret fra slutten av 70-tallet og fremover (se kap. 2.1.1). Ettersom Gabrielsens informanter ble født før oljeboomen, var språket deres trolig lite påvirket av den begynnende tilflyttingen på tidspunktet for undersøkelsen. Det høyere talemålet kan ha vært på sitt «bunnivå» på denne tiden, men et voksende dialektalt mangfold, i tillegg til en økende tilstedeværelse av bokmål og østlandske dialekter – fysisk og i etermediene – kan ha bidratt til en intern språkutvikling, der enkelte finmålstrekk har blitt styrket. Former som «uke» kan derfor trolig best defineres som oppdaterte finspråksformer, tett støttet av bokmål og standardtalemålet (og eventuelt bergensk).

6.1.2 Bestemt form entall femininum

Tabell 4: Variabel 1, f. b.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Bestemt form entall femininum			
Gruppe	-å	-en	Sum
Jenter Lunde	84 (111)	16 (21)	100 (132)
Gutter Lunde	94 (102)	6 (6)	100 (108)
Lunde skole totalt	89 (213)	11 (27)	100 (240)

Tabell 5: Variabel 1, f. b.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Bestemt form entall femininum			
Gruppe	-å	-en	Sum
Jenter Kannik	50 (54)	50 (54)	100 (108)
Gutter Kannik	72 (103)	28 (41)	100 (144)
Kannik skole totalt	62 (157)	38 (95)	100 (252)

Tabell 6: Variabel 1, f. b.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Bestemt form entall femininum			
Gruppe	-å	-en	Sum
Kvinner Lunde	97 (35)	3 (1)	100 (36)
Menn Lunde	100 (36)	0 (0)	100 (36)
Lunde totalt	99 (71)	1 (1)	100 (72)
Kvinner Kannik	75 (36)	25 (12)	100 (48)
Menn Kannik	92 (33)	8 (3)	100 (36)
Kannik totalt	82 (69)	18 (15)	100 (84)
Voksne totalt	90 (140)	10 (16)	100 (156)

På Lunde skole står *å*-ending sterkt i bestemt form entall av hunkjønnsord, og ingen informanter har gjennomført *-en*. På Kannik skole er antallet *å*-endinger betydelig lavere, men er fortsatt i flertall. De aller fleste veksler mellom de to endingene, med unntak av følgende: tre informanter (jenter) har gjennomført *-en* og KEG3M2 (gutt) har gjennomført *-å*. «Øvingå» er representert med færrest *å*-endinger på Lunde med 60 prosent, og er også blant de svakeste på Kannik med ca. 50 prosent, sammen med «skålå» og «bogå». Kannik har ellers ingen ord med kun *-å*, og «gaten» og «hønen» er ordene med færrest tilfeller av *-en* med 24 prosent. Blant de yngre står alle tilfeller av *-en* uten eventuell lenisering. I stedet for «bogå» og «geidå» brukes «boken» og «geiten» – ikke «bogen» og «geiden», som ville vært i samsvar med tradisjonelt høyere talemål.

I likhet med elevene på Lunde står *-å* også sterkt blant de voksne informantene. Blant foreldrene på Lunde er det gjennomført *-å* med unntak av ett tilfelle med «øvingen», mens på Kannik er bruksprosenten noe lavere, men fortsatt høy på ca. 80. Her er det interessant at KVF4 (kvinne) bruker konsekvent *-en*, mens resten blander eller har konsekvent *-å*.¹⁴

Å-ending hører tradisjonelt til på store deler av Sør-Vestlandet, med unntak av Bergen og det høyere talemålet i Stavanger som har *-en*. Ellers er *-a* en utbredt form over store deler av Norge, deriblant Oslo. Der er også *-en* i bruk, som er mer vanlig på vestkanten og i standardtalemålet. Interessant nok ser *-a* ut til å være en utenkelig form i Stavanger, da ingen informanter bruker denne. Selv har jeg heller aldri hørt en siddis bruke *-a* her.

6.1.3 Adjektiv bestemt form entall femininum

Tabell 7: Variabel 1, adj. f. b.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv bestemt form entall femininum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Jenter Lunde	2 (1)	98 (43)	100 (44)
Gutter Lunde	3 (1)	97 (35)	100 (36)
Lunde skole totalt	3 (2)	98 (78)	100 (80)

Tabell 8: Variabel 1, adj. f. b.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv bestemt form entall femininum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Jenter Kannik	8 (3)	92 (33)	100 (36)
Gutter Kannik	4 (2)	96 (46)	100 (48)
Kannik skole totalt	6 (5)	94 (79)	100 (84)

¹⁴ Denne informanten skiller seg ut på flere måter, noe en kan lese om i kap. 6.7.

Tabell 9: Variabel 1, adj. f. b.f. sg., voksne, Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv bestemt form entall femininum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Kvinner Lunde	75 (9)	25 (3)	100 (12)
Menn Lunde	58 (7)	42 (5)	100 (12)
Lunde totalt	67 (16)	33 (8)	100 (24)
Kvinner Kannik	44 (7)	56 (9)	100 (16)
Menn Kannik	33 (4)	67 (8)	100 (12)
Kannik totalt	39 (11)	61 (17)	100 (28)
Voksne totalt	52 (27)	48 (25)	100 (52)

Det kan se ut til at *a*-ending i adjektiv er nærmest borte blant ungdommer. Ordene med mest *a*-ending er «svarta» og «besta» på begge skoler, i tillegg til «fina» på Kannik. Ingen av de yngre informantene har gjennomført *a*-ending. Blant de eldre står *a*-endingen generelt litt sterkere, men det er klare forskjeller mellom de to skolene. Foreldrene på Lunde har flest *a*-endinger med nærmere 70 prosent, mens det kun er 40 prosent på Kannik.

Endingen *-a* finnes tradisjonelt ved adjektiv bestemt form entall femininum og nøytrum i Stavanger bymål. Ettersom det ikke er hunkjønnsbøyning i det høyere talemålet, bergensk og standardtalemål, blir *-e* brukt der – også ved nøytrum.

6.1.4 Adjektiv bestemt form entall nøytrum

Tabell 10: Variabel 1, adj. i. b.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv bestemt form entall nøytrum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Jenter Lunde	59 (26)	41 (18)	100 (44)
Gutter Lunde	56 (20)	44 (16)	100 (36)
Lunde skole totalt	58 (46)	43 (34)	100 (80)

Tabell 11: Variabel 1, adj. i. b.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv bestemt form entall nøytrum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Jenter Kannik	28 (10)	72 (26)	100 (36)
Gutter Kannik	31 (15)	69 (33)	100 (48)
Kannik skole totalt	30 (25)	70 (59)	100 (84)

Tabell 12: Variabel 1, adj. i. b.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv bestemt form entall nøytrum			
Gruppe	-a	-e	Sum
Kvinner Lunde	92 (11)	8 (1)	100 (12)
Menn Lunde	58 (7)	42 (5)	100 (12)
Lunde totalt	75 (18)	25 (6)	100 (24)
Kvinner Kannik	63 (10)	38 (6)	100 (16)
Menn Kannik	42 (5)	58 (7)	100 (12)
Kannik totalt	54 (15)	46 (13)	100 (28)
Voksne totalt	63 (33)	37 (19)	100 (52)

I motsetning til adjektiv bestemt form entall femininum, har nøytrum i samme posisjon et betydelig antall av den tradisjonelle endingen *-a*. Likevel er det stor forskjell mellom de to skolene. På Lunde har elevinformantene ca. 60 prosent *a*-endinger, mens informantene fra Kannik har flest *e*-endinger med ca. 70 prosent. På sistnevnte skole skiller ordet «hemmelige» seg ut med 95 prosent. Det er også verdt å nevne at de aller fleste kutter *g*-en ved *e*-ending i dette ordet: «hemmelie», til forskjell fra den tradisjonelle bymålsformen «hemmeliga». Dette gjelder også informantene på Lunde. Også i den eldre gruppen er det flere *a*-endinger ved intetkjønn, men her er forskjellen noe mindre. Ellers er *-a* den vanligste endingen blant de voksne på begge skoler, men den har en høyere bruksprosent på Lunde.

Gabrielsen (1984) mente på sin side at «de sto:ra hu:se» var en ekspansiv Stavanger bymål-form, mens «de sto:re hu:se» var en fortrengt variant fra det høyere talemålet (116). Denne trenden kan se ut til å ha snudd i løpet av de siste 35 årene, og *e*-endingen er på fremmarsj. Om det er det høyere talemålet, bergensk eller bokmål som er påvirkningskilden, er imidlertid vanskelig å avgjøre, spesielt ettersom *-e* er spesielt sterk på Kannik på Eiganes.

6.1.5 Adjektiv på *-en* ubestemt form entall femininum

Tabell 13: Variabel 1, adj. på *-en* f. ub.f. sg., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv på <i>-en</i> ubestemt form entall femininum							
Gruppe	lidå/litå	liden/liten	vokså	voksen	skjedå	skjeden	skitten
Jenter Lunde	9 (1)	91 (10)	0 (0)	100 (11)	0 (0)	18 (2)	82 (9)
Gutter Lunde	22 (2)	78 (7)	0 (0)	100 (9)	11 (1)	11 (1)	78 (7)
Lunde skole totalt	15 (3)	85 (17)	0 (0)	100 (20)	5 (1)	15 (3)	80 (16)

Tabell 14: Variabel 1, adj. på -en f. ub.f. sg., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv på -en ubestemt form entall femininum							
Gruppe	lidå/litå	liden/liten	vokså	voksen	skjedå	skjeden	skitten
Jenter Kannik	0 (0)	100 (9)	0 (0)	100 (9)	0 (0)	22 (2)	78 (7)
Gutter Kannik	17 (2)	83 (10)	0 (0)	100 (12)	0 (0)	25 (3)	75 (9)
Kannik skole totalt	10 (2)	90 (19)	0 (0)	100 (21)	0 (0)	24 (5)	76 (16)

Tabell 15: Variabel 1, adj. på -en f. ub.f. sg., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv på -en ubestemt form entall femininum							
Gruppe	lidå/litå	liden/liten	vokså	voksen	skjedå	skjeden	skitten
Kvinner Lunde	67 (2)	33 (1)	33 (1)	67 (2)	67 (2)	33 (1)	0 (0)
Menn Lunde	67 (2)	33 (1)	67 (2)	33 (1)	67 (2)	0 (0)	33 (1)
Lunde totalt	67 (4)	33 (2)	50 (3)	50 (3)	67 (4)	17 (1)	17 (1)
Kvinner Kannik	25 (1)	75 (3)	0 (0)	100 (4)	0 (0)	50 (2)	50 (2)
Menn Kannik	100 (3)	0 (0)	0 (0)	100 (3)	33 (1)	33 (1)	33 (1)
Kannik totalt	57 (4)	43 (3)	0 (0)	100 (7)	14 (1)	43 (3)	43 (3)
Voksne totalt	62 (8)	38 (5)	23 (3)	77 (10)	38 (5)	31 (4)	31 (4)

Tabell 16: Variabel 1, adj. sledå, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv: sledå				
Gruppe	sledå	sleden	slitte	slitt
Jenter Lunde	0 (0)	36 (4)	0 (0)	64 (7)
Gutter Lunde	0 (0)	33 (3)	11 (1)	56 (5)
Lunde skole totalt	0 (0)	35 (7)	5 (1)	60 (12)

Tabell 17: Variabel 1, adj. sledå, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adjektiv: sledå				
Gruppe	sledå	sleden	slitte	slitt
Jenter Kannik	0 (0)	22 (2)	22 (2)	56 (5)
Gutter Kannik	0 (0)	42 (5)	0 (0)	68 (7)
Kannik skole totalt	0 (0)	33 (7)	10 (2)	57 (12)

Tabell 18: Variabel 1, adj. sledå, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Gruppe	Adjektiv: sledå			
	sledå	sleden	slitte	slitt
Kvinner Lunde	0 (0)	33 (1)	33 (1)	33 (1)
Menn Lunde	67 (2)	33 (1)	0 (0)	0 (0)
Lunde totalt	33 (2)	33 (2)	17 (1)	17 (1)
Kvinner Kannik	0 (0)	50 (2)	50 (2)	0 (0)
Menn Kannik	0 ((0)	67 (2)	33 (1)	0 (0)
Kannik totalt	0 (0)	57 (4)	43 (3)	0 (0)
Voksne totalt	15 (2)	46 (6)	31 (4)	8 (1)

Gabrielsen trekker frem analogisk utjamning som et typisk trekk ved talemålsendringene blant Stavanger-ungdommen i 1981. Blant eksemplene han trekker frem er adjektiv på *-en*, som blant de yngre ser ut til å få samme mønster som regelrette adjektiv. I entall skiller en da kun mellom maskulinum og femininum på én side og nøytrum på den andre. Likevel mente han at det gamle systemet delvis ble opprettholdt i det høyfrekvente leksemet «liden» – der hunkjønnsformen vil være «lidå» (Gabrielsen, 1984: 118). Allerede i 1925 trakk Berntsen og Larsen frem «lidå», sammen med «eiå» (egen), som de to ordene der *-å* forekom oftest (1925: 255). Dette ser på mange måter ut til å stemme blant de yngre informantene i dag, ut ifra førstnevnte, selv om også disse er reduserte. På begge skoler er det svært få tilfeller av *-å*, og disse gjelder hovedsakelig «lidå».

Blant de yngre er det også vanligst med leksemending til bokmålsformene «skitten» og «slitt». Sistnevnte kan ha ulike stammer og bøyninger og skiller seg derfor litt ut. Tendensen er at det mister endingen, og denne blir heller ikke erstattet av svarabhakti-*e*. De eldre bruker fortsatt mer tradisjonelle former. Blant Lunde-foreldrene er «sleden» og «sledå» mest frekvent, mens på Kannik er «sleden» og «slitte» de vanligste formene. Det eneste ordet med *å*-ending på Kannik er «lidå».

I Stavanger bymål er det tradisjonelt hunkjønnsbøyning med *-å* i adjektiv på *-en* (jf. at det samme systemet finnes i mange norske dialekter og i eldre nynorsk (før 1938): *ein sliten frakk – ei sliti brok, ein skiten frakk – ei skiti brok*), mens det i det høyere talemålet og skriftspråket ikke er hunkjønnsbøyning utenom i ordene *liten* og *eigen* (men ikke i formen *egen* på bokmål). Endringene kan derfor stamme fra en av disse. At endingen i adjektiv på *-en* er identisk med endingen i sterke hunkjønnsord er svært vanlig på Vestlandet. Der det heter «bogå/bokå», heter det «lidå/litå» og «sledå/sletå»; der det heter «bok(j)e», heter det «lite» og «slete»; der det heter «bok(j)a», heter det «lita» og «sleta».

6.1.6 Pronomen 3. person entall objekt i femininum

Tabell 19: Variabel 1, pron. 3.p. sg. obj. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.20, 1.27 og 1.36 i talemålsundersøkelsen.

Pronomen 3. person entall objekt i femininum					
Gruppe	na	hu	(h)an	den	Sum
Jenter Lunde	9 (3)	0 (0)	55 (18)	36 (12)	100 (33)
Gutter Lunde	7 (2)	0 (0)	63 (17)	30 (8)	100 (27)
Lunde skole totalt	8 (5)	0 (0)	58 (35)	33 (20)	100 (60)

Tabell 20: Variabel 1, pron. 3.p. sg. obj. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.20, 1.27 og 1.36 i talemålsundersøkelsen.

Pronomen 3. person entall objekt i femininum					
Gruppe	na	hu	(h)an	den	Sum
Jenter Kannik	15 (4)	4 (1)	22 (6)	59 (16)	100 (27)
Gutter Kannik	0 (0)	3 (1)	42 (15)	56 (20)	100 (36)
Kannik skole totalt	6 (4)	3 (2)	33 (21)	57 (36)	100 (63)

Tabell 21: Variabel 1, pron. 3.p. sg. obj. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.20, 1.27 og 1.36 i talemålsundersøkelsen.

Pronomen 3. person entall objekt i femininum					
Gruppe	na	hu	(h)an	den	Sum
Kvinner Lunde	22 (2)	0 (0)	33 (3)	44 (4)	100 (9)
Menn Lunde	56 (5)	11 (1)	33 (3)	0 (0)	100 (9)
Lunde totalt	39 (7)	6 (1)	33 (6)	22 (4)	100 (18)
Kvinner Kannik	17 (2)	0 (0)	75 (9)	9 (1)	100 (12)
Menn Kannik	56 (5)	0 (0)	33 (3)	11 (1)	100 (9)
Kannik totalt	33 (7)	0 (0)	57 (12)	10 (2)	100 (21)
Voksne totalt	36 (14)	3 (1)	46 (18)	15 (6)	100 (39)

Ettersom talemålsundersøkelsen baserer seg på rapportert språkbruk, er det vanskelig å vite om informantenes svar samsvarer med faktisk språkbruk. Dette gjelder spesielt pronomen, der nyansene ofte er små, og en kan være usikker på hvilke former en bruker. Bøyningsendinger, for eksempel, er tydeligere og gir større sjanse for samsvar. Statistikk på pronomenbruk kan likevel være en pekepinn på de faktisk forholdene. De tre hunkjønnsordene pronomenene i spørreskjemaet erstatter, er *glassflaskå*, *geidå* og *fruktskålå*. Begge skoler er relativt like når det gjelder bruken av hunkjønnspronomen, og «hu»/«na» ligger på omtrent 10 prosent blant de yngre. Forskjellen er at det på Kannik er registrert tilfeller av både «hu» og «na», mens på Lunde er det kun sistnevnte. Likevel er det litt overraskende at det er et såpass stort flertall av «den»/«han» – hele 90 prosent – på begge skoler. «Den» er mest brukt på Kannik, mens

«han» er mest brukt på Lunde. Ettersom alle objektsformene i eksempelsetningene er trykklette, og mange trolig oppfatter «an» som trykklett versjon av både «den» og «han», vil det være vanskelig å skille disse. Svarene vil da farges av informantenes oppfatning av pronomenenes realisering, noe jeg ikke har tilgang til i denne undersøkelsen.

De voksne på begge skoler har også flest hankjønnspronomen, men det er omtrent 30 prosentpoeng flere tilfeller av «na» enn hos de yngre. Dette viser at bruken av hunkjønnspronomen om objekter som tradisjonelt er hunkjønn, er bedre bevart hos de voksne.

6.1.7 Pronomen 3. person entall subjekt femininum

Tabell 22: Variabel1, pron. 3.p. sg. subj. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.11 og 1.14.

Pronomen 3. person entall subjekt femininum				
Gruppe	hu	hun	den	Sum
Jenter Lunde	45 (10)	5 (1)	50 (11)	100 (22)
Gutter Lunde	67 (12)	0 (0)	33 (6)	100 (18)
Lunde skole totalt	55 (22)	3 (1)	43 (17)	100 (40)

Tabell 23: Variabel1, pron. 3.p. sg. subj. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.11 og 1.14.

Pronomen 3. person entall subjekt femininum				
Gruppe	hu	hun	den	Sum
Jenter Kannik	28 (5)	6 (1)	67 (12)	100 (18)
Gutter Kannik	50 (12)	0 (0)	50 (12)	100 (24)
Kannik skole totalt	40 (17)	2 (1)	57 (24)	100 (42)

Tabell 24: Variabel1, pron. 3.p. sg. subj. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Pronomenene er hentet fra setning 1.11 og 1.14.

Pronomen 3. person entall subjekt femininum				
Gruppe	hu	hun	den	Sum
Kvinner Lunde	50 (3)	0 (0)	50 (3)	100 (6)
Menn Lunde	67 (4)	0 (0)	33 (2)	100 (6)
Lunde totalt	58 (7)	0 (0)	42 (5)	100 (12)
Kvinner Kannik	50 (4)	0 (0)	50 (4)	100 (8)
Menn Kannik	83 (5)	0 (0)	17 (1)	100 (6)
Kannik totalt	64 (9)	0 (0)	36 (5)	100 (14)
Voksne totalt	62 (16)	0 (0)	38 (10)	100 (26)

Når det gjelder subjeksform, er resultatene ganske delte. På Lunde er det et lite flertall av «hu», mens det på Kannik er flest «den», men fordelingen av de to er likevel relativt jevn. Ordene pronomenene skal erstatte er *Dagros* (ku) og (ei) *klokka*. Ved sistnevnte er det et klart flertall av «den» på begge skoler, mens det er noe mer variert ved *Dagros*. At *Dagros* er et såpass tradisjonelt kunavn (og da selvsagt ikke oksnavn), kan ha understreket at ordet er feminint. Det kan da virke mer naturlig å bruke et hunkjønnspronomen her enn ved det fra naturens side kjønnsnøytrale ordet *klokka*. Det er generelt svært få tilfeller av «hun», og disse er kun knyttet til *Dagros*. I intervjumaterialet så Gabrielsen en tendens til at «hu» var ekspansiv, mens «hun» var blant «dei foretrekte dht-variantane» (Gabrielsen, 1984: 116–117). Dette kan se ut til å delvis stemme, ettersom «hun» er svært lite brukt, men utviklingen har trolig gått lengre enn dette. Samlet sett kan det se ut til at det foregår en forenkling der hunkjønnformene erstattes av en fellesform.

Blant de voksne står «hu» sterkest med ca. 60 prosent. Ved *Dagros* er det kun to tilfeller av «den», mens ved *klokka* har denne formen et knapt flertall.

6.1.8 Possessiv 1. person entall femininum

Tabell 25: Variabel 1, poss. 1.p. sg. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Possessiv 1. person entall femininum			
Gruppe	mi	min	Sum
Jenter Lunde	100 (11)	0 (0)	100 (11)
Gutter Lunde	89 (8)	11 (1)	100 (9)
Lunde skole totalt	95 (19)	5 (1)	100 (20)

Tabell 26: Variabel 1, poss. 1.p. sg. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Possessiv 1. person entall femininum			
Gruppe	mi	min	Sum
Jenter Kannik	56 (5)	44 (4)	100 (9)
Gutter Kannik	83 (10)	17 (2)	100 (12)
Kannik skole totalt	71 (15)	29 (6)	100 (21)

Tabell 27: Variabel 1, poss. 1.p. sg. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Possessiv 1. person entall femininum			
Gruppe	mi	min	Sum
Kvinner Lunde	100 (3)	0 (0)	100 (3)
Menn Lunde	100 (3)	0 (0)	100 (3)
Lunde totalt	100 (6)	0 (0)	100 (6)
Kvinner Kannik	75 (3)	25 (1)	100 (4)
Menn Kannik	100 (3)	0 (0)	100 (3)
Kannik totalt	86 (6)	14 (1)	100 (7)
Voksne totalt	92 (12)	8 (1)	100 (3)

Det er kun én setning i talemålsundersøkelsen som registrerer possessiv førsteperson entall femininum, og det er bak ordet «søsteren/søsterå». På begge skoler er «mi» den vanligste formen, men den står spesielt sterkt på Lunde. Her bruker alle informantene kombinasjonen «søsterå mi», utenom LEG2M3, som har «søsterå min». Ettersom det kun er ett tilfelle av possessiv, er det vanskelig å vite om dette var feilrapportering fra informantens side eller om det representerer faktisk bruk. På Kannik er det seks informanter som har kombinasjonen «søsteren min», mens resten har gjennomført hunkjønnsbøyning («søsterå mi»). «Søster» er også et ord som sterkt indikerer at det er snakk om hunkjønn, noe som kan ha bidratt til at såpass mange informanter har hunkjønnsform her. Statistikken hadde kanskje vært annerledes om det heller var snakk om for eksempel en bok. Dette hadde vært interessant å teste ved videre undersøkelser, i likhet med hvilken form det ville blitt om pronomenet stod foran substantivet, typen «mi bok/bog».

Bruken av dette målmerket har ikke blitt registrert i Stavanger siden Berntsen og Larsen i 1925, og det er derfor lite å sammenligne med. I Stavanger bymål er hunkjønnsbøyning av possessiv som står til hunkjønnsord tradisjonelt, mens det i det høyere talemålet kun er hankjønnsbøyning (felleskjønn). At det er flere tilfeller av hankjønnsbøyning på Kannik enn på Lunde, kan derfor potensielt knyttes til det høyere talemålet. Likevel er dette også tradisjonelt for standardtalemålet og Bergen, og det er vanskelig å vite eksakt hvor påvirkningen kommer fra.

6.1.9 Artikkel ubestemt form femininum

Tabell 28: Variabel 1, art. ub.f. f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Artikkel ubestemt form femininum				
Gruppe	ei	ein	en	Sum
Jenter Lunde	21 (23)	79 (87)	0 (0)	100 (110)
Gutter Lunde	18 (16)	82 (74)	0 (0)	100 (90)
Lunde skole totalt	20 (39)	81 (161)	0 (0)	100 (200)

Tabell 29: Variabel 1, art. ub.f. f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Artikkel ubestemt form femininum				
Gruppe	ei	ein	en	Sum
Jenter Kannik	2 (2)	79 (71)	19 (17)	100 (90)
Gutter Kannik	26 (31)	68 (82)	6 (7)	100 (120)
Kannik skole totalt	16 (33)	73 (153)	11 (24)	100 (210)

Tabell 30: Variabel 1, art. ub.f. f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Artikkel ubestemt form femininum				
Gruppe	ei	ein	en	Sum
Kvinner Lunde	87 (26)	13 (4)	0 (0)	100 (30)
Menn Lunde	90 (27)	10 (3)	0 (0)	100 (30)
Lunde totalt	88 (53)	12 (7)	0 (0)	100 (60)
Kvinner Kannik	68 (27)	30 (12)	3 (1)	100 (40)
Menn Kannik	100 (30)	0 (0)	0 (0)	100 (30)
Kannik totalt	81 (57)	17 (12)	1 (1)	100 (70)
Voksne totalt	85 (110)	15 (19)	1 (1)	100 (130)

«Ein» er den mest brukte artikkelen foran hunkjønnssord i ubestemt form blant yngre og er brukt i over 70 prosent av tilfellene på både Lunde og Kannik. Når det gjelder de resterende to artiklene, er det derimot noen klare skoleforskjeller. På Lunde er 20 prosent av de registrerte artiklene «ei», mens det er null tilfeller av «en». På Kannik er det derimot en litt lavere prosent av «ei» og det er også 11 prosent «en». I tillegg er det litt mer hankjønnstrikler enn på Lunde. Dette kan forklares med at det høyere talemålet, i motsetning til Stavanger bymål, tradisjonelt ikke har hankjønnsbøyning, og at «en» er tradisjonell artikkel. Rester av dette kan altså sitte igjen hos yngre i Eiganes-området i dag. Likevel er nok ikke dette trekket fra den gamle sosiolekten så sentralt, ettersom det er «ein» og ikke «en» som har et klart flertall.

Gabrielsen (1984) undersøkte også samsvarsbøyning og genussystemet, men viser ikke til statistikk her. Han fikk ikke så mange data å arbeide med i denne variabelen, og kunne derfor ikke konkludere så sterkt på dette punktet. Hver informant hadde likevel noen få

registrerte tilfeller av kongruensbøyning i femininum, som ifølge Gabrielsen tydet på at «der ikkje fins systematisk og grammatisk skilnad i stavangersk talemål på denne variabelen» (1984: 106). Destabiliseringen av kjønnsystemet som vi nå ser 35 år senere, kan altså ha vært i gang allerede da. Dersom en sammenligner dagens forekomst av hunkjønnsartikkelen «ei» med antall *a*-endinger i tabell 1–3, samsvarer ikke bøyningen blant de yngre. Det er hele 70 prosent *a*-ending, men kun 21 prosent «ei», som vil si at det er et markant antall tilfeller der de realiserte hunkjønnsordene har hankjønnsartikkel, f.eks. *ein veska*.

Tabell 31: Variabel 1, kombinasjoner av artikkel og bøyningending. Tall i prosent (absolutte tall i parentes). Artikkel fra setning 1.8 i spørreskjema ikke medregnet.

	Ei + -a	Ein + -a	En + -a	Ei + -e	Ein + -e	En + -e	Total
Elever Lunde	18 (33)	76 (137)	0 (0)	2 (4)	3 (6)	0 (0)	100 (180)
Elever Kannik	13 (25)	32 (60)	0 (0)	2 (3)	44 (83)	10 (18)	100 (189)
Voksne Lunde	87 (47)	9 (5)	0 (0)	2 (1)	2 (1)	0 (0)	100 (54)
Voksne Kannik	68 (43)	3 (2)	2 (1)	13 (8)	14 (9)	0 (0)	100 (63)

Tabell 31 viser de ulike informantgruppens kombinasjoner av artikkel og ending, med utgangspunkt i ni av ti artikler fra spørreskjemaet.¹⁵ På Lunde skole er det et klart flertall av kombinasjoner som «ein veska», mens «ei veska» kun ligger på 18 prosent. Elevene på Kannik har et videre spekter av kombinasjoner, som strekker seg fra bymålsformene «ei veska» til «finmålsformene» «en veske». Likevel er det flest tilfeller av *ein + -e* (44 prosent), etterfulgt av *ein + -a* (32 prosent). Blant de voksne står «ei veska» desidert sterkest, men også her ser vi at *ein* er i bruk blant flere informanter, noe som kan tyde på at endringen alt var i gang for 30 år siden. Foreldre på Lunde har *ein + -a* som andre mest brukte form, mens foreldre på Kannik har *ein + -e*.

At artikkelen ikke samsvarer med substantivet, er uvanlig, men heller ikke ukjent fra andre steder. Samme tendens har blitt påvist i Stavanger av meg tidligere (2018) og i Tromsø (2015). Dette kan tyde på en overgang til utrum, der hunkjønnsartikkelen forsvinner først og deretter eventuelt *a*-endelsen, selv om det sistnevnte ikke nødvendigvis er tilfelle. På svensk heter det fortsatt *en flicka*, selv om det ikke har vært hunkjønnsbøyning på flere hundre år. Det er mulig vi ser samme tendens her. På den annen side kan den sterke posisjonen til *ein + -e* på Kannik tyde på at endringene går i retning av utrumsbøyning, slik som i bokmål (*en + -e* og b.f. *-en*), men som i Stavanger trolig vil ha den «regionale varianten» av artikkelen *ein*. Ungdommen på Kannik har da kommet lenger i overgangsfasen enn på Lunde. Når det er

¹⁵ Ettersom artikkelen i setning 1.8 i spørreskjemaet står til det endingsløse ordet «vig/vik», ser jeg bort fra denne i tabell 31 (i motsetning til tabell 28–30 som viser alle tilfeller av artikkel).

sagt, har nok bydelenes språklige utgangspunkt noe å si for hvilke former som blir valgt. I det høyere talemålet er utrum tradisjonelt, noe som kan forklare hvorfor elevene på Kannik ikke har like mange kombinasjoner med hunkjønnsformer. Selv om artikler foran feminina nå for det meste har fått hankjønnsform blant de yngre, er det tydelig at det er den tradisjonelle formen *ein* som blir bevart.

6.2 Variabel 2: Infinitivsmorfemet

Tabell 32: Variabel 2, infinitiv, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Gruppe	Infinitiv		Sum
	-a	-e	
Jenter Lunde	92 (111)	8 (10)	100 (121)
Gutter Lunde	99 (98)	1 (1)	100 (99)
Lunde skole totalt	97 (209)	3 (11)	100 (220)

Tabell 33: Variabel 2, infinitiv, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Gruppe	Infinitiv		Sum
	-a	-e	
Jenter Kannik	41 (41)	59 (58)	100 (99)
Gutter Kannik	71 (94)	29 (38)	100 (132)
Kannik skole totalt	58 (135)	42 (96)	100 (231)

Tabell 34: Variabel 2, infinitiv, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Gruppe	Infinitiv		Sum
	-a	-e	
Kvinner Lunde	100 (33)	0 (0)	100 (33)
Menn Lunde	94 (31)	6 (2)	100 (33)
Lunde totalt	97 (64)	3 (2)	100 (66)
Kvinner Kannik	75 (33)	25 (11)	100 (44)
Menn Kannik	70 (23)	30 (10)	100 (33)
Kannik totalt	73 (56)	27 (21)	100 (77)
Voksne totalt	84 (120)	16 (23)	100 (143)

Det ser ut til at *a*-infinitiv holder seg svært godt på Lunde skole, med en bruksprosent på 97. Informant LEG1F3 skiller seg ut med ni av de totalt elleve tilfellene med *-e* og har kun «huska» og «visa» som *a*-former. På Kannik, derimot, er frekvensen av *a*-infinitiv bare på 58 prosent – fire jenter har gjennomført *e*-infinitiv, mens bare syv informanter har konsekvent *-a*. Skal en tro disse resultatene, kan det se ut til at overgangen til *e*-infinitiv har stoppet opp, om ikke også blitt reversert. I Aasens undersøkelse i 2010 hadde de yngre informantene bare 36

prosent *a*-infinitiv (2011: 74), som kun ligner resultatene blant jentene på Kannik, men er likevel ca. 40 prosentpoeng under gjennomsnittet i *denne* undersøkelsen (78 prosent).¹⁶ I 1981, da *a*-infinitiv derimot var ekspansiv, var bruksprosenten blant ungdom også på 78 (Gabrielsen, 1984: 85).

Den store differansen mellom resultatene i 2010 og nå kan skyldes at Lunde, en skole litt utenfor sentrum, er med i dagens undersøkelse, mens hovedsakelig skoler i bykjernen er med i de tidligere undersøkelsene. Dersom en kun skulle gått ut ifra resultatene fra Kannik, ville bruksprosenten vært betydelig lavere enn den var i 1981, i tråd med tendensen påvist i 2010. Likevel ville den vært høyere enn i sistnevnte år. Det kan ha skjedd noe med farten eller retningen på endringene siden 2010, men dette er nok lite sannsynlig. Ettersom undersøkelsene har hatt et begrenset antall informanter, trenger ikke resultatene nødvendigvis å gjenspeile de faktiske forholdene i Stavanger. Det kan ganske enkelt være grunnet ulike individsammensetninger i informantgruppene.

Også blant de voksne på Lunde står *a*-infinitiv sterkt med 97 prosent. På Kannik står også *-a* sterkest, men noe lavere enn på Lunde: 73 prosent. Den totale bruksprosenten blant de voksne ligger på 84, som er tilnærmet identisk med voksegruppen i 2018 (Johannessen, 2018: 18). Det kan altså se ut til at det hovedsakelig er blant de yngre de største endringene av dette målmerket skjer.

A-infinitiv er et tradisjonelt målmerke for Stavanger bymål, mens *e*-infinitiv har vært det vanlige i det høyere talemålet. At *e*-infinitiv generelt står litt sterkere i informantgruppene på Kannik, kan potensielt forklares med at området skolen ligger i har vært «hovedsetet» for det høyere talemålet – dette til tross for at både Gabrielsen og Aasen meldte at det var et utdøende mål. Ettersom *e*-ending også finnes i standardtalemålet, kan en likevel ikke utelukke påvirkning derfra.

¹⁶ Et problem med Aasens (2011) undersøkelse er at hun slo sammen resultatene fra St. Svithun skole og Kannik skole. Ut ifra beliggenheten vil trolig St Svithun ha en del flere tradisjonelle bymålsformer, men disse forskjellene kommer ikke frem i materialet.

6.3 Variabel 3: Svarabhakti-*e* i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum

Tabell 35: Variabel 3, svar. adj. ub.f. sg. m. og f., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Svarabhakti-<i>e</i> i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Jenter Lunde	61 (67)	39 (43)	100 (110)
Gutter Lunde	68 (61)	32 (29)	100 (90)
Lunde skole totalt	64 (128)	36 (72)	100 (200)

Tabell 36: Variabel 3, svar. adj. ub.f. sg. m. og f., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Svarabhakti-<i>e</i> i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Jenter Kannik	56 (50)	44 (40)	100 (90)
Gutter Kannik	63 (76)	37 (44)	100 (120)
Kannik skole totalt	60 (126)	40 (84)	100 (210)

Tabell 37: Variabel 3, svar. adj. ub.f. sg. m. og f., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Svarabhakti-<i>e</i> i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Kvinner Lunde	83 (25)	17 (5)	100 (30)
Menn Lunde	87 (26)	13 (4)	100 (30)
Lunde totalt	85 (51)	15 (9)	100 (60)
Kvinner Kannik	98 (39)	3 (1)	100 (40)
Menn Kannik	100 (30)	0 (0)	100 (30)
Kannik totalt	99 (69)	1 (1)	100 (70)
Voksne totalt	92 (120)	8 (10)	100 (130)

Ettersom det er en resultatforskjell på bare ca. 10 prosentpoeng på svarabhaktivokal i adjektiv ved maskuline vs. feminine substantiv, har disse blitt slått sammen til én kategori. Separate tabeller er i vedlegg 7.

Svarabhaktivokalen står relativt sterkt også blant de yngre med over 60 prosent, og det er få skoleforskjeller. På Kannik er det et knapt flertall av svarabhakti-*e* på alle ord utenom «ny» med 57 prosent. På Lunde er «lang» ordet med færrest tilfeller av *-e* med 50 prosent.

Verken Gabrielsen eller Aasen undersøkte dette målmerket i sine studier, så sammenligningsmaterialet er noe begrenset. Jeg kommer derfor kun til å se på resultatene fra min egen undersøkelse i 2018. I materialet den gang sto svarabhaktivokalen relativt svakt i den yngre informantgruppen med 34 prosent foran femininum og 46 prosent foran

maskulinum. Dagens yngre informanter har samlet sett 58 prosent svarabhaktivokal foran femininum og 67 prosent foran maskulinum. Bruken av svarabhaktivokal i 2020 er altså 20 prosentpoeng høyere enn i 2018, men differansen på 10 prosentpoeng mellom hunkjønns- og hankjønnsord har holdt seg. Testordene for dette målmerket er identiske med dem i 2018, noe som viser hvor tilfeldige talemålsresultat noen ganger kan være. Det er trolig ikke snakk om en dialektendring på så kort tid, men heller tilfeldig variasjon.

På Lunde er det en liten tendens til at elever med gjennomført *-e* ved maskulinum blander ved femininum, og noen som blander ved maskulina, har aldri *-e* ved feminina. På Kannik har noen elever som blander ved feminina, gjennomført *-e* ved maskulina.

Blant de voksne er det flest tilfeller av *-e* på Kannik med over 90 prosent, mens det ligger på 85 prosent på Lunde. Dette er relativt likt med de voksne informantene i 2018, som lå på 90 prosent (Johannessen, 2018: 20). Tendensen er en betydelig mindre bruk av svarabhaktivokalen blant ungdom enn deres foreldre, som tyder på at dette er en avvikling som har kommet godt i gang – dette til tross for at overgangen fra to til en staving (fra *rige* til *rik*) må sies å være en forholdsvis radikal endring for prosodi og tonegang i språket.

Svarabhaktivokal finner en i dialekter på bortimot hele Vestlandet, Agder og Vest-Telemark, inkludert Stavanger bymål og det høyere talemålet. Ettersom den ikke finnes i bokmål eller nynorsk, kan det ha skjedd en mulig påvirkning derifra.

6.4 Variabel 4: Lenisering

Tabell 38: Variabel 4, lenisering, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Lenisering			
Gruppe	b, d, g	p, t, k	Sum
Jenter Lunde	68 (120)	32 (56)	100 (176)
Gutter Lunde	50 (72)	50 (72)	100 (144)
Lunde skole totalt	60 (192)	40 (128)	100 (320)

Tabell 39: Variabel 4, lenisering, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Lenisering			
Gruppe	b, d, g	p, t, k	Sum
Jenter Kannik	35 (51)	65 (93)	100 (144)
Gutter Kannik	47 (90)	53 (102)	100 (192)
Kannik skole totalt	42 (141)	58 (195)	100 (336)

Tabell 40: Variabel 4, lenisering, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Lenisering			
Gruppe	b, d, g	p, t, k	Sum
Kvinner Lunde	71 (34)	29 (14)	100 (48)
Menn Lunde	92 (44)	8 (4)	100 (48)
Lunde totalt	81 (78)	19 (18)	100 (96)
Kvinner Kannik	94 (60)	6 (4)	100 (64)
Menn Kannik	81 (39)	19 (9)	100 (48)
Kannik totalt	88 (99)	12 (13)	100 (112)
Voksne totalt	85 (177)	15 (31)	100 (208)

Selv om lenisering omfatter tre ulike fonempar, er resultatene for hvert par såpass like at jeg har valgt å samle dem i harde vs. bløte konsonanter. Den eneste gruppen som skilte seg litt ut, var guttene på Kannik, som hadde 67 prosent /t, k/ og 42 prosent /p/. Detaljerte tabeller for hvert fonempar kan en finne i vedlegg 7.

Blant de yngre informantene, og da særlig på Kannik, ser det ut til at de harde konsonantene står relativt sterkt med nesten 60 prosent. På Lunde er det derimot de bløte konsonantene som ligger på 60 prosent. Slår en sammen disse ligger bruken av lenisering på 50 prosent blant de yngre informantene, som er omtrent samme score som Aasens elevinformanter i 2010 (Aasen, 2011: 75). I 1981 stod derimot lenisering betydelig sterkere blant Gabrielsens yngre informanter og hadde en bruksprosent på 91 (Gabrielsen, 1984: 91). Det kan altså se ut til at denne utviklingen potensielt skjer i lavere tempo nå. Likevel hadde elevinformantene fra min talemålsundersøkelse i 2018 under 30 prosent lenisering. Dersom en sammenligner elevinformantene fra Kannik i 2018 og 2020, er det en forskjell på 10 prosentpoeng. Dette skyldes trolig at skoleklassene informantene er hentet fra, har hatt ulike elevsammensetninger. Dersom en heller skulle hevde at språkutviklingen er i et retningsskifte – noe jeg mener er lite sannsynlig – vil dette trenge mer omfattende undersøkelser over flere år for å vise.

Blant de voksne informantene står bløte konsonanter sterkt med over 80 prosent på både Lunde og Kannik. Det er interessant at de på Kannik har mest lenisering med nesten 90 prosent. Dette er noe høyere enn de middelaldrende informantene til Aasen i 2010, som hadde 77 prosent (Aasen, 2011: 76). Det kan altså være snakk om en mulig styrkning av leniseringen blant voksne, men det kan også være tilfeldige svingninger mellom de ulike informantutvalgene.

Bløte konsonanter er kun tradisjonelt for dialektene på Sørlandet og Sør-Vestlandet. I Stavanger er lenisering tradisjonelt for både bymålet og det høyere talemålet. Det vil si at det

ikke kan ha kommet endringspåvirkning derfra. En sannsynlig forklaring er at påvirkningen kommer fra standardtalemålets harde konsonanter. Det er interessant at Kannik skole på Eiganes har betydelig mindre lenisering enn Lunde skole på Hundvåg, ettersom informantgruppene i utgangspunktet har samme språklige utgangspunkt hva denne variabelen angår.

6.5 Variabel 5: Ubestemt og bestemt form flertall maskulinum

Tabell 41: Variabel 5, ub.f. pl. m., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Ubestemt form flertall maskulinum			
Gruppe	-ar	-er/-år	Sum
Jenter Lunde	2 (1)	98 (43)	100 (44)
Gutter Lunde	3 (1)	97 (35)	100 (36)
Lunde skole totalt	3 (2)	98 (78)	100 (80)

Tabell 42: Variabel 5, ub.f. pl. m., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Ubestemt form flertall maskulinum			
Gruppe	-ar	-er/-år	Sum
Jenter Kannik	0 (0)	100 (36)	100 (36)
Gutter Kannik	6 (3)	94 (45)	100 (48)
Kannik skole totalt	4 (3)	96 (81)	100 (84)

Tabell 43: Variabel 5, ub.f. pl. m., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Ubestemt form flertall maskulinum			
Gruppe	-ar	-er/-år	Sum
Kvinner Lunde	33 (4)	67 (8)	100 (12)
Menn Lunde	42 (5)	58 (7)	100 (12)
Lunde totalt	38 (9)	63 (15)	100 (24)
Kvinner Kannik	31 (5)	69 (11)	100 (16)
Menn Kannik	33 (4)	67 (8)	100 (12)
Kannik totalt	32 (9)	68 (19)	100 (28)
Voksne totalt	35 (18)	65 (34)	100 (52)

Tabell 44: Variabel 5, b.f. pl. m., Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Bestemt form flertall maskulinum			
Gruppe	-ane	-ene	Sum
Jenter Lunde	20 (9)	80 (35)	100 (44)
Gutter Lunde	8 (3)	92 (33)	100 (36)
Lunde skole totalt	15 (12)	85 (68)	100 (80)

Tabell 45: Variabel 5, b.f. pl. m., Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Bestemt form flertall maskulinum			
Gruppe	-ane	-ene	Sum
Jenter Kannik	6 (2)	94 (34)	100 (36)
Gutter Kannik	38 (18)	63 (30)	100 (48)
Kannik skole totalt	24 (20)	76 (64)	100 (84)

Tabell 46: Variabel 5, b.f. pl. m., voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Bestemt form flertall maskulinum			
Gruppe	-ane	-ene	Sum
Kvinner Lunde	50 (6)	50 (6)	100 (12)
Menn Lunde	83 (10)	17 (2)	100 (12)
Lunde totalt	67 (16)	33 (8)	100 (24)
Kvinner Kannik	69 (11)	31 (5)	100 (16)
Menn Kannik	58 (7)	42 (5)	100 (12)
Kannik totalt	64 (18)	36 (10)	100 (28)
Voksne totalt	65 (34)	35 (18)	100 (52)

Når det gjelder bøyningssending i hankjønnsord ubestemt form flertall, er resultatene oppsiktsvekkende. Blant de yngre informantene er det bortimot 100 prosent *-er/-år*, uavhengig av skole. De voksne informantene har også et klart flertall av *-er/-år*, der bruksprosenten er på 63 på Lunde og 68 på Kannik. Ser en på bestemt form flertall av maskulina, er *-ene* den klart sterkeste formen blant de yngre. At *-er* og *-ene* står såpass sterkt, skulle en kanskje tro var et nytt fenomen, men disse formene så ut til å være svært ekspansive allerede i 1981, da den gjennomsnittlige dialektprosenten for *-ar* og *-ane* lå på kun 51 (Gabrielsen, 1984: 86). Kanskje mer interessant var det at mange informanter som ellers hadde en høy bruksprosent av tradisjonelle former, hadde en betydelig andel *-er* og *-ene*, også i ord som ikke var *i-* og *u-*stammer i norrønt – typen *bekker* – *bekkene* (Gabrielsen, 1984: 106). Denne utviklingen ser ut til bare å ha fortsatt siden den gang.

Det som likevel er interessant, er at bruksprosenten til *-ane* er høyere enn den til *-ar*, med en differanse på 12 prosentpoeng på Lunde og 20 prosentpoeng på Kannik. Blant de voksne informantene, som har et flertall av *-ane*, er differansen enda større med ca. 40 prosentpoeng på begge skoler. Dette stemmer overens med Gabrielsens funn, der dialektprosenten i bestemt form var signifikant høyere enn i ubestemt form (Gabrielsen, 1984: 113). Det vil si at mange da sier «bakker/bakkår», men «bakkane». Grunnen til dette, diskuterer Gabrielsen, er trolig fordi opphavlig *a* ikke står foran uvular *-r* i bestemt form pluralis. At arkefonemet *å* (se kap. 2.2.5) har oppstått foran uvular *-r* i denne posisjonen,

styrker sannsynligvis tendensen til analogisk utjamning i ubestemt form flertall i maskulinum. Dette er fordi kortvokalen *å* lett kan tolkes som en allofon av fonemet *e* (*ibid.*). Språkbrukerne vil da sannsynligvis tenke «biler», men ytre «bilår». Dette er også en mindre markert endring enn *-er*, samtidig som den er mer naturlig å uttale. Dette kan forklare hvorfor endringen har skjedd såpass raskt og gjennomgripende. Jeg skiller ikke mellom *-er* og *-år* her, ettersom de er ganske like og blir noen ganger realisert som en mellomting. Likevel vil jeg hevde at alle de yngre informantene hadde formen med arkefonem [-oʌ] i tilfeller med *-er/-år*. Kun en voksen informant rapporterte om bruk av *-er*, men ettersom lydene er såpass like, kan det likevel tenkes at informanten tror hun sier *-er*, mens den faktiske uttalen er *-år*.

En annen mulig grunn til at overgangen til *-er/-år* og *-ene* har skjedd såpass raskt, er at en da slipper å skille mellom hankjønn og hunkjønn i flertall. Jeg har ikke testet flertallsending av hunkjønn, men basert på egen erfaring og kunnskap om stavangersk i dag vil jeg si at *-er/-år* og *-ene* er høyst sannsynlig de eneste endingene i bruk i hunkjønn. Dette er også de tradisjonelle formene for hunkjønnbøyning. De som har *-ar* og *-ane* i hankjønn, skiller trolig mellom hankjønn og hunkjønn i flertall.

-Ar og *-ane*, eventuelt uten *-r* i *-a(r)*, er tradisjonelt i hele det vestnorske området, også nordnorsk, unntatt ytre deler av sørlige e-mål. Dette gjelder også Stavanger bymål, men ikke det høyere talemålet, ettersom det er fellesbøyning for plural maskulinum og femininum. I likhet med standardtalemålet er flertallsendingene *-er* og *-ene*. Bergen har også *-er* og *-ene*, men der med *a*-farging av *-er* til *-ar*. Ettersom *-ar* står såpass svakt i Stavanger, kan det tyde på at ikke Bergen har vært hovedpåvirkningskilden bak denne endringen.

6.6 Variabel 6: Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd

Tabell 47: Variabel 6: adverb med opphavlig fullvokal i utlyd, Lunde. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Gruppe	Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd							
	lika/liga	like/lige	gjerna	gjerne	ofta	ofte	hjemma	hjemme
Jenter Lunde	91 (10)	9 (1)	91 (10)	9 (1)	9 (1)	91 (10)	100 (11)	0 (0)
Gutter Lunde	100 (9)	0 (0)	100 (9)	0 (0)	11 (1)	89 (8)	100 (9)	0 (0)
Lunde skole totalt	95 (19)	5 (1)	95 (19)	5 (1)	10 (2)	90 (18)	100 (20)	0 (0)

Tabell 48: Variabel 6: adverb med opphavlig fullvokal i utlyd, Kannik. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd								
Gruppe	lika/liga	like/like	gjerna	gjerner	ofta	ofte	hjemma	hjemme
Jenter Kannik	33 (3)	67 (6)	33 (3)	67 (6)	11 (1)	89 (8)	44 (4)	56 (5)
Gutter Kannik	58 (7)	42 (5)	50 (6)	50 (6)	17 (2)	83 (10)	83 (10)	17 (2)
Kannik skole totalt	48 (10)	52 (11)	43 (9)	57 (12)	14 (3)	86 (18)	67 (14)	33 (7)

Tabell 49: Variabel 6: adverb med opphavlig fullvokal i utlyd, voksne. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd								
Gruppe	lika/liga	like/like	gjerna	gjerner	ofta	ofte	hjemma	hjemme
Kvinner Lunde	100 (3)	0 (0)	100 (3)	0 (0)	0 (0)	100 (3)	100 (3)	0 (0)
Menn Lunde	67 (2)	33 (1)	100 (3)	0 (0)	33 (1)	67 (2)	100 (3)	0 (0)
Lunde totalt	83 (5)	17 (1)	100 (6)	0 (0)	17 (1)	83 (5)	100 (6)	0 (0)
Kvinner Kannik	75 (3)	25 (1)	75 (3)	25 (1)	25 (1)	75 (3)	75 (3)	25 (1)
Menn Kannik	67 (2)	33 (1)	33 (1)	67 (2)	67 (2)	33 (1)	67 (2)	33 (1)
Kannik totalt	71 (5)	29 (2)	57 (4)	43 (3)	43 (3)	57 (4)	71 (5)	29 (2)
Voksne totalt	77 (10)	23 (3)	77 (10)	23 (3)	31 (4)	69 (9)	85 (11)	15 (2)

Tabellene over viser resultat for hvert enkelt ord, men jeg kommer også til å vise til totalscore i teksten. Lunde skole har totalt 75 prosent *-a*, men snittet blir kraftig redusert av «ofte» på 90 prosent. De resterende ordene ligger på nesten 100 prosent *-a*. På Kannik er det totalt bare 43 prosent *-a*, og også her er «ofte» den mest frekvente *e*-formen med ca. 85 prosent. «Hjemma» er derimot den sterkeste *a*-formen med nesten 70 prosent. Blant de voksne er tendensen noenlunde den samme: *a*-formene holder seg generelt sterkt, spesielt på Lunde. Her skiller også «ofte» seg ut, med over 80 prosent *-e* på Lunde og nesten 60 prosent på Kannik. I 1981 fant også Gabrielsen tydelige tegn på at *a*-formen hovedsakelig ble opprettholdt i visse leksem i bymålet, da den gjennomsnittlige bruksprosenten lå på 77 (1984: 89). Det kan se ut til at den fortsatt står ganske sterkt, med unntak av «ofte». Det er ikke noen åpenbar grunn til at akkurat dette ordet får *e*-ending, men en mulig årsak kan være at «ofte» simpelthen er mer vanlig i de fleste dialekter. Formen «ofta» kan ha vært mer marginal og har slik blitt oppfattet som mer avstikkende. Noe tilsvarende kan ikke sies om de andre tre ordene, der *-a* trolig er enerådende i *a*-målsområdet.

A-mål finner man på Sør- og Vestlandet, fra Lista i sør til og med indre Sogn i nordvest. Dette gjelder også Stavanger bymål, men ikke det riksmålspåvirkede høyere talemålet, som har *e*-mål. Dette har også Bergen og standardtalemålet. Det er altså flere potensielle påvirkningskilder.

6.7 Kjønn og språk

I denne delen skal jeg se nærmere på eventuelle språklige kjønnsforskjeller i de to aldersgruppene. Jeg kommer ikke til å gå gjennom hver variabel, men kommenterer et utvalg av de mest fremtredende forskjellene. Resultatene fra de to skolene blir fortsatt holdt separat, ettersom det er betydelige skoleforskjeller når det gjelder kjønn og språkbruk.

På Lunde skole er den generelle bruksdifferansen mellom jenter og gutter på omtrent 10 prosentpoeng, og det er relativt få målmerker der differansen er over 15 prosentpoeng. Ved pronomen for 3. person entall subjekt femininum har gutter 22 prosentpoeng mer «hu» enn jenter, som tenderer til å bruke «den». Det som er interessant, er at det likevel ikke er ett kjønn som konsekvent har flest Stavanger bymål-former på Lunde. Når det gjelder lenisering, er for eksempel bruksprosenten blant jenter på nærmere 70, mens guttenes er på 50.

Fordelingen av hvilket kjønn som har flest tradisjonelle målmerker, er relativt jevn, men det er et lite flertall gutter.

På Kannik er situasjonen en litt annen, og guttene har et klart flertall av dialektformer. Differansen er også generelt litt større her, da guttene tenderer til å ha ca. 20 prosentpoeng flere tradisjonelle former per målmerke. Målmerkene med størst differanse er possessiv 1. person entall femininum, infinitiv og bestemt form flertall maskulinum, der guttene har ca. 30 prosentpoeng flere dialektformer. I de få tilfellene der jenter har flest tradisjonelle former, er differansen på under 5 prosentpoeng, med unntak av pronomen 3. person entall objekt femininum. Jentene har nærmest 20 prosent hunkjønnsformer, mens guttene kun har 3 prosent (ett tilfelle av) «hu».

De aller fleste elevene på både Lunde og Kannik har en varierende grad av tradisjonelle og nye former. Likevel er det en liten tendens til at gutter blander flere former enn jenter. De eneste som kommer nært å ha én gjennomført målform – standardtalemål – er tre jenter på Kannik. KEG1F2 har seks tilfeller av «ein» i tillegg til to tilfeller av svarabhakti-*e*, KEG1F1 har kun «ein» som artikkel og «hu» med referanse til kuen Dagros. Hunkjønnsform bryter ikke med bokmål her, men det gjør formen uten *n*. KEG2F1 har «hun» i samme tilfelle, og «stora» foran «huset». Ettersom dette selvfølgelig kun er basert på målmerkene testet i denne studien, kan vi ikke se bort ifra at elevene mest sannsynlig også har tradisjonelle stavangerske former av andre trekk. Ingen av de tre elevenes dialekt opplevdes som ren østlandsk, men en passende term kan tenkes å være «regionalt farget standardmål».

Blant de eldre informantene på Lunde har ingen gjennomført bymål, høyere talemål eller regionalt standardtalemål. Likevel har en kvinne (LVF1) nesten gjennomført Stavanger bymål, med unntak av «ofte» og to tilfeller av «den» som pronomen i 3. person entall objekt

femininum. Ellers er det desidert flest tilfeller der menn har flest tradisjonelle bymålsformer. Likevel er gjennomsnittsdifferansen litt høyere på målmerkene der kvinner har flest dialektformer (19 prosent vs. 16 prosent). Ved adjektiv bestemt form entall nøytrum og femininum har kvinner henholdsvis 34 prosentpoeng og 17 prosentpoeng mer *-a* enn menn. Til gjengjeld har menn 17 og 45 prosentpoeng mer hunkjønnsformer av pronomen 3. person entall subjekt og objekt femininum, 21 prosentpoeng mer bløte konsonanter og 33 prosentpoeng mer *-ane* i b.f. pl. m.

Blant de voksne på Kannik er fordelingen av antall målmerker med flest tradisjonelle former noe jevnere. Gjennomsnittsdifferansen er likevel generelt størst på målmerker der menn har flest dialektformer (21 prosentpoeng). I tilfeller der kvinner har flest tradisjonelle former er gjennomsnittsdifferansen 11 prosentpoeng. I likhet med kvinner på Lunde, står adjektiv bestemt form entall femininum og nøytrum sterkest blant kvinner på Kannik, med en differanse på forholdsvis 21 prosentpoeng og 11 prosentpoeng. Her står også – i motsetning til blant kvinner på Lunde – bløte konsonanter og bestemt form flertall maskulinum sterkere, med en differanse på litt over 10 prosentpoeng. Blant menn på Kannik er også pronomen «na» vs. «den»/«(h)an» i objektsform og «hu» vs. «den» i subjektsform målmerkene med størst differanse, med hele 39 prosentpoeng og 33 prosentpoeng mer tradisjonelle former enn kvinner på samme skole. Ved artikkel ubestemt form femininum, possessiv 1. person entall femininum og bestemt form entall femininum har også menn henholdsvis 32, 25 og 17 prosentpoeng flere hunkjønnsformer enn kvinner.

Det som er interessant på Kannik, er at den kvinnelige informanten KVF4s oppgitte målformer sammenfaller så å si helt med det høyere talemålet. Resultatene samsvarer med bokmål, med unntak av én hunkjønnsform («hu» som subjekt), gjennomført svarabhakti-*e* og lenisering, med unntak av «geiten». Ser en bort fra de to avvikene, snakker hun gjennomført høyere talemål, basert på målmerkeutvalget i studien. KVM2 har også en del liknende former som «lige», «kage» og «jenten», men han har til gjengjeld altfor mange *a*-måls- og hunkjønnsformer til å ha en dialekt tett opp mot det høyere talemålet. Den beste beskrivelsen vil trolig være «Stavanger bymål med innslag fra det høyere talemålet».

6.8 Sosial lagdeling

I dette kapittelet skal jeg undersøke eventuelle forskjeller mellom skolene når det gjelder sosial lagdeling. Jeg kommer ikke til å sammenligne enhver informants språk og klasse, men trekke frem enkeltindivider som skiller seg ut. Informant KEG1M9 fra Kannik vil ikke være med i beregningen her, ettersom hans foresattes yrke ikke er oppgitt.

Tabell 50: Sosial lagdeling, elevinformanter. Tall i prosent (absolutte tall i parentes)

Sosial lagdeling elevinformanter				
Gruppe	Klasse 1	Klasse 2	Klasse 3	Sum
Jenter Lunde	36 (4)	36 (4)	27 (3)	100 (11)
Gutter Lunde	44 (4)	44 (4)	11 (1)	100 (9)
Lunde totalt	40 (8)	40 (8)	20 (4)	100 (20)
Jenter Kannik	67 (6)	33 (3)	0 (0)	100 (9)
Gutter Kannik	73 (8)	18 (2)	9 (1)	100 (11)
Kannik totalt	70 (14)	25 (5)	5 (1)	100 (20)

Det er generelt svært mange elevinformanter i de to høyeste sosiale lagene på begge skoler. Det er likevel litt flere elever i det tredje laget på Lunde skole, og litt flere elever i det første på Kannik skole. På Lunde ser det ut til å være en relativt jevn klassefordeling, med like mange i klasse 1 og 2, og færrest i klasse 3. Etersom inndelingen er basert på informasjon oppgitt av elevinformantene, er det ikke sikkert at inndelingen gir en helt god gjenspeiling av virkeligheten (se kap. 5.3.4). Noen elever var usikre på foreldrenes yrke og oppga vage svar, og det var derfor vanskelig å finne det nødvendige utdanningsnivået. Trolig er det flere i klasse 2 som i realiteten hører til i klasse 1, ettersom det der var flest tvilstilfeller. Klasse 1 og 2 kan derfor ses på som relativt nære hverandre. I klasse 3 er det naturlig å forvente flest tradisjonelle dialektformer, ettersom bokmålsnære former, både i sammenheng med det høyere talemålet og standardtalemålet, er tilknyttet prestisje og høy sosial status.

Informant LEG2F1, LEG2F4, LEG2F6 og LEG1M3 utgjør alle klasse 3 på Lunde skole og har en ganske lik språkbruk. De har et flertall tradisjonelle dialektformer, med total eller svært høy bruk av *a*-infinitiv, *-a* og *-å* ved f. ub.f. og b.f. sg. (*veska, hønå*), *-a* ved adj. i. b.f. sg. (*hemmeliga rommet*), *-a* ved adverb (*gjerna*) og svarabhaktivokal ved adj. ub.f. f. og m. (*fine jenta/gutt*) (med unntak av LEG2F1, som har relativt lav bruk av svarabhaktivokal). Ellers har LEG2F1 og LEG2F6 kun lenisering, mens LEG2F4 og LEG1M3 har et knapt flertall av harde konsonanter. I tillegg til disse tradisjonelle dialektformene har informantene en betydelig andel bokmålsnære former. De har total bruk av *-e* ved adj. b.f. sg. f. (*svarte hønå*), ingen *-å* ved adj. ub.f. sg. f. (*liden*), total eller svært høy bruk av *ein* ved art. ub.f. f. (LEG1M3 har ett tilfelle av *ei*) og kun *-år* og *-ene* i m. pl. ub.f. og b.f. (med unntak av LEG2F6, som kun har *-ane*). Flere av de tradisjonelle dialekttrekkene ser altså ut til å være betydelig svekket, noe som også stemmer overens med den generelle trenden blant

elevinformantene på Lunde skole. Språket i klasse 3 skiller seg derfor ikke merkbart ut fra de andres språk, som vil si at sosial lagdeling trolig har lite å si for disse elevenes språkbruk.

Tendensen blant klasse 2 er i store trekk den samme, men med enkelte forskjeller. To informanter har kun harde konsonanter (LEG1M5 og LEG1F3) vs. ingen i klasse 3. LEG1F3 skiller seg ut ved å ha nesten kun bokmålsnære former, med unntak av like fordeling av adverb med og uten opphavlig fullvokal i utlyd og jevn veksling mellom artiklene *ein* og *ei*. Likevel er det ikke slik at alle i klasse 2 har færre tradisjonelle dialekttrekk enn de i klasse 3. LEG2F2 har flere bymålstrekk enn gjennomsnittet i klasse 3, med *-år* ved m. pl. ub.f., *-e* ved adj. f. b.f. sg. og ingen tilfeller av *-å* ved adj. f. ub. f. sg. som eneste bokmålsnære trekk. Generelt ser det ut til at disse informantene blander litt flere former.

Språket til informantene i klasse 1 er overraskende likt språket til de i klasse 3. Forskjellene er at det ser ut til å være flere informanter med skiftende bruk av en del språktrekk. Tre informanter har skiftende bruk av *-a* adj. i. b.f. sg. (LEG2F3, LEG1M1, LEG2M1), to har skiftende bruk av lenisering (LEG1F4 og LEG2F3), to har skiftende bruk av svarabhakti (LEG1F1 og LEG1M2) og tre har nesten ingen bruk av svarabhakti (LEG1F4, LEG2F3, LEG2M1). I tillegg har LEG2M1 kun harde konsonanter. Likevel er det ingen som snakker utpreget «pent» med et flertall av bokmålsnære former.

Generelt ser det ut til være få forskjeller i språkbruken blant de tre klassene, og hvis det er en klasse som skiller seg ut, er det klasse 2. En kunne trukket inn middelklassens tendens til å snakke penere for å «stige i gradene», men ettersom forskjellene er såpass minimale, er det ikke sikkert at det er noen egentlige språklige klasseforskjeller her. En større, grundigere studie vil kunne dokumentere dette bedre.

I klasse 1 på Kannik, som der dominerer (70 prosent), er det stor variasjon når det gjelder bruk av tradisjonelle trekk. Trekkene som står sterkest, og som er hovedformene til 6–8 informanter, er *a*-infinitiv, svarabhaktivokal, lenisering, opphavlig fullvokal i utlyd, *-a* ved f. ub.f. sg. og *-å* ved f. b.f. sg. Alle informantene har imidlertid bokmålsformene *-år* i m. pl. ub.f., artikkel *ein*, *-e* ved adj. f. b.f. sg. og ingen *-å* ved adj. f. ub.f. sg. som hovedformer. 10 informanter har også hovedsakelig *-ene* i m. pl. b.f. og 9 har *-e* ved adj. i. b.f. sg. Ellers er det svært mange som har jevn fordeling av de ulike formene. KEG1M6 har for eksempel delt distribusjon av infinitiv, ending ved f. ub.f. sg. ending ved adj. i. b.f. sg. og lenisering. 5 informanter har kun harde konsonanter, og det er også 5 som har *e*-infinitiv (4 av disse har både harde konsonanter og *e*-infinitiv). KEG1F2 og KEG1M8 er de eneste med kun bokmålsformer som hovedformer. KEG1F5 har 9 bokmålsformer, 1 skiftende og 2 tradisjonelle former. Ingen informanter har kun tradisjonelle trekk som hovedformer, men

KEG1F3 og KEG2M1 kommer nærmest med henholdsvis 7 tradisjonelle og 5 bokmålstrekk og 1 skiftende, og 6 tradisjonelle og 5 bokmålstrekk. De aller fleste har et lite flertall av bokmålsformer, men også noen tradisjonelle trekk.

I klasse 2 på Kannik har to informanter hovedsakelig tradisjonelle trekk. KEG3F3 har kun 4 bokmålstrekk: *-år* og *-ene* i m. pl. ub. og b.f., ingen *-å* ved adj. f. ub.f. sg. og artikkel *ein*. Det samme gjelder KEG3M2, utenom *-ene*, og i tillegg til delt distribusjon av svarabhaktivokal og ending ved adj. f. b.f. sg. Ellers har to informanter, KEG1M3 og KEG2F1, kun bokmålsformer som hovedformer (sistnevnte er for øvrig informanten med færrest tilfeller av tradisjonelle trekk totalt). KEG1F4 har hovedsakelig bokmålsformer, utenom delt infinitiv, ending ved f. ub.f. sg., lenisering og svarabhaktivokal. Selv om denne gruppen er betydelig mindre enn klasse 1, og det er vanskelig å sammenligne gjennomsnittene, ser det likevel ut til at informantene i denne gruppen har flere bokmålstrekk. En kan altså her se samme tendens som på Lunde: Klasse 2 snakker «penest». KEG3M1 er den eneste informanten i klasse 3 på Kannik, men det ser ikke ut som han skiller seg ut språklig sett. Den eneste tradisjonelle formen han har, er *a*-infinitiv, han har delt distribusjon av svarabhaktivokal, lenisering, adverb med fullvokal i utlyd og ending ved f. b.f. sg. Resten er bokmålsformer. Han snakker altså generelt «penere» enn flertallet i de andre gruppene.

Når det gjelder de voksne informantene, blir materialet for magert til å kunne si noe om klasseforskjeller. Informantgruppen er på kun 13 informanter, noe som er knapt i seg selv. I tillegg havner alle 7 informanter på Kannik i samme klasse (1) (se vedlegg 6), noe som gjør det enda vanskeligere å kommentere klasseforskjeller.

7. Drøfting av resultater

I denne delen kommer jeg til å forklare og drøfte resultatene fra kapittel 6. Først vil jeg kort presentere de generelle språkendringene, deretter vil jeg se på hvor disse endringene kan komme fra, eller hva som eventuelt kan forklare dem. Jeg kommer så til å se etter forklaringer på de språklige forskjellene mellom de to skolene, før jeg til slutt vender blikket fremover.

7.1 Språkendringstendenser

De tradisjonelle dialekttrekkene er i varierende grad svekket til fordel for mer bokmålsnære former blant de yngre. Det ser ut til at elevene på Kannik generelt tenderer til å ha færre dialekttrekk enn sine jevnaldrende på Lunde. Mulige årsaker til dette diskuterer jeg i kapittel 7.3. De voksne informantene virker generelt å ha en større andel tradisjonelle trekk.

7.1.1 Variabel 1: Hunkjønnsbøyning

Ettersom det er såpass mange ordklasser og -former som går inn under denne variabelen, er det vanskelig å konkludere med en felles tendens for hunkjønnsbøyning, særlig siden det også er forskjeller mellom skolene. Likevel er det enkelte former som skiller seg ut på begge skoler. Possessiv 1. person sg. f. (*mi*), ub. og b.f. sg. f. (*veska – veskå*) og pronomen 3. person sg. subj. f. (*hu/hun*) er de best bevarte tradisjonelle hunkjønnsbøyningene på begge skoler. Hvorfor akkurat disse er best bevart, er vanskelig å si helt sikkert, men man kan gjøre seg noen tanker. Å gå fra *veska* og *veskå* til *veske* og *vesken* er ganske store og markerte endringer, i forhold til f.eks. (*den/det*) *besta* til *beste*. Mange ender derfor opp med å si *den beste lefså*. Så lenge *-å* holder seg i bestemt form, er også sjansen stor for at *mi* i bakerste posisjon blir opprettholdt, i eksemplet *søsterå mi*. Av alle informantene som sa *søsterå*, var det kun én som sa *søsterå min*, mens resten sa *mi*. Dette kan også skyldes at *søsterå* er et såpass sterkt markert hunkjønnsord. Det kan likevel være en forskjell mellom foranstilte og etterstilte pronomen. I Oslo heter det gjerne *min hytte*, men *hytta mi*. En slik forskjell kan potensielt komme inn i Stavanger også. Ettersom dette er det eneste tilfellet ved possessiv i undersøkelsen, ville det vært interessant å undersøke hvor godt *mi* holder seg ved andre hunkjønnsord, i både foranstilt og etterstilt posisjon. Når det gjelder pronomen, er nok trykkgrunnen til at hunkjønnsbøyningen holder seg bedre ved subjekt enn objekt. Alle subjektsformene i undersøkelsen er trykketunge, mens objektsformene er trykklette. En blir trolig mer oppmerksom på hvilke pronomen en bruker dersom det er mer fokus på det.

De resterende hunkjønnsformene i adjektiv b.f. sg. f. (*besta*), pronomeren 3. person sg. obj. f. (*hu/na*), adjektiv på *-en* ub.f. sg. f. (*lidå*) og artikkel ub.f. f. (*ei*) ligger ellers på under 25 prosent på begge skoler. At sistnevnte er såpass sterkt svekket, mens *-a* i ub.f. sg. f. holder seg, har ført til den interessante hybridformen «*ein veska*», som står svært sterkt, spesielt på Lunde. Hunkjønnsmarkeringen holder seg altså relativt godt i enkelte former, men er likevel tydelig svekket totalt sett.

7.1.2 Variabel 2: Infinitivsmorfemet

A-infinitiv holder seg relativt godt blant de unge, og ligger på 78 prosent totalt. Likevel er det klare skoleforskjeller, med 97 prosent tilfeller av *-a* på Lunde og 58 prosent på Kannik. Likevel er bruken høyere enn blant Aasens informanter i 2010, som kun hadde 36 prosent *-a*. Går vi tilbake til 1981, lå *-a* derimot på 78 prosent, og *a*-infinitiv ble hevdet å være ekspansiv. Det kan altså se ut som *-e* ikke er like sterkt på fremmarsj som først antatt. Dette kan derimot skyldes ulikt informantutvalg, ettersom Aasen slo sammen resultatene fra elevinformanter hun hentet fra sentrumsskolene Kannik og St. Svithun. At begge er sentrumsskoler kan ha bidratt til en høyere forekomst av *e*-infinitiv, selv om elevene på St. Svithun trolig har flere tradisjonelle bymålsformer enn Kannik, med tanke på beliggenheten (Storhaug bydel).

A-infinitiv er sterkt bevart blant de voksne med en bruksprosent på over 70 prosent på begge skoler. Dette er betydelig høyere enn de middelaldrende informantene i Aasens utvalg, som hadde 54 prosent *-a* (Aasen, 2011: 73).

7.1.3 Variabel 3: Svarabhakti-*e* i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum og femininum

Svarabhaktivokal ved adjektiv ligger på omtrent 60 prosent blant elevinformantene og litt over 90 prosent blant de voksne. Dialekttrekket er altså relativt svekket blant de yngre, mens det står svært sterkt blant de voksne.

7.1.4 Variabel 4: Lenisering

Bløte konsonanter er tydelig på retur blant ungdommene i Stavanger. Bruksprosenten ligger totalt på 50, der Lunde har 60 og Kannik har 40. I 1981 lå den derimot på over 90. Det kan likevel se ut til at endringsprosessen ikke lenger går like raskt som før, ettersom ungdommen i 2010 også hadde omtrent 50 prosent bløte konsonanter (Aasen, 2011: 75).

7.1.5 Variabel 5: Ubestemt og bestemt form flertall maskulinum

Endingen *-ar* i ub. f. pl. m. er trolig det mest svekkede tradisjonelle dialekttrekket blant både yngre og eldre informanter. *-år* ligger på 95–100 prosent blant de yngre på begge skoler, og 65 prosent blant de eldre. *-ane* i bestemt form holder seg derimot litt bedre med ca. 20 prosent blant de yngre og hele 65 prosent blant foreldrene. Dette stemmer med tendensen Gabrielsen så i 1981, der bruksprosenten av *-ar* og *-ane* blant de yngre samlet lå på 51, men der dialektprosenten i bestemt form likevel var signifikant høyere enn i ubestemt form (Gabrielsen, 1984: 86 og 113).

7.1.6 Variabel 6: Adverb med opphavlig fullvokal i utlyd

Bruken av denne variabelen varierer stort mellom skolene og mellom leksemene. *-a* er svært godt bevart på Lunde med 75 prosent. Det interessante er at de fleste ordene her lå på over 95 prosent *-a*, mens «ofta» kun hadde 10 prosent og drar ned gjennomsnittsscoren. På Kannik er resultatene mer varierte: Totalt er det 43 prosent *-a*, men det er hele 85 prosent tilfeller av «hjemma». Ellers står «ofta» også svakt her, men med en bruksprosent rett over Lundes. I 1981 var gjennomsnittlig bruksprosent av *-a* 77, som er høyere enn gjennomsnittet i denne undersøkelsen (59), men jevnt med resultatet på Lunde (1984: 89).¹⁷ Blant de voksne er tendensen noenlunde lik, med ca. 80 prosent *-a*, men også her skiller ordet «ofte» med *-e* seg ut med hele 70 prosent tilfeller.

¹⁷ Se kapittel 7.3 for tanker rundt dette.

Tabell 51: Score på mulige språkpåvirkningskilder

Variabel	Målmerke	Bokmål	Nynorsk	Dominerende i norsk talemål	Oslo (vest)	Bergen	Vestlandsk utenom bergensk	Rogalandsk	Det høyre talemålet
1	Utrum	+/ \pm	-	-	+	+	-	-	+
2	<i>E</i> -infinitiv	+	\pm	-	+	+	\pm	-	+
3	Ikke svarabhakti- <i>e</i>	+	+	+	+	+	\pm	-	-
4	<i>p t k</i>	+	+	+	+	+	\pm	\pm	-
5	- <i>er</i> , - <i>ene</i> i m. pl.	+	-	-	+	+	-	-	+
6	Adverb uten opphavlig fullvokal i utlyd	+	+	+	+	+	\pm	-	+

I tabellen over ser vi at de nye formene sammenfaller helt med talemålet i Oslo (vest) og bergensk. Det høyere talemålet kan også være en potensiell påvirkningskilde, ettersom det kun er i variabel 3 og 4 at de nye formene i bymålet ikke er tradisjonelle former der. Når det gjelder skriftmålene, er alle de nye formene tradisjonelle i bokmål, mens nynorsk mangler dem i variabel 1 og 5. De andre mulige kildene har varierende grad av sammenfall, men i mindre grad enn de ovennevnte tale- og skriftmålene.

7.2 Hva ser ut til å være den viktigste påvirkningsfaktoren?

Ved tilfeller av det isomorfiske crux, der en ny form i et område er strukturelt identisk med tradisjonelle former for flere andre områder (se kap. 4.6.3.3.3), kan man aldri vite sikkert hva som er påvirkningsfaktoren bak et nytt språkdrag. Ettersom de nye formene av de undersøkte måltrekkene alle er tradisjonelle for det Oslo-baserte standardtalemålet og for bergensk, kan vi ikke, på rent språklig grunnlag, peke på én opphavskilde. I tillegg sammenfaller de fleste av formene også med det tradisjonelle høyere talemålet i Stavanger (med unntak av lenisering og svarabhakti-vokal). For å finne den mest sannsynlige påvirkningsfaktoren kan Mæhlums tanke om å se språkendringene i lys av sosiale, demografiske, politiske og kulturelle rammebetingelser komme til nytte (Mæhlum, 2009: 18). Jeg kommer derfor til å se på både den språklige faktoren og de ovennevnte rammebetingelsene i mitt forsøk på å finne den mest sentrale språklige påvirkningsfaktoren på stavangersk i dag.

7.2.1 Hva med det høyere talemålet?

Både Gabrielsen og Aasen så på det høyere talemålet som nærmest utdødd og mente det trolig kun var å finne blant et lite utvalg eldre. I denne undersøkelsen hadde derimot en kvinnelig forelder (KVF4: 50 år) på Kannik bortimot kun høyere talemålsformer, og en mannlig informant fra samme skole (KVM2: 49 år) hadde enkelte trekk fra sosiolekten. Ettersom begge var fra et utvalg på kun syv personer, kan en vente seg å finne flere middelaldrende på Eiganes og Stokka i samme språklige situasjon, dersom en utvider utvalget. Situasjonen for det tradisjonelle høyere talemålet ser altså ikke ut til å være like prekær som tidligere antatt, og det er etter alt å dømme ikke snakk om «språkdød» helt ennå. Likevel er nok sosiolekten svekket i forhold til dens posisjon tidlig i forrige århundre. At ingen yngre informanter har den karakteristiske kombinasjonen av bløte konsonanter og e-mål, som begge ovennevnte informanter har, kan tyde på at en ikke vil finne mange – om noen – yngre talere av det tradisjonelle høyere talemålet.

På den andre siden kan en ikke se bort fra at de aller fleste «nye» formene sammenfaller med tradisjonelle høyere talemålsformer. Det høyere talemålet har en geografisk nærhet og posisjon i forhold til dagens talere av stavangersk som gjør det til en opplagt påvirkningsfaktor som ikke uten videre kan avskrives. Når det er sagt, er det flere tegn som taler imot det høyere talemålets påvirkning. Harde konsonanter er på vei inn med en bruksprosent på ca. 50 blant de yngre. I tillegg ser det ut til at lenisering er 20 prosentpoeng mer svekket på Kannik enn på Lunde. Dersom det høyere talemålet skulle vært en

påvirkningsfaktor, burde det snarere ha vært omvendt. Det samme gjelder svarabhaktivokalen, som ligger på 62 prosent blant de yngre, selv om differansen her kun ligger på 4 prosent. Aasen (2011) fant også at de tradisjonelle høyere talemålsformene *je* i første person entall og nektingsadverbet *ikke* kun var å finne i den eldre gruppen, med bruksprosent på forholdsvis 15,8 og 19,7 prosent (Aasen, 2011: 69–70, 72). Det ser altså ut til at mange høyere talemålsformer som ikke sammenfaller med bokmål, svekkes. Unntaket virker å være *ikke*, der den tradisjonelle bymålsformen *ikkje* har tatt over, til tross for at bokmålet også har *ikke*.

Selv om det er lite trolig at det høyere talemålet er den mest sentrale påvirkningsfaktoren, kan det like fullt være en medvirkende faktor i «utvelgelsen» av nye former. De fleste formene i undersøkelsen sammenfaller med både standardtalemålet og det høyere talemålet, noe som kan tyde på at standardtrekk lettere blir tatt opp i bymålet dersom de også er tradisjonelle for det høyere talemålet. En annen måte å tolke situasjonen på, er at det høyere talemålet lever i beste velgående, men har gått gjennom en del endringer de siste hundre årene. I løpet av denne perioden har de mest markerte trekkene forsvunnet, mens trekkene som samsvarer med enten bymålet eller bokmål bevares. En kan da argumentere for at det høyere talemålet er en sentral faktor i språkpåvirkningen i Stavanger i dag.

Dersom det høyere talemålet er en viktig påvirkningsfaktor for Stavanger-dialekten, burde det generelt være tilknyttet positive assosiasjoner blant språkbrukerne. Er det fortsatt et prestisjemål, eller har det andre attraktive sider for språkbrukerne? Ettersom denne undersøkelsen ikke innebærer åpen samtale eller språkholdningsspørsmål, kan vi ikke vite hva informantene tenker om det høyere talemålet. Blant voksne blir nok sosiolekten fortsatt assosiert med Eiganes og høyere sosiale lag, og da kanskje spesielt eldre mennesker. Om den fortsatt har prestisje, er vanskelig å si, men flere oppfatter den nok som gammeldags og ufolkelig. Det har skjedd store samfunnsendringer siden sosiolektens storhetstid, og klaseskillene er færre og vagere. For den voksne gjennomsnittssiddis er nok det høyere talemålet derfor lite attraktivt.

Aasens yngre informanter viste, i likhet med voksne, en tendens til å knytte det høyere talemålet til noe gammeldags og tradisjonelt, men den generelle oppfatningen av det var noe annerledes. Ifølge Aasen virket det «som om den tradisjonelle sosiale distinksjonen til Eiganes er ukjent eller passé for dei unge i dag [...]» (Aasen, 2011: 104). De manglende historiske assosiasjonene kan ha ført til en mer objektiv holdning til sosiolekten. Dette skyldes trolig at de yngre har blitt lite eksponert for det og vet da heller ikke mye om det, som igjen fører til at det svekkes ytterligere. Sannsynligvis har informantene på Kannik bedre kunnskap

og kjennskap til sosiolekten enn Lunde, som gir dem et fortrinn når standardformene er på vei inn.

7.2.2 Regionalisering fra Bergen eller standardisering fra Oslo?

7.2.2.1 Bergen

Ettersom alle de nye målformene i Stavanger samsvarer med bergensk, kan vi ikke se bort fra at Bergen også kan være en sentral påvirkningskilde. Kristine N. Aasen (2011), som også testet blant annet infinitivsmarkøren og lenisering i Stavanger, støtter denne tanken. Hun forklarer endringene med at Bergen på mange måter fungerer som hovedstad på Vestlandet, grunnet byens størrelse og sentrale plassering (Aasen, 2011: 103). Språkendringene ville da være en del av en regionaliseringsprosess med sentrumsspredning, med Bergen som regionalt senter over Stavanger (Aasen, 2011: 160). At Bergen skulle ha et dominansforhold overfor Stavanger, er imidlertid vanskelig å forstå. I Helge Sandøy sin hierarkiske modell over dominansforholdet mellom sentre i Norge er ikke Stavanger nevnt. Det vil likevel være naturlig å plassere byen på samme nivå som Bergen, da mindre byer som Kristiansand og Bodø er det (Sandøy, 2008: 223). Aasen argumenterer videre at ettersom mange av hennes informanter viste avstand til Oslo i intervjuene, vil de trolig ikke identifisere seg med det østnorske (Aasen, 2011: 102). Som siddis vil jeg personlig heller ikke si at Bergen blir oppfattet som spesielt viktig for Stavanger, eller at siddiser har et ønske om å bli likere bergensere. Om innbyggerne i Stavanger generelt tar avstand fra hovedstaden, bevisst eller ubevisst, kan jeg ikke si sikkert, men dersom de ikke ønsker å identifisere seg med noen av byene, har nok Oslo en fordel i kraft av sin posisjon som hovedstad (se mer om dette i neste delkapittel). Det er heller ikke godt å vite om ungdommen er klar over hvilke trekk som er tradisjonelt stavangerske og hvilke som er nye. Det er derfor ikke sikkert at det er snakk om bevisste valg, som for eksempel distansering fra Oslo.

Aasen trekker frem at 69 prosent av innflytterne til Stavanger i 2009 kom fra Vestlandet og at det derfor er lite sannsynlig at de østlandske dialektene har påvirket Stavanger-dialekten mer enn de vestlandske (Aasen, 2011: 101). At Stavanger har opplevd stor tilflytning siden oljeboomen på slutten av 70-tallet, kan ha ført til at dialekten har endret seg. Ikke nødvendigvis direkte fra de ulike dialektene tilflytterne har hatt, men på grunn av generell akkomodasjon (se kap. 4.6.2). Ved et større dialektalt mangfold vil de mest markerte dialektordene trolig bli «slipt ned» for å sikre adekvat kommunikasjon. Når flere rundt oss snakker andre dialekter enn vår egen, bruker vi gjerne mer utbredte former, for at vi skal bli

bedre forstått. Foregår slike nedslipingsprosesser ofte nok, og over lang nok tid, kan de nedslippte eller nye formene – som ofte samsvarer med bokmål – bli internaliserte. Innvandring fra andre land har trolig mye den samme virkningen, der talt bokmål fungerer som et slags innenlands *lingua franca* (se kap. 4.3). At flere av disse nye bokmålsnære formene tilsynelatende også sammenfaller med bergenske former, er nok mer tilfeldig i denne sammenheng.

Det viser seg for øvrig å være et problem med Aasens utvalg av målmerker og hennes tolkning av språkendringstendensene. Hun mener at styrkingen av trykklett og trykk tung 1. person sg. subj. «eg» og nektingsadverbet «ikkje» blant de yngre kan skyldes påvirkning fra Vestlandet, med Bergen som regionalt senter. Men dette kan også forklares internt i Stavanger, ved at Stavanger bymål har vunnet frem på bekostning av det høyere talemålet. Denne utviklingen er for øvrig ikke så rent lite parallell med den interne utviklingen i Bergen, der *eg* og *ikkje* har blitt styrket, i motsetningen til *jei* og *ikke* (fra finmålet), uten at de siste formene har forsvunnet helt (Nesse, 1994: 77–78). Etersom formene er tradisjonelle innenfor bymålet, er sannsynligheten større for at dette er påvirkningskilden enn innflyttede vestlendinger eller sentrumshopping. Videre testet Aasen også uttalen av de historiske *kj*- og *sj*-lydene, som bedre kan forklares ved indre språkendring – nærmere bestemt, grammatisk forenkling. Til slutt fant hun også ut at harde konsonanter og *e*-infinitiv er på fremmarsj, som da ikke kan stamme fra Stavanger bymål. Førstnevnte kan heller ikke stamme fra det høyere talemålet. Aasen medgir at endringene kan skyldes påvirkning fra skriftspråket og østlandsk, men konkluderer med at de mest sannsynlig kommer fra vestlandsk – og da kanskje spesielt bergensk (Aasen, 2011: 100–103). Til tross for at Aasens nye språkformer også finnes i Bergen, har altså hver av dem en alternativ, men like fullt legitim, forklaring. Det kan virke som om Aasen ønske om å finne påvirkning fra Bergen overskygger hennes evner til å se andre mulige forklaringer.

7.2.2.2 Oslo og standardtalemålet

Ifølge Mæhlum er standardtalemålet en «prestisjefull, autoritativ varietet med potensiell normativ kraft for hele det norske språksamfunnet» og kan derfor anses som hovedpåvirkningsfaktoren i dagens nivelleringsprosesser (jf. Mæhlum, 2009, i kap. 4.6.3.3.3). Prestisjeaspektet kan kobles til standardens tilknytning til Oslo vest-mål eller bokmål med østlandsk uttale. Hovedstaden blir ofte forbundet med personer i etniske og sosiale grupper med betydelig økonomisk og kulturell makt (Røyneland, 2008a: 25). I tillegg til å bli plassert øverst i Mesthries pyramidemodell er dette også en generell oppfatning av det språklige

prestisjehierarkiet blant norske språkbrukere (Røynealand, 2008a: 28, viser til Mesthrie m.fl., 2000). Hårstad og Opsahl (2013: 152) hevder også, til tross for begrenset forskning på området, at NRK som dominerende kringkaster i løpet av flere tiår må ha hatt en «vesentlig innvirkning på allmennhetens konseptualisering av det norske talemålslandskapet og -hierarkiet» (se kap. 4.4.2.5). Dette skyldes deres krav om at programmannsører og nyhetsankere i TV og radio skal bruke offisiell bokmål eller nynorsk. Ettersom standardtalemålet allment blir sett på som en prestisjevarietet, kan det også ha en sosial funksjon som klassemarkør. Det er derfor god grunn til å tro at ungdommen som ønsker å klatre på karrierestigen, tenderer til å gå over til regionalt farget standardtalemål, i større eller mindre grad. Nå som det ser ut til at det høyere talemålet har mistet den sosiale kontrollen blant de yngre, kan det se ut til at standardtalemålet har tatt over. Det ligger heller ingen åpenbar makt eller prestisje i å snakke likere bergensk, særlig ikke ettersom Stavanger er en relativt stor by selv og kan ses på som et eget regionscenter.

Standardtalemålet fungerer, i kraft av sin posisjon som mental standard, som en slags operativ norm for språkbrukerne (Mæhlum, 2009: 13). De fleste tenker at dette er mer korrekt enn dialektene, noe som trolig skyldes dets sterke tilknytning til det skriftlige bokmålet (se kap. 4.6.3.2) Ettersom ungdomsinformantene fortsatt går på skole, der blant annet rettskriving og høytlesning står i fokus, kan synet på skriftspråket og skriftspråksnær tale som det mest korrekte være mer sentralt hos dem enn hos foreldrene (se kap. 4.6.3.3.3). Når de leser bokmålstekster høyt, anlegger de sannsynligvis en standardisert uttale som vil ligne et slags regionalt farget standardtalemål. Ungdommene får altså en oppfatning av at standardtalemålet er mer korrekt enn deres egen dialekt, i tillegg til at høytlesningen kan føre til at talt bokmål til en viss grad blir naturalisert og automatisert (jf. Hårstad & Opsahl, 2013, i kap. 4.6.3.3.3). Elevene vil trolig skille mellom egen dialekt og «lesespråk», men langvarig eksponering kan likevel ha en viss påvirkning på dialekten. Det er også etter måten lett for de fleste å slå over til bokmålstale om den kommunikative situasjonen skulle kreve det. Dette er nok også mye «takket være» den språk- og dialektblandingen vi ser rundt oss i dag, og at akkomodasjon spiller en sentral rolle.

Med stor sannsynlighet er nok også standardtalemålet den varietetten, utenom egen dialekt, språkbrukere i Stavanger oftest blir eksponert for og har størst kompetanse i. Hovedstaden er den største formidleren av kultur og nyheter via etermediene. Som nevnt i kapittel 4.4.2.5, er bokmålsnær tale brukt i majoriteten av sentrale norske TV-kanalers sendinger, i tillegg til reklameinnslag i kommersielle radiokanaler (Alsnes, 1997; Høisæther, 1999 og 2000). Den konstante eksponeringen for bokmålsnær tale kan etter hvert påvirke

språkbrukernes talemål. Dersom en hører en varietet ofte nok, kan en til slutt ta opp enkelte trekk selv. Sandøy (1991, i kap. 4.4.2.5) mener denne typen påvirkning er begrenset, og at språkssystemet ikke vil påvirkes direkte, ettersom det er enveiskommunikasjon. Jeg tror derimot publikum blir mer påvirket enn de selv er klare over, og at språkssystemet kan endres i noen grad. Om ikke annet vil den generelle kompetansen i å forstå og bruke standardtalemålet bli mye større. Språkbrukerne vil trolig også få en oppfattelse av at standardtalemålet ikke bare er prestisjefullt og korrekt, men også autoritativt, nøytralt og formelt. Ungdommen i dag har hatt TV og media lett tilgjengelig hele livet, noe som kan ha ført til en sterkere påvirkning fra standardtalemålet på dem enn deres foreldre. De yngre er også lettere påvirkelige enn voksne, og listen for å plukke opp nye språkdrag er lavere.

Nå som jeg har sett nærmere på de mulige påvirkningsfaktorene og deres potensielle rolle i språkutviklingen i Stavanger, har jeg kommet frem til den jeg ser på som den viktigste. Ettersom det høyere talemålet ikke samsvarer med alle de nye formene, mangler det troverdighet som viktigste påvirkningsfaktor, og jeg ser i hovedsak bort fra dette. I valget mellom de to varietetene som kan forklare alle endringene – Oslo vest/standardtalemålet og bergensk –, ser jeg på standardtalemålet som det viktigste. Argumentene er mange: Standardtalemålet er prestisjefullt, det har en posisjon som mental norm, det er nært tilknyttet skriftspråket bokmål og står svært sentralt i ungdommens hverdag – både på skolen og i etermediene. Likevel har kanskje Stavangers status som Norges «oljehovedstad», og dermed også språklig smeltedigel, ført til et av de mest sentrale argumentene for standardspråket. Grunnet det store språklige og dialektale mangfoldet er det ikke urimelig å tro at det har skjedd en konvergens mot en «mental» standard, for å danne et felles referansepunkt.

7.3 Hva er bakgrunnen for dialektforskjellene mellom de to skolene?

Dersom hovedpåvirkningskilden på språket i Stavanger viser seg å være standardtalemålet, gir det likevel ikke en åpenbar forklaring på de dialektale forskjellene mellom de to bydelene Eiganes og Våland og Hundvåg. Hvorfor har elevene på Lunde generelt flere tradisjonelle dialekttrekk enn elevene på Kannik? Det er i utgangspunktet lite trolig at standardtalemålet, gjennom de samme kanalene, skal ha påvirket dialekten på Kannik mer enn Lunde.

En årsak mange trolig ville peke på, er sosial lagdeling. Ettersom Eiganes historisk sett har vært og er forbundet med «overklassen» og det høyere talemålet i Stavanger, er spørsmålet om sosial lagdeling og språk formodentlig sentralt for å kunne besvare dette spørsmålet. Likevel så vi i kapittel 6.8 at informantene er relativt homogene med tanke på

sosial bakgrunn. Dagens samfunn har færre og svakere klasseskiller enn tidlig på 1900-tallet, men er heller ikke klasseløst på noen måte. Likevel har nok de relativt små sosioøkonomiske ulikhetene blant informantene i denne studien hatt marginalt å si for de dialektale ulikhetene. For å kunne konkludere med at dette er en generell tendens, kreves det en større studie med flere informanter.

En eventuell forklaring kan gå ut på informantenes språklige utgangspunkt. Kan ungdommen på Eiganes ha færre dialekttrekk grunnet stedets historiske bruk av det høyere talemålet? Ettersom informantene her har hatt bedre tilgang på sosiolekten, kan det ha vært «lettere» for dem å ta i bruk nye standardtalemålstrekk, ettersom de ikke var fremmede for flere av dem fra før. Problemet med denne hypotesen er at kun to Kannik-foreldre har flere eller noen få sosiolekttrekk, og at de voksne generelt har flere bymålstrekk enn ungdommen. Her er det viktig å påpeke at det er relativt få voksne informanter med i undersøkelsen (se kap. 5.4.2), og vi vet derfor ikke sikkert hvilken dialekt/sosiolekt de fleste foreldrene har. Informantene ble heller ikke spurt om å skille mellom sosiolekt og dialekt i spørreskjemaet. Vi kan derfor ikke utelukke at flere foreldre snakker helt eller delvis «finmålet». Det kan også være andre i Kannik-elevenes omgangskrets, som for eksempel lærere eller medelever på skolen, eller kanskje mest sannsynlig besteforeldre, som snakker «finmålet». Mulighetene er mange, og det vil kreve større undersøkelser for å få et sikkert svar, men vi kan ikke se bort fra at dette er en mulig faktor.

Ettersom standardtalemålet forbindes med en viss grad av prestisje, kan det være at foreldre med høye ambisjoner for barna sine forsøker å «forfine» språket deres. Da trenger nødvendigvis ikke foreldrene selv å ha hatt en annen dialekt enn Stavanger bymål i utgangspunktet, men de kan ha «forfinet» den for barnets skyld. Ettersom Eiganes og Stokka er den dyreste bydelen å bo i, kan man gå ut ifra at mange derfor har godt betalte jobber med høy utdanning der. Sånn sett er sannsynligheten større for at en slik språklig taktikk foregår blant foreldre der, i forhold til Hundvåg, som lenge har vært en arbeiderklassebydel, mye takket være Rosenberg verft på Buøy (se kap. 2.1.8). Det er vanskelig å få bekreftet en slik hypotese uten å spørre foreldrene selv. Likevel kan en muligens få en pekepinn ved å se på elevenes studie- og yrkesplaner. For at det skal være hold i denne hypotesen, bør det være flere elever på Kannik enn på Lunde som satser på yrker som krever høy utdanning. I realiteten er det åtte elever (seks jenter og to gutter) på Kannik og ti elever (fem jenter og fem gutter) på Lunde som sikter seg inn mot høyere utdanning. Det er rimelig å anta at dette derfor ikke er en avgjørende faktor bak dialektforskjellene.

En påvirkende faktor kan være foreldrenes bakgrunn og eventuell tilflytting. Dersom det er flere tilflyttere blant foreldrene på Kannik, kan dette være med på å forklare hvorfor barna har færre tradisjonelle dialekttrekk enn på Lunde. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfellet blant elevinformantene i undersøkelsen. Det er faktisk flere tilflyttere på Lunde, selv om det ikke er store forskjeller mellom foreldregruppene her. På Lunde er det to voksne med utenlandsk bakgrunn, fire fra andre norske fylker, åtte fra andre kommuner i Rogaland og resten fra Stavanger kommune. På Kannik er det tre foreldre opprinnelig fra utlandet, to fra andre fylker, åtte fra andre kommuner innenfor fylket og resten er fra Stavanger kommune (se vedlegg 6 for mer bakgrunnsinformasjon om foreldre). Majoriteten av de voksne informantene er altså fra Rogaland, og da særlig innenfor Stavanger kommune, og tilflytterhypotesen faller i grus.

Før bybruen kom i 1978, var det kun båtforbindelse mellom Hundvåg og fastlandet (se kap. 2.1.8). Likevel har nok øybuene lenge følt seg relativt nære sentrum, ettersom avstanden til fastlandet kun er 3,8 km i luftlinje. Som født og oppvokst i Hundvåg bydel selv, tror jeg at jeg snakker for de fleste når jeg hevder at i dag, mer enn noen gang, føler øybuene tett tilknytning til sentrum. Med bybruen kommer bilister seg fra Hundvåg til Stavanger sentrum på ca. 10 minutter, men takket være den nyåpnede Hundvågtunnelen (2020) er reisetiden nå halvert. Det har derimot ikke alltid vært en like tett tilknytning til sentrum. På Roaldsøy og Ormøy, to av de ytterste øyene i Hundvåg bydel, var dialekten svært lik – om ikke helt lik – ryfylkemål, for bare et par generasjoner siden (se kap. 5.3.1).

Selv om øygruppen ikke er midt i bykjernen, er den likevel ikke et eget lukket samfunn, slik flere bygder er. I tillegg har bydelen 13 013 innbyggere (SSB, 2012, i kap. 2.1), og det er ikke snakk om en sterk tilknytning til lokalsamfunnet, der innbyggerne aktivt jobber for å bevare dialekten. Hundvåg-dialekt i dag er synonymt med Stavanger-dialekt, og få merker trolig forskjell på dialekten mellom de to bydelene, ettersom forskjellene er såpass minimale. Likevel har nok «sentrum» og Kannik kommet lenger i språkutviklingen enn «utkanten» og Lunde. Det tar litt tid å innarbeide nye språkdrag, og det «nye» på Hundvåg for én–to generasjoner siden kan ha vært Stavanger bymål, mens det var for lengst innarbeidet, og faktisk litt på vei ut, i de mer sentrale områdene.

7.4 Hvordan ser fremtiden til Stavanger-dialekten ut?

Basert på resultatene i denne oppgaven skal jeg nå forsøke å si noe om den fremtidige utviklingen av talemålet i Stavanger.

Ved variabel 2 og 3 (*a*-infinitiv og svarabhaktivokal) er det en potensiell økt bruk av de tradisjonelle formene fra tidligere undersøkelser, men styrkingen er såpass moderat at svingningene kan skyldes ulike informantutvalg. Det vil likevel være interessant å teste disse om noen år, for å se om de har blitt styrket eller svekket. I de resterende variablene 1 og 4–6 er de tradisjonelle bymålformene i varierende grad svekket, og denne prosessen vil nok fortsette i tiden fremover. Ungdomsinformantene i undersøkelsen vil antakeligvis bevare de fleste talemålsformene de nå har, ettersom dialekten etableres i ungdomsårene. Likevel ville det vært interessant å undersøke talemålet deres igjen etter endt videregående skole. Et større språklig mangfold kan presumptivt føre til ytterligere standardisering.

Generelt har ungdommen færre tradisjonelle bymålstrekk enn de voksne, noe som kan tyde på at Stavanger-dialekten nivelleres i noen grad. De fleste tradisjonelle dialekttrekkene, spesielt ved høyfrekvente leksem, vil trolig opprettholdes eller svekkes moderat i årene fremover, mens de allerede sterkt truede trekkene, som b. og ub.f. pl. m. (*-ar* og *-ane*), hunkjønnsartikkel ub.f. f. (*ei*), adj. b.f. sg. f. (*besta*) og adj. på *-en* ub.f. sg. f. (*lidå*), vil svekkes ytterligere. Ettersom det kan se ut til at det høyere talemålet har mistet både terreng og prestisje blant de yngre, kan det potensielt være snakk om språklig homogenisering, der sosiolekten forsvinner helt, til fordel for et modifisert Stavanger bymål. Jeg tror likevel ikke dette blir tilfellet, og mener heller at en ny fremvoksende prestisjevarietet vil ta det høyere talemålets plass i byen. Det er da snakk om et regionalt farget standardtalemål, som vi allerede kan se tegn til blant flere av de yngre informantene, og da særlig på Kannik skole. Dette vil trolig fortsette å utvikles og spres ytterligere de neste årene. Dette nye prestisjemålet vil trolig ikke være en like klar klassemarkør som det høyere talemålet, noe som skyldes blant annet mindre klasseskiller og en generell standardisering/nivellering av språket i byen.

8. Konklusjoner

Utgangspunktet for denne studien har vært den overordnede problemstillingen «I hvilken grad opprettholdes tradisjonelle dialekttrekk i talemålet hos yngre talere av stavangersk i dag?». Ut ifra denne formulerte jeg tre hypoteser, som jeg i dette kapitlet skal forsøke å styrke eller svekke ut ifra resultatene av denne undersøkelsen. Jeg kommer til å ta for meg én og én hypotese, som jeg så konfronterer med resultatene mine. Til slutt vil jeg presentere noen forslag til videre forskning.

8.1 Hypotesene

8.1.1 Hypotese 1:

Dagens talemål i Stavanger endrer seg i et større omfang og i et raskere tempo enn på mange tiår.

Det er ikke lett å vurdere denne hypotesen, ettersom ikke alle de språklige variablene i denne undersøkelsen har blitt undersøkt før, av enten Finn Gabrielsen (1983) eller Kristine N. Aasen (2011). Jeg kommer derfor til å se bort fra hunkjønnsbøyning og svarabhaktivokal når jeg vurderer denne hypotesen. Ettersom Gabrielsen kun samlet inn data fra ungdommers talemål, kommer jeg kun til å gå ut ifra de yngres mål i vurderingen av denne hypotesen. Mens det er ca. 30 år mellom Gabrielsens (1981) og Aasens (2010) datainnsamling, er det kun ti år mellom min og Aasens. Dersom en antar at språkutviklingen har gått i samme tempo siden 80-tallet, er det naturlig å gå ut fra at språkendringene er større 1981–2010 enn 2010–20.

Bruken av *a*-infinitiv har gått fra 78 prosent i 1981, til 36 prosent i 2010 og tilbake til 78 prosent i dag. Ved første øyekast kan det se ut til at språkutviklingen har snudd siden 2010, men som tidligere nevnt i 7.2.2 er det lite trolig. Det kan nok heller skyldes ulike informantutvalg, noe en for øvrig bør se alle resultatene i lys av – kanskje spesielt også adverb med opphavlig fullvokal i utlyd. Ved første øyekast ser det ut som dette dialekttrekket har blitt svekket moderat, ettersom bruksprosenten i 1981 var 77, mens den nå er 59. Ser vi på resultatene for de enkelte skolene, derimot, er det hele 75 prosent *-a* i adverb på Lunde, men bare 43 prosent *-a* på Kannik. Går vi kun ut ifra sentrumsskolene, er det altså en nedgang på over 30 prosentpoeng. Likevel er det samlet ikke helt klare tegn til at utviklingen har fortsatt i samme retning, og det er derfor vanskelig å skulle vurdere legitimiteten av hypotesen ut ifra disse variablene.

Bruken av bløte konsonanter ser ut til å være svært lik det den var i 2010, ettersom bruksprosenten fortsatt er på 50. I 1981 var bruken på hele 91 prosent. På 30 år gikk bruken ned med ca. 40 prosentpoeng, mens den kan se ut til å ha stagnert de siste ti årene. Igjen kan dette skyldes ulike informantutvalg, ettersom elevene på Lunde har vært med på å dra opp gjennomsnittet (60 prosent bløte konsonanter på Lunde). Likevel skjer nok ikke endringene av dette målmerket i like raskt tempo som før, selv om retningen er den samme.

Aasen undersøkte ikke ubestemt og bestemt form flertall maskulinum, og jeg kan derfor ikke si noe om dette trekkets utvikling fra 2010. Jeg kan imidlertid si noe om utviklingen fra 1981, som kan beskrives som svært markant. I 1981 lå *-ar* og *-ane* samlet på 51 prosent, men ifølge Gabrielsen var bruksprosenten signifikant høyere i bestemt form (Gabrielsen, 1984: 86 og 113). Nå ligger *-ar* på under 5 prosent, mens *-ane* har holdt seg litt bedre, med ca. 20 prosent av forekomstene. I begge posisjoner er den tradisjonelle formen altså drastisk svekket, og *-ar* forblir den mest svekkede av de to formene og for øvrig også for undersøkelsen totalt.

På grunn av de tre studienes ulike metoder og utvalg av informanter og språklige variabler, er ikke de samme variablene blitt fulgt opp systematisk nok til at man kan sikkert bekrefte eller avkrefte hypotese 1. En kan likevel se av de variablene der det finnes egnet sammenligningsgrunnlag, at språkendringene har fortsatt i samme retning som før – i retning av standardtalemålet og bokmål –, og at de fleste tradisjonelle formene er enda mer svekket nå enn de var for ti år siden. Vi er trolig fortsatt inne i perioden med raske og gjennomgripende språkendringer som oppstod i sammenheng med oljeboomen for over 40 år siden, ettersom det ikke har skjedd store endringer som skulle tilsi noe annet. Likevel kreves det videre forskning for å vurdere holdbarheten av denne hypotesen.

8.1.2 Hypotese 2:

De fleste nyere dialekttrekk i Stavanger i dag som får en viss utbreiing, har sitt opphav i bokmål.

Som diskutert i kapittel 7.2, er alle de nye språktrekkene i Stavanger gjenstand for det isomorfiske crux (se kap. 4.6.3.3). Rent språklig kan vi ikke konkludere med trekkenes opphavssted, ettersom de er tradisjonelle flere steder. De kan stamme fra Bergen eller Oslo – eller det høyere talemålet, som stemmer overens med noe av de nye formene. Etter å ha sett på språkendringene i lys av en rekke rammebetingelser (se kap. 7.2) har jeg konkludert med at

standardtalemålet (og dermed også bokmålet) er den viktigste påvirkningsfaktoren. Det vil altså si at de nye formene som spres i Stavanger i dag, høyst sannsynlig har sitt opphav i bokmål, og dermed er hypotesen bekreftet.

8.1.3 Hypotese 3:

Det gamle høystatusmålet i Stavanger har mer eller mindre forsvunnet, men det er i ferd med å vokse frem et nytt statusmål, som best kan beskrives som et regionalt farget standardtalemål.

Ettersom hypotesen er delt i to, kommer jeg også til å svare todelt. Det høyere talemålet i Stavanger har et påvist begrenset bruksområde, og ingen av de yngre informantene har typiske tradisjonelle høystatusstrekk. Likevel hadde to av de voksne informantene fullstendig eller delvis bruk av sosiolekten, noe som viser at den ikke er helt borte. Når det gjelder dens posisjon som prestisjemål, er nok ikke utsiktene like oppløftende. Blant de fleste voksne har nok sosiolekten fått negative konnotasjoner som en foreldet og «snobbete» varietet brukt av hovedsakelig eldre. Flere av Aasens (2011) unge informanter virket å ikke kjenne til det høyere talemålets statusfunksjon og så kun på det som gammelt og tradisjonelt (se kap. 7.2.1). Jeg tror en derfor trygt kan si at det høyere talemålet ikke lenger fungerer som statusmål. Spørsmålet er om det blir erstattet av en annen varietet, eller om det modifiserte bymålet blir eneherskende. Ut ifra resultatene i denne undersøkelsen ser det ut til at de yngres dialekt i stor grad nærmer seg standardtalemålet – på Eiganes mer enn på Hundvåg. Dette kan resultere i et regionalt farget standardtalemål dersom utviklingen fortsetter i samme retning. Om dette vil få status som lokalt prestisjemål, vil fremtiden vise, men mye ligger til rette for dette. Standardtalemålet er tilknyttet stor prestisje (se kap. 7.2.2.2), og en regional variant kan få en lignende status. Denne vil nok likevel ikke være like geografisk og økonomisk bundet som det høyere talemålet var, ettersom samfunnet er noe endret, og klasseskillene er blitt mindre skarpe enn de var for hundre år siden. Hypotesen ser altså ut til å stemme frem til nå, men om det blir et nytt statusmål i Stavanger eller ikke, vil kun tiden vise.

8.2 Oppsummering og avslutning

I hvilken grad opprettholdes tradisjonelle dialekttrekk i talemålet hos yngre talere av stavangersk i dag?

Etter å ha konkludert med at hypotesene i ulik grad er bekreftede, ønsker jeg nå å formulere et svar på dette prosjektets problemstilling. I denne oppgaven har formålet vært å undersøke dagens talemål blant yngre talere av stavangersk. Dette har jeg gjort ved å teste seks språklige variabler på to ungdomsskoler i ulike bydeler i Stavanger. I begynnelsen av dette prosjektet så jeg for meg at problemstillingen ville være enkel å besvare – at de tradisjonelle dialekttrekkene i liten grad ble opprettholdt av ungdommen i Stavanger. Resultatene viste derimot klare språklige forskjeller mellom skolene, og spørsmålet er derfor bedre besvart ved at dialekttrekkene opprettholdes i varierende grad. Det ser ut til at ungdommene på Kannik har kommet lenger i språkendringsprosessene enn deres jevnaldrende på Hundvåg. En liknende studie om en ti års tid vil trolig vise større endringer hos sistnevnte.

Selv om det er klare forskjeller mellom skolene, kan ikke disse uten videre forklares med sosial lagdeling. Informantene på begge skoler er relativt homogene med tanke på sosial bakgrunn, og de få sosioøkonomiske ulikhetene som er, har nok hatt en marginal innvirkning på språket. Dialektforskjellene skyldes heller det høyere talemålets tilstedeværelse på Eiganes, og at Hundvåg er plassert litt utenfor sentrum, slik at de nyeste språkendringene har kommet senere hit og derfor kommet kortere på vei. Det er naturlig at nye språkendringer oppstår i et sentrum og sprer seg utover (se kap. 4.6.1), og Kannik må helt klart sies å være mer av et slikt sentrum enn Hundvåg.

Når det gjelder kjønn, tenderer kvinner i begge aldersgrupper til å bruke færre tradisjonelle former enn menn, men her er det klare forskjeller mellom skolene. Kjønnforskjellene er relativt små blant elever og voksne på Lunde og voksne på Kannik, men det er litt mer bruk av tradisjonelle dialektformer blant menn. Det er derimot en tydeligere tendens til at guttene på Kannik har flest tradisjonelle dialektformer. Om det likevel er tydelig nok til å si at det er klare språklige kjønnsforskjeller, er heller tvilsomt.

Det mest oppsiktsvekkende i denne undersøkelsen er hvor svekket hunkjønnsbøyningen er blant de yngre. Selv om enkelte former fortsatt er relativt godt bevarte, ligger de fleste hunkjønnsformene på under 25 prosent på begge skoler (se 7.1.1). Disse har blitt erstattet av felleskjønn, som i Bergen og Oslo vest, noe som for øvrig også ser ut til å skje i flere norske byer, bl.a. Tromsø (2015) og Trondheim (2019). Spesielt interessant er det at mens hunkjønnsartikkelen *ei* er blant de sterkt svekkede formene, holder *-a* i

ubunden form entall av hunkjønnsord seg relativt godt. Dette har skapt hybridformen «ein veska», som er særlig utbredt på Lunde. Denne nye formen har jeg funnet i Stavanger tidligere (2018), og den er også påvist blant yngre talere i Tromsø (2015). Det kan derfor se ut til at den er et resultat av den «kjønnskifteprosessen» som språket i mange norske byer nå går gjennom. Det er godt mulig den bare er midlertidig overgangsform, på vei til «e(i)n veske», men vi kan heller ikke utelukke at den blir værende, som i svensk «en flicka» (se 6.1.9). Dette vil fremtidige talemålsundersøkelser vise.

8.3 Videre forskning

I 1984 konkluderte Gabrielsen sin studie med at samtidig som Stavanger bymål var i ferd med å ta over for det høyere talemålet, så bymålet ut til å bli likere standardtalemålet (Gabrielsen, 1984: 122). Disse endringsprosessene mente han ville fortsette i samme retning, og at det modifiserte bymålet med tiden ville bli den nye «dannede» talen i Stavanger (*ibid.*: 129). Ut ifra resultatene i denne undersøkelsen ser dette langt på vei ut til å stemme. Likevel er språket i stadig utvikling, og det vil bli spennende å se om det fortsetter i samme retning, eller om det endrer kurs. Det har blitt gjort relativt få talemålsundersøkelser i Stavanger, og det er derfor et stort uutforsket område å kartlegge. I denne oppgaven har jeg så vidt skummet overflaten av det potensielle sociolingvistiske forskningspotensialet i byen, og flere av funnene mine kan danne grunnlag for ny forskning. *A*-infinitiv og svarabhaktivokal er potensielt – om enn lite sannsynlig – ekspansive og bør undersøkes videre for å bekrefte eller avkrefte dette. De sterkt truede trekkene flertall på *-ar*, *-ane* av hankjønns substantiv, hunkjønnsartikkelen *ei*, bestemte adjektiv på *-a* og hunkjønnsendingen *-å* i adjektiv på *-en* (se 7.4) vil trolig fortsette å tape terreng, noe som bør sjekkes om noen år. Etersom jeg har et begrenset utvalg av variabler, kan det være at andre målmerker vil gi et noe annet resultat. Det kan derfor være interessant å kartlegge bruken av hittil lite eller aldri undersøkte trekk. Dersom en derimot ønsker å teste de samme variablene i en ny undersøkelse, for å se om bruken er konsekvent, bør en vurdere følgende endringer ved variabel 1 (hunkjønn): pronomensobjekt og *-subjekt* bør testes i både trykk tung og trykklett posisjon, og possessiv *mi* bør undersøkes ved flere hunkjønnsord i foranstilt så vel som etterstilt posisjon.

Det kunne vært en god idé å utføre en liknende studie, men da med flere informanter. Slik vil det være mulig å danne et mer nøyaktig og større bilde av språksituasjonen i Stavanger i dag. Det kunne også vært aktuelt å undersøke talemålet på flere sentrale ungdomsskoler enn Kannik, slik at en får innblikk i bymålet til ungdom uten like sterk

tilknytning til Eiganes og det høyere talemålet. Aasen (2011) undersøkte talemålet på St. Svithun ungdomsskole (se 7.1.2), men slo sammen resultatene med Kannik, slik at vi ikke har rene skoleresultater fra hennes undersøkelse. Vil den generelle dialekten på andre sentrumsskoler være preget av flere tradisjonelle former, slik som på Lunde? Antakeligvis, men dette gjenstår å få bekreftet. En annen mulighet, i stedet for å utelate Kannik og Eiganes, er å rette et enda større fokus mot det høyere talemålet. Denne undersøkelsen har vist at det finnes flere middelaldrende som bruker sosiolekten, men hvor utbredt er den egentlig? Og hvor unge er brukerne?

I denne oppgaven har jeg ikke undersøkt språkholdninger, og en kvalitativ undersøkelse av språkbrukeres oppfatning av egen dialekt vil derfor være interessant. En kartlegging av de generelle holdningene til dagens Stavanger bymål, det høyere talemålet, bergensk og Oslo-målet/standardtalemålet kan også føre til en bedre forståelse av kildene for språkpåvirkning i byen, samt bidra med klarere argument i diskusjonen rundt det isomorfske *crux*.

Litteraturliste

- Akselberg, G. (1995). *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labov-milroyske paradigmet i sosiolingvistikken: Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune* (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen, Bergen.
- Akselberg, G. (1997). Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistikk. I J. Bondevik, G. Kristoffersen, O. Nes og H. Sandøy (Red.), *Språket er målet. Festskrift til Egil Pettersen på 75-årsdagen 4. mars 1997.* (s. 23–34). Oslo: Alma Mater.
- Akselberg, G. (2002). Talespråkleg regionalisering i Noreg: Keisarens nye klede? *Nordica Bergensia* (28), 35–59.
- Akselberg, G. (2003). Utviklinga av vossamålet ved tusenårsskiftet: Ei gransking av språkbruk hjå ungdomar på Voss 2001–2002 sett i eit talespråkleg regionaliseringsperspektiv. I G. Akselberg, A. M. Bødal & H. Sandøy (Red.) *Nordisk dialektologi.* (s. 197–226). Oslo: Novus.
- Akselberg, G. (2005). Talemålsregionalisering – modellar og røynd. *Målbryting*, (7), 109–130.
- Akselberg, G. (2008a). Talevariasjon i Noreg. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistikk* (2. utg., s. 149–166). Oslo: Cappelen Damm Akademisk Forlag.
- Akselberg, G. (2008b). Talevariasjon, register og medvit. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistikk* (2. utg., s. 127–147). Oslo: Cappelen Damm Akademisk Forlag.
- Akselberg, G. & Mæhlum, B. (2008). Sosiolingvistisk metode. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistikk* (2. utg., s. 73–87). Oslo: Cappelen Damm Akademisk forlag.
- Alsnes, R. (1997). *Bokmålsborga: om fjernsynsspråket i Noreg.* Oslo: Kringkastingsringen.
- Andersen, H. (1989). Understanding linguistic innovation. I L. E. Breivik & E. H. Jahr (Red.), *Language Change: Contributions to the Study of its Causes* (s. 5–28). Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Auer, P. & Hinskens, F. (1996). The convergence and divergence of dialects in Europe: New and not so new developments in an old area. *Sociolinguistica* 10, 1–25.
- Auer, P. & Hinskens, F. (2008). The role of interpersonal accommodation in a theory of language change. I Auer, P., F. Hinskens & P. Kerswill (Red.), *Dialect Change: Convergence and Divergence in European Languages* (s. 335–358). Cambridge: Cambridge University Press.
- Berntsen, M. & Larsen, A. B. (1925). *Stavanger bymål.* Oslo: Bymålslaget i kommisjon hos Aschehoug.

- Bjørvand, H. (2000). Diakron lingvistikk. I R. T. Endresen, H. G. Simonsen & A. Sveen (Red.), *Innføring i lingvistikk* (2. utg., s. 307–337). Oslo: Universitetsforlaget.
- Brøndbo, S. (2016, 22. juli). Hunkjønn forsvinner i Tromsø. *Forskning.no* Hentet 03. august 2020 fra <https://forskning.no/sprak-barn-og-ungdom/2016/07/tromso-dialektens-svake-kjonn-avslort>
- Bucholtz, M. (1999). Why be normal? Language and identity practices in a community of nerd girls. *Language in Society*, 28 (2), 202–223.
- Bull, T. (1980). *Språket i Oslo*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Busterud, G., Lohndal, T., Rodina, Y. & Westergaard, M. (2019). The loss of feminine gender in Norwegian: a dialect comparison. *Journal of Comparative Germanic Linguistics*, 22 (2), 141–167.
- Chambers, J. K., Trudgill, P. (1980). *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christoffersen, Marit (1992): Kan man kjeske på bløtkake? I Jostedalsrjupa. Festkrift til Gudlaug Nedrelid (eget forlag, Bergen).
- Dalbakken, L. O. (1996). *Distinksjonen kje/sje i lydendringsperspektiv. En empirisk undersøkelse av barns og unges beherskelse av distinksjonen kje/sje i Trondheim*. Hovedoppgave i nordisk – Universitetet i Oslo
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (4. utg.). Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene. Hentet 25.06.20 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- E-Service. (u.å.). Servicedistrikt. Kart hentet 09. august 2020 fra <https://eservice.mamutweb.com/subdet2.htm>
- Eckert, P. (2000). *Linguistic variation as social practice: the linguistic construction of identity in Belten High*. Malden, Mass.: Blackwell.
- Eckert, P. (2012). Three Waves of Variation Study: The Emergence of Meaning in the Study of Variation. *Annual Review of Anthropology*, 41, 87–100.
- Eliassen, C. (1998). *Rollelekspråk*. (Upublisert hovedfagsoppgave). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Engøyholmen. (u.å.) Veteranbåten HUNDVAAG I drives av Engøyholmen Kystkultursenter. Hentet 18. juli fra <https://www.engoyholmen.no/hundvaag1/>
- Eriksson, L. (2001). Absolutister, anpassare och andra – något om dialektens betydelse för ungdomars självbild. I: *Språk, Kön och Kultur. Rapport från fjärde konferensen om språk och kön*. Göteborg den 6-7 oktober 2000, red. av Kerstin Nordenstam & Kerstin Norén, 101–107. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

- Folkehelseinstituttet. (2020). Folkehelseprofil 2020: Hundvåg kommunedel i Stavanger. Hentet 03. juni 2020 fra <https://khp.fhi.no/PDFVindu.aspx?Nr=110301&sp=1&PDFAr=2020>
- Folken. (u.å.) Program. Hentet 19. juli 2020 fra <https://www.folken.no/folken/program/>
- Gabrielsen, F. (1984). *Eg eller je?: Ei sosiolingvistisk gransking av yngre mål i Stavanger*. Oslo: Novus.
- Gjerde, K. Ø. (u.å.). Oljebyen Stavanger. Hentet 19. juli 2020 fra <https://www.norskolje.museum.no/forside/kunnskap/publikasjoner/artikler/oljebyen-stavanger/>
- Grønmo, S. (1996). Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen. I H. Holter & R. Kalleberg (Red.), *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* (2. utg., s. 73–108). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, T. I. (2019). Universitetet i Stavanger. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 18. juli 2020 fra https://snl.no/Universitetet_i_Stavanger
- Haugen, E. (1966/1972). Dialect, language, nation. *The ecology of Language. Essays by Einar Haugen*. Selected and introduced by A. S. Dil (1972). Stanford: Stanford University Press, 237–254.
- Hegland, K. M. (1996). *Sjempesjekt!: uttaleendring av kj- og sj-lyd hos ungdommar i Stavanger* (Mastergradsavhandling). Universitetet i Bergen, Bergen.
- Helle, K. (1975). *Stavanger fra våg til by*. Stavanger: Stabenfeldt.
- Hernes, R. (2006). *Talemål i endring? Ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språklig røyndomsoppfatningar hjå ungdom i Os* (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen.
- Hernes, R. (2007). Som ein ropar i skogen, får ein svar? Metodeval og resultatolkning i svensk og norsk sosiolingvistikk etter år 2000. *Maal og Minne 2*: 208–221.
- Hoel, I. (1915). Kristiansundsmaalet. *Maal og Minne*, (1 & 2), 1–63.
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk* (3 utg.). Oslo: TANO
- Høisæther, S. (1999). *Standardtalespråk og dialekt i radioreklame*. (Upublisert hovedfagsoppgave). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Høisæther, S. (2000). Dialekter i radioreklamen. *Språklig samling*, nr. 2.
- Hårstad, S. (2009). Kommer ikke alt godt fra oven? Et forsøk på å se utviklingstrekk i trønderske talemål i et standardiseringsperspektiv. *Norsk lingvistisk tidsskrift* (27), 133–143.

- Hårstad, S. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by: En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. (Doktoravhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Hårstad, S. & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen: Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Jahr, E. H. & Mæhlum, B. (2009). Innleiing: Har vi eit ”standardtalemål” i Norge? *Norsk Lingvistisk tidsskrift* (27), 3–6.
- Johannessen, J. T. (2018). *Talemålsendringer i Stavanger i dag: En sosiolingvistisk undersøkelse av yngre talere av stavangersk*. Upublisert bachelor-oppgave.
- Johannessen, S. H. (1983). Om ‘skjendisar’ og ‘chipsreiarar’. Bruken av sje-lyd og kje-lyd i bergensmålet. I H. Sandøy (red.), *Talemål i Bergen*. (s. 5–28). Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Johnsen, S. S. (2015). Språkendringar langs Oslofjorden [Language change along the Oslofjord]. I H. Sandøy (red.) *Talemål etter 1800* (s. 125–158). Oslo: Novus.
- Kerswill, P. (1994). *Dialects Converging: Rural Speech in Urban Norway*. Oxford: Clarendon Press.
- Kerswill, P. & Trudgill, P. (2005). The birth of new dialects. I P. Auer, F. Hinskens, & P. Kerswill (Red.), *Dialect Change: Covergence and Divergence in European Languages* (s. 196–221). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kristiansen, T. (2009). Har Norge et standardtalemål? – set i dansk sociolingvistisk perspektiv. *Norsk lingvistisk tidsskrift* (27), 79–94.
- Labov, W. (1994). *Principles of linguistic change: Internal factors*. Oxford: Blackwell.
- Labov, W. (1997). The Social Stratification of (r) in New York City Department Stores. I N. Coupland & A. Jaworski (Red.), *Sociolinguistics: A Reader* (s. 168–178). London: Palgrave.
- Le Page, R. & Tabouret-Keller, A. (1985). *Acts of Identity. Creole-based approaches to language and ethnicity*. London: Cambridge University Press.
- Lødrup, H. (2011). Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* (2), 120–136.
- Mesthrie, R., Joan S., Deumert A. og Leap W. L. (2000). *Introducing Sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Meyerhoff, M. (2006). *Introducing Sociolinguistics*. London og New York: Routledge.
- Milroy, J. & Milroy, L. (1985). *Authority in Language: Investigating Standard English*. New York: Routledge.
- Milroy, L. (1980). *Language and social networks*. Oxford: Blackwell.
- Milroy, L. (1987). *Language and social networks*. (2. utg.). Oxford: Blackwell.

- Mullis, M. E. (2019, 04. desember). Skjebnemøte: Frykter laveste oljepris siden 2017. *Nettavisen*. Hentet 18. juli 2020 fra <https://www.nettavisen.no/okonomi/skjebnemote-frykter-laveste-oljepris-siden-2017/3423888969.html>
- Myking, J. (1983). Fem leksikalske variablar i bergensmålet. *Talemål i Bergen* (2), 67–121.
- Mæhlum, B. (1986). *Språklige variasjonsmønstre hos innflyttere i Oslo*. Oslo: Novus.
- Mæhlum, B. (1996). Opposisjonsinnlegg ved Gunnstein Akselbergs disputas. *Maal og Minne* (2), 170–183.
- Mæhlum, B. (2002). Hvor går vi – og hvorfor? Et forsøk på å trekke noen store linjer i utviklingen av norsk talemål. *Målbryting* 6, 67–93.
- Mæhlum, B. (2007). *Konfrontasjoner: Når språk møtes*. Oslo: Novus Forlag.^{[L][SEP]}
- Mæhlum, B. (2008a). Normer. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistik* (2. utg., s. 89–103). Oslo: Cappelen Damm Akademisk Forlag.
- Mæhlum, B. (2008b). Språk og identitet. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistik* (2. utg., s. 105–126). Oslo: Cappelen Damm Akademisk Forlag.
- Mæhlum, B. (2009). Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål. *Norsk lingvistisk tidsskrift* (27), 7–26.
- Mæhlum, B., Røyneland, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet: Innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm akademisk forlag.
- Nesse, A. (1994). *Kollektiv og individuell variasjon i bergensdialekten*. Bergen: Målføresamlinga, Universitetet i Bergen.
- Nilsson, J. (2009). Dialect change? *Nordic Journal of Linguistics* 32 (2): 207–220.
- Norheim, H. J. (2019, 10. januar). -Velkommen til Nye Lunde skole, sier rektor ved Lunde skole, Anne Lunde. *Stavanger Aftenblad*. Hentet 09. mai 2020 fra <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/e1pG2K/velkommen-til-nye-lunde-skole-sier-rektor-ved-lunde-skole-anne-lun>
- Omdal, H. (1967). Noen karakteristiske trekk ved det høyere talemålet i Stavanger – jamført med folkemålet. *Maal og Minne*, 79–100.
- Osnes, Liv (1992): Er det skjedelig å gå på sjino i Oslo? En undersøkelse av et mulig fonemsarnmenfall av /j/ og /s/ blant Oslo-ungdom (mellomfagsoppgave ved Nordisk Institutt, Univ. i Bergen).
- Proff.no. (u.å.). Rosenberg Worleyparsons AS. Hentet 03. august 2020 fra <https://www.proff.no/selskap/rosenberg-worleyparsons-as/hundvåg/skipsbyggerier-og-verft/IGA1L6B01HL/>

Papazian, E. (1997). Dialektdød i Numedal? Om språkutviklinga i Nore og Uvdal. *Maal og Minne*, (2), 161–190.

Rabbevåg, F. (2020). Rosenberg Verft. Hentet 03. august 2020 fra https://snl.no/Rosenberg_Verft

Regjeringen. (2019, 19. desember). Nye fylker. Hentet 19. juli 2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/regionreform/regionreform/nye-fylker/id2548426/>

Regjeringen. (2020, 23. januar). Navn på nye kommuner. Hentet 19. juli 2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunereform/nye-kommuner/id2470015/>

Riiber, K. (2015, 16. oktober). Her har de høyest inntekt. Hentet 04. august 2020 fra <https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/her-har-de-hoyest-inntekt-1.506007>

Rodina, Yulia; Westergaard, Marit. (2015). Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics*. vol. 27 (2), 145–187.

Røynealand, U. (1994). Når bygdemål møter bymål: ein individsentrert eksempelstudie av fire sunnmøringar i Oslo. Upublisert hovedfagsavhandling, Universitetet i Oslo.

Røynealand, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset* (Doktorgradsavhandling) Universitetet i Oslo, Oslo.

Røynealand, U. (2008a). Språk og dialekt. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røynealand & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistik* (2. utg., s. 15–34). Oslo: Cappelen Damm Akademisk Forlag.

Røynealand, U. (2008b). Språk- og dialektkontakt. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røynealand & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistik* (2. utg., s. 47–72). Oslo: Cappelen Damm Akademisk Forlag.

Sandøy, H. (1996). *Talemål*. Oslo: Novus.

Sandøy, H. (2009). Standardtalemål? Ja, men...! Ein definisjon og ei drøfting av begrepet. *Norsk lingvistisk tidsskrift* (27), 27–47.

Sandøy, H. (2008). Kontakt og spreining. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røynealand & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistik* (2. utg., s. 222–240). Oslo: Cappelen Damm Akademisk Forlag.

Sandøy, H., Akselberg, G. & Kristoffersen, G. (u.å.) Dialektendringsprosessar: prosjektskisse. Hentet 08. august 2020 fra <https://w2.uib.no/filearchive/full-prosjektskildring-dialektendringsprosessar.pdf>

- Schmidt, J. (1872). *Die Verwandtschaftsverhältnisse der indogermanischen Sprachen*. Weimar: Böhlau.
- Simonsen, H. G. & Moen, I. (2006). Fonetisk perspektiv på sammenfallet av sj-lyden og kj-lyden i norsk. *Språknytt*, 34 (1), 11–13.
- Skjekkeland, M. (1997). *Dei norske dialektane: tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høgskoleforlaget AS.
- Skjekkeland, M. (2000). *Dialektutviklinga i Noreg dei siste 15 åra – drøfting og analyse*. Skriftserien nr. 67, Høgskolen i Agder.
- Skjekkeland, M. (2009). *Språk og samfunn i endring. Ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*. Oslo: Novus Forlag.
- Skjekkeland, M. (2010). *Dialektlandet*. Kristiansand: Portal.
- Språkrådet. (2007). *Språkregler i NRK*. Hentet fra: <https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriveregler/NRK/>
- Statens Vegvesen. (u.å.). Ryfast er åpnet. Hentet 19. juli 2020 fra <https://www.vegvesen.no/vegprosjekter/ryfast>
- Statistisk sentralbyrå. (2001). Kommunehefte: Folke- og bolig telling 2001. Hentet 01. august 2020 fra https://www.ssb.no/a/fob2001/kommunehefte/1103/fob_1103_tabeller.pdf
- Statistisk sentralbyrå. (2012). Folkemengde etter alder, kjønn, sivilstand og statsborgerskap. Hentet 01. august 2020 fra <https://www.ssb.no/a/kortnavn/folkemengde/tab-2012-03-14-26.html>
- Statistisk sentralbyrå. (2019a). Befolkning 1997–2020. Hentet 01. august 2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/01222/tableViewLayout1/>
- Statistisk sentralbyrå. (2019b). Flyttinger 2002–2019. Hentet 01. august 2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09588/tableViewLayout1/>
- Statistisk sentralbyrå. (2019c). Sysselsetting, registerbasert. Hentet 02. august 2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/07979/tableViewLayout1/>
- Statistisk sentralbyrå. (2020a). Kommunefakta. Hentet 01. august 2020 fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/stavanger>
- Statistisk sentralbyrå. (2020b). Befolkningsprofil. Hentet 01. august 2020 fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/kostra/stavanger/befolkningsprofil>
- Statistisk sentralbyrå. (2020c). Areal av land og ferskvatn. Hentet 02. august fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09280/tableViewLayout1/>

- Statistisk sentralbyrå. (2020d). Befolkning. Hentet 02. august fra <https://www.ssb.no/statbank/table/07459/tableViewLayout1/>
- Stavanger kommune. (2009). Kulturbyen Stavanger 2010 –2017: Kommunedelplan for kunst og kultur i Stavanger. Hentet 31. juli 2020 fra <https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/samfunnsutvikling/planer/kommunedelplaner/kunst-og-kultur/kommunedelplan-for-kunst-og-kultur-2010-2017.pdf>
- Stavanger kommune. (2014). De historiske hagene på Eiganes: Før, nå og i fremtiden. Hentet 04. august 2020 fra <https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/samfunnsutvikling/planer/temaplaner/natur-og-fritid/de-historiske-hagene-plan.pdf>
- Stavanger kommune. (2019a, 11. desember). Skolene i Stavanger. Hentet 25. juli 2020 fra <https://www.stavanger.kommune.no/barnehage-og-skole/skole/skolene-i-stavanger/>
- Stavanger Kommune. (2019b, mai). Den åttende levekårsundersøkelsen (kortversjon). Hentet 25. juli 2020 fra <https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/om-kommunen/stavangerstatistikken/kortversjon-levekarsundersokelsen-2019.pdf>
- Stavanger kommune. (2019c). Fakta om Eiganes og Våland kommunedel. Hentet 04. august 2020 fra <https://www.stavanger.kommune.no/om-stavanger-kommune/bydeler-i-stavanger/eiganes-og-valand-bydel/eiganes-og-valand-bu-arbeidsutvalg/>
- Stavanger kommune. (2020a). Levekårsundersøkelsen 2018. Hentet 25. juli fra <https://public.tableau.com/profile/stavanger.statistikken#!/vizhome/Levekrunderskelsen2018/Innhold>
- Stavanger kommune. (2020b). Fakta om Hundvåg kommunedel. Hentet 02. august fra <https://www.stavanger.kommune.no/om-stavanger-kommune/bydeler-i-stavanger/hundvag-bydel/fakta-om-hundvag-bydel/>
- Stavanger Konserthus. (u.å.). Lokalene. Hentet 19. juli fra <https://www.stavanger-konserthus.no/for-arrangorer/lokalene/>
- Stavanger-statistikken. (2019). Stavanger-statistikken, 2019. Hentet 26. juli 2020 fra <https://www.stavanger.kommune.no/om-stavanger-kommune/stavanger-statistikken/>
- Thorsnæs, G. (2020, 16. januar). *Store norske leksikon*. Hentet 01. august 2020 fra <https://snl.no/Stavanger>
- Thun, H. (1996). Movilidad demografica y dimensión topodinámica: Los montevidEOS en Rivera. I E. Radtke & H. Thun (Red.), *Neue Wege der romanischen Geolinguistik. Akten des Symposiums zur empirischen Dialectologie* (s. 210–269). Kiel: Westensee-Verlag.
- Torp, A. & Vikør, L. S. (2014). *Hovuddrag i norsk språkhistorie* (4. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tou. (u.å.) Om Tou. Hentet 19. juli 2020 fra <https://www.touofficial.com/om-tou/>

Trudgill, P. (1972). Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in Society* 1 (2), 179–195.

Trudgill, P. (1986). *Dialects in Contact*. UK: Basil Blackwell Ltd.

Udir. (u.å.a) Oversikt - Stavanger kommune. Hentet 15. juli 2020 fra <https://skoleporten.udir.no/oversikt/oversikt/grunnskole/stavanger-kommune?enhetsid=1103&skoletypemenuid=0>

Udir. (u.å.b) Elevtall i videregående skole – fylker og skoler. Hentet 15. juli 2020 fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-videregaende-skole/elevtall-i-videregaende-skole/elevtall-fylker-og-skoler/>

Universitetet i Stavanger. (2020, 10. februar). Om Universitetet i Stavanger. Hentet 15. juli 2020 fra <https://student.uis.no/finn-fram/om-uis/>

Venås, K. (1982). *Mål og miljø. Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo: Novus forlag.

Vilbli. (u.å.). Rogaland fylkeskommune. Hentet 15. juli 2020 fra <https://www.vilbli.no/nb/nb/rogaland/fylkes-skole-og-laerebedriftsoversikt/f/11>

Aarsæther, F. (1984). *E syns alle folk snakka likt e! : en studie av talemålsvariasjon i Ålesund bymål*. Upublisert avhandling. Universitetet i Oslo.

Aasen, K. N. (2011). *Stavanger-dialekten 30 år etter: Ei sosiolingvistisk oppfølgingsgranskning av talemålet i Stavanger*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Bergen). Hentet fra <https://folk.uib.no/hnohs/DEP/Kristine%20Aasen.pdf>

VEDLEGG

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeskjema til potensielle elevinformanter ved Lunde skole

Informasjonsskriv til potensielle elevinformanter ved Lunde skole

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Talemålsundersøkelse”?

Mitt navn er June Thea Johannessen, og jeg skriver for tiden masteroppgave ved Universitetet i Stavanger, Institutt for kultur- og språkvitenskap. I oppgaven min ønsker jeg å få innsikt i dagens språksituasjon i Stavanger, og spesielt yngre talere av stavangersk. Jeg ønsker derfor å komme i kontakt med ungdom fra to ungdomsskoler i Stavanger i alderen 15–16 år (10.-klassinger). Disse må oppfylle følgende kriterier:

1. Personen har bodd i Stavanger kommune hele livet (eller i det minste fra femårsalderen), uten større opphold andre steder.
2. Personen har minst én forelder/foresatt som er født og oppvokst i Rogaland.

Dersom du samtykker til å delta i denne studien, ønsker jeg å ha en samtale med deg. Samtalen vil vare i ca. 20 minutter og vil bli tatt opp på bånd. Den vil bestå av to deler, der jeg først ønsker at vi sammen fyller ut et skjema med utfyllingssetninger på dialekt, for så å gå gjennom noen bakgrunnsopplysninger.

Det er fullstendig frivillig å delta i dette prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og det vil i utgangspunktet kun være jeg og min veileder som har tilgang til dem. Du vil heller ikke kunne gjenkjennes i den skriftlige masteroppgaven. I behandlingen av lydopptakene vil materialet bli gjort om til tall og videre brukes i statistikk. Lydopptakene og personopplysninger vil bli lagret separat, for å sikre konfidensialitet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved Klaus Johan Myrvoll: tlf. 900 26 380, e-post: klaus.j.myrvoll@uis.no.
- Vårt personvernombud: personvernombud@uis.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

I undersøkelsen trenger jeg også en liten gruppe voksne informanter, i form av foreldre/foresatte. Dersom du selv ønsker å delta i prosjektet, spør gjerne også dine foreldre/foresatte (en eller begge) om de kunne tenke seg å delta. Det eneste kravet er at den/de også snakker stavangersk. Mer informasjon om deres deltagelse er å finne på informasjonsskrivet til potensielle voksne informanter, som du også har fått utdelt.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Talemålsundersøkelse" og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i et intervju med spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. juni 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Med vennlig hilsen

June Thea Johannessen (masterstudent)

Tlf.: 478 36 882

E-post: jt.johannessen@stud.uis.no

Klaus Johan Myrvoll (veileder)

Tlf.: 900 26 380

E-post: klaus.j.myrvoll@uis.no

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema til potensielle elevinformanter ved Kannik skole

Informasjonsskriv til potensielle elevinformanter ved Kannik skole

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Talemålsundersøkelse”?

Mitt navn er June Thea Johannessen, og jeg skriver for tiden masteroppgave ved Universitetet i Stavanger, Institutt for kultur- og språkvitenskap. I oppgaven min ønsker jeg å få innsikt i dagens språksituasjon i Stavanger, og spesielt yngre talere av stavangersk. Jeg ønsker derfor å komme i kontakt med ungdom fra to ungdomsskoler i Stavanger i alderen 15–16 år (10.-klassinger). Disse må oppfylle følgende kriterier:

3. Personen har bodd i Stavanger kommune hele livet (eller i det minste fra femårsalderen), uten større opphold andre steder.
4. Personen har minst én forelder/foresatt som er født og oppvokst i Rogaland.

Dersom du samtykker til å delta i denne studien, ønsker jeg å ha en samtale med deg. Samtalen vil vare i ca. 20 minutter og vil bli tatt opp på bånd. Den vil bestå av to deler, der jeg først ønsker at vi sammen fyller ut et skjema med utfyllingssetninger på dialekt, for så å gå gjennom noen bakgrunnsopplysninger.

Det er fullstendig frivillig å delta i dette prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og det vil i utgangspunktet kun være jeg og min veileder som har tilgang til dem. Du vil heller ikke kunne gjenkjennes i den skriftlige masteroppgaven. I behandlingen av lydopptakene vil materialet bli gjort om til tall og videre brukes i statistikk. Lydopptakene og personopplysninger vil bli lagret separat, for å sikre konfidensialitet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved Klaus Johan Myrvoll: tlf. 900 26 380, e-post: klaus.j.myrvoll@uis.no.
- Vårt personvernombud: personvernombud@uis.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

I undersøkelsen trenger jeg også en liten gruppe voksne informanter, i form av foreldre/foresatte. Dersom du selv ønsker å delta i prosjektet, spør gjerne også dine foreldre/foresatte (en eller begge) om de kunne tenke seg å delta. Det eneste kravet er at den/de også snakker stavangersk. Mer informasjon om deres deltagelse er å finne på informasjonsskrivet til potensielle voksne informanter, som du også har fått utdelt.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Talemålsundersøkelse" og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju med spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. juni 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Med vennlig hilsen

June Thea Johannessen (masterstudent)

Tlf.: 478 36 882

E-post: jt.johannessen@stud.uis.no

Klaus Johan Myrvoll (veileder)

Tlf.: 900 26 380

E-post: klaus.j.myrvoll@uis.no

Vedlegg 3: Informasjonsskriv og samtykkeskjema til potensielle voksne informanter ved Lunde skole

Informasjonsskriv til potensielle voksne informanter ved Lunde skole

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Talemålsundersøkelse”?

Mitt navn er June Thea Johannessen, og jeg skriver for tiden masteroppgave ved Universitetet i Stavanger, Institutt for kultur- og språkvitenskap. I oppgaven min ønsker jeg å få innsikt i dagens språksituasjon i Stavanger, og spesielt yngre talere av stavangersk. Jeg ønsker derfor å komme i kontakt med ungdom fra to ungdomsskoler i Stavanger i alderen 15–16 år (10.-klassinger). Lunde skole er en av de to skolene, og jeg kommer til å ha et strukturert intervju med utfyllingsskjema med ca. 20 elever. Disse blir informert om alle sider ved undersøkelsen, og samtykker for seg selv.

I undersøkelsen trenger jeg også en liten gruppe voksne informanter, i form av foreldre/foresatte. Det eneste kravet er at ditt barn deltar, og at du er oppvokst i Stavanger. Du vil ikke trenge å møte opp til samtale – du trenger kun å fylle ut det todelte spørreskjemaet som ditt barn vil ta med til deg, og etterpå ta med tilbake på skolen. Informasjonsskriv og samtykkeskjema til deg og ditt barn blir sendt på e-post, slik at dere har en egen versjon.

Det er fullstendig frivillig å delta i dette prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og det vil i utgangspunktet kun være jeg og min veileder som har tilgang til dem. Du vil heller ikke kunne gjenkjennes i den skriftlige masteroppgaven. I behandlingen av lydopptakene vil materialet bli gjort om til tall og videre brukes i statistikk. Lydopptakene og personopplysninger vil bli lagret separat, for å sikre konfidensialitet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,

- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved Klaus Johan Myrvoll: tlf. 900 26 380, e-post: klaus.j.myrvoll@uis.no.
- Vårt personvernombud: personvernombud@uis.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Talemålsundersøkelse" og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. juni 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Med vennlig hilsen

June Thea Johannessen (masterstudent)

Tlf.: 478 36 882

E-post: jt.johannessen@stud.uis.no

Klaus Johan Myrvoll (veileder)

Tlf.: 900 26 380

E-post: klaus.j.myrvoll@uis.no

Vedlegg 4: Informasjonsskriv og samtykkeskjema til potensielle voksne informanter ved Kannik skole

Informasjonsskriv til potensielle voksne informanter ved Kannik skole

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Talemålsundersøkelse”?

Mitt navn er June Thea Johannessen, og jeg skriver for tiden masteroppgave ved Universitetet i Stavanger, Institutt for kultur- og språkvitenskap. I oppgaven min ønsker jeg å få innsikt i dagens språksituasjon i Stavanger, og spesielt yngre talere av stavangersk. Jeg ønsker derfor å komme i kontakt med ungdom fra to ungdomsskoler i Stavanger i alderen 15–16 år (10.-klassinger). Kannik skole er en av de to skolene, og jeg kommer til å ha et strukturert intervju med utfyllingsskjema med ca. 20 elever. Disse blir informert om alle sider ved undersøkelsen, og samtykker for seg selv.

I undersøkelsen trenger jeg også en liten gruppe voksne informanter, i form av foreldre/foresatte. Det eneste kravet er at ditt barn deltar, og at du er oppvokst i Stavanger. Du vil ikke trenge å møte opp til samtale – du trenger kun å fylle ut det todelte spørreskjemaet som ditt barn vil ta med til deg, og etterpå ta med tilbake på skolen. Informasjonsskriv og samtykkeskjema til deg og ditt barn blir sendt på e-post, slik at dere har en egen versjon.

Det er fullstendig frivillig å delta i dette prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og det vil i utgangspunktet kun være jeg og min veileder som har tilgang til dem. Du vil heller ikke kunne gjenkjennes i den skriftlige masteroppgaven. I behandlingen av lydopptakene vil materialet bli gjort om til tall og videre brukes i statistikk. Lydopptakene og personopplysninger vil bli lagret separat, for å sikre konfidensialitet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,

- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved Klaus Johan Myrvoll: tlf. 900 26 380, e-post: klaus.j.myrvoll@uis.no.
- Vårt personvernombud: personvernombud@uis.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Talemålsundersøkelse" og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. juni 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Med vennlig hilsen

June Thea Johannessen (masterstudent)

Tlf.: 478 36 882

E-post: jt.johannessen@stud.uis.no

Klaus Johan Myrvoll (veileder)

Tlf.: 900 26 380

E-post: klaus.j.myrvoll@uis.no

Vedlegg 5: Utfyllingsskjema

Talemålsundersøkelse

Dette er en undersøkelse av talemålet blant yngre talere av stavangersk. Undersøkelsen er delt i to deler. I den første delen ønsker jeg at du fyller ut setninger med ordet/ordene som mangler, i den formen du selv ville brukt ved naturlig muntlig tale. Noen ord står i den formen det ville hatt i en ordbok/ordliste – de vil jeg at du skal bøye etter hva som passer til resten av setningen (f.eks. god → (den) beste/besta). I del to vil jeg gjerne at du fyller ut noen bakgrunnsopplysninger om deg selv. Vedlagt ligger også en versjon til dine foresatte.

1. Talemålsundersøkelsen

Her skal du fylle ut formen av ordet eller ordene i parentes, som du mener du ville brukt i muntlig tale. Husk på: Det er ikke et riktig og et galt svar her – svar det DU mener du ville sagt! Det er ikke viktig om de andre ordene utenfor parentesen ikke stemmer nøyaktig med det du selv ville sagt. Ville du brukt en annen form av ordet enn det som er oppgitt i parentesen, skriver du den.

Her er et eksempel på hvordan du kan svare:

Jan eie de smartaste (rotte)_____rotten_____ eg har sett, så klare å

(komme/komma) _____komma_____ seg (ut/ud)___ud_____ heilt av seg sjøl.

1.1

Den flinkaste (jente) _____ i klassen e Anne.

1.2

Lars ga meg (en/ein/ei + lidå/liden/liten + veske/veska)

_____.

1.3

Du e (like/lige/like/liga) _____ smarte så Einstein.

1.4

Stine e bare 13 år, men hu oppføre seg så (en/ein/ei + voksen/vokså + dame/dama)

_____.

1.5

På engå står det to (hester(-år)/hestar) _____.

1.6

Eg elske å (hoppe/hoppa) _____ tau.

1.7

Gifta du deg (ude/ute) _____ eller i

(en/ein/ei + kirke/kjerke/kirka/kjerka) _____?

1.8

På Hundvåg fins det (en/ein/ei + vik/vig) _____ så eg elske å bada i.

1.9

Naboen har fem katter(-år)/kattar _____ og ei kanin.

1.10

Fluenes herre e den (god + bok) _____ eg har lest.

1.11

Ser du den (fin + ku) _____ der borte?

(Den/Hun/Hu) _____ hette Dagros.

1.12

Sykt (kul/kule) _____ bil du har fått deg!

1.13

Roy har tatoveringar på begge (armene/armane) _____.

1.14

Har du fått (ny/nye) _____ (klokke/klokka) _____?

(Den/Hu) _____ va kjempe- (fin/fine) _____.

1.15

Eg vil veldig(t) (gjerne/gjerna) _____ komma i bursdagen din.

1.16

Eg bor i det (store/stora) _____ huset i enden av

(gaten/gatå/gadå) _____.

1.17

Det e ikkje vits å (kjøpe/kjøpa/kjøba) _____

(en/ein/ei + slitt/slitte/sleten/sleden/sledå + bukse/buksa) _____.

1.18

(Søsteren/søstera/søsterå + min/mi) _____ elske

(snop/snob) _____,

men eg foretrekke (kake/kage/kaka/kaga) _____.

1.19

Kor mangan (timer(-år)/timar) _____ bruke du på leksår i ugå?

1.20

Morten donka med et uhell borti glass- (flaske) _____ på

bordet, og eg heiv meg fram for å ta (den/han/hu/na) _____, men det va for seint.

1.21

Når Stian lese, nytte det ikkje å (rope/ropa/roba) _____ på han.

1.22

Kor (åfte/åfta) _____ trene du?

1.23

Eg spiste (en/ein/ei + saftig/saftige + pære/pæra) _____ i går.

1.24

Mormor lage den (god + lefse) _____ i Stavanger.

1.25

Klovnefisk e de kulaste (fiskene/fiskane) _____ i akvariet.

1.26

Andreas virke så ein (kjekk/kjekke) _____ gutt, men eg vett ikkje om

eg kan (stole/stola) _____ på han.

1.27

Eg klare ikkje å ta meg av (geiten/geitå/geidå) _____ lenger. Kan du ta

(den/han/hu/na) _____ ?

1.28

Såg du og den (svarte/svarta + høne) _____ i naboens hage i morges?

1.29

Frank syns det e tungt å gå opp (bakkene/bakkane) _____ på Storhaug.

1.30

I mårå tenkte eg å (vise/visa) _____ Hans det

(hemmelig) _____ rommet på loftet.

1.31

Det henge (en/ein/ei + skitten/skjeten/skjeden/skjeda + skjorte/skjorta)

_____ på badet.

1.32

Eg e på trening nå, men e (hjemme/hjemma) _____ om to timar.

1.33

Når eksamens- (øving) _____ e over, trenge eg ein

(lang/lange) _____ ferie.

1.34

Sverre elske å lega med (biler(-år)/bilar)_____.

1.35

Tore hate å (tape/tapa/taba)_____, og når han gjør det, så e han

(sur/sure)_____ i (en/ein/ei + uke/uka/uga) _____.

1.36

Magne lånte frukt- (skål)_____ te Lasse i fjor. Han har ennå ikkje

fått (den/hu/na/han)_____ igjen.

1.37

Hørte du at det (store/stora) _____ cruise-skipet så va i Vågen i

går, e eid av (en/ein/ei + rik/rike/rige + prinsesse/prinsessa)

_____?

1.38

Ka syns du om de nye (stolene/stolane)_____ i stuå?

1.39

I gangen henge (en/ein/ei + lang/lange + liste/lista)

_____ med ting eg må (huske/huska)

_____;

(mate/mata/mada)_____ katten,

(vaske/vaska + stue)_____, (finne/finna)_____ ein

(søt/søte/søde) _____ kjole, (male/mala) _____ det

(gamle/gamla) _____ bordet i kjelleren.

2. Bakgrunn

Noen av spørsmålene er delt i to (A og B), der elever svarer på den ene delen og foreldre/foresatte på den andre.

2.1 Fødselsår: _____

2.2 Kjønn:

Mann

Kvinne

2.3 I hvilket område (bydel) av Stavanger vokste du opp?

2.4 Dersom du har flyttet siden den gang – i hvilket område hvor bor du nå?

2.5 Din høyeste utdanning er:

Barneskole 1-10

Videregående skole 1-3

Høyere utdanning 1-5

2.6 A (*denne skal bare elever svare på*)

Hvilket utdanningsprogram ønsker du å studere?

(Ta med navn på program + antall studieår)

2.6 B (*denne skal bare foreldre/foresatte svare på*)

Dersom du har tatt høyere utdanning – hvilke fag studerte du?

2.7 A (*denne skal bare elever svare på*)

Hva er det du ønsker å jobbe med i fremtiden? Hvilket yrke?

Vet ikke

2.7 B (*denne skal bare foreldre/foresatte å svare på*)

Hvilket yrke har du (evt. har du hatt)?

2.8 Hvilke yrker har/hadde dine foreldre/foresatte?

1.11 Hvor kommer dine foreldre/foresatte fra?

1.10 Snakker/snakket dine foreldre/foresatte stavangersk?

1.10 Har du et nært forhold til andre byer/landsteder i Norge (f.eks. hytte, ferie, slekt etc.)?
Hvor?

1.11 1) Kommer dine næreste venner fra Stavanger?

Ja

Nei

2) Hvis du svarte nei på 1): Hvor kommer de fra?

Vedlegg 6: Bakgrunnsinformasjon om informanter

BAKGRUNNSINFORMASJON INFORMANTER

M = (male) mann (nummerert)

F = (female) kvinne (nummerert)

E = elev

V = voksen

G = gruppe/skoleklasse (1–3)

L = Lunde

K = Kannik

Eksempel: LEG1F1 = Den første intervjuede jenten i den første klassen på Lunde

Sosial lagdeling av elevinformanter (basert på foreldres yrke og utdanning):

Klasse 1.: Høyere utdanning x2

Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring

Klasse 3.: Fullført videregående opplæring x2

Sosial lagdeling av voksne informanter (basert på eget yrke og utdanning):

Klasse 1.: Høyere utdanning

Klasse 3.: Fullført videregående opplæring

	BAKGRUNNSINFORMASJON
	Elever Lunde
Informant	LEG1F1
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner/vgs-planer	Studiespesialisering eller musikk på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Grafisk designer og reservoir-ingeniør
Foreldres bakgrunn	Randaberg og Madla
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt. forhold til annet sted	Slekt i Oslo, besøker av og til

Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	LEG1F2
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Skeie
Evt. flytting	Bodde i Hillevåg frem til 4-årsalder, deretter Skeie
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering eller musikk på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Kunstner (maler) på teater og kommunikasjonsrådgiver i kommunen
Foreldres bakgrunn	Sola og Hundvåg
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG1F3
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	Storhaug frem til 1-årsalder, deretter Hundvåg
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Idrett på vgs
Yrkesplaner	Fysioterapeut/osteopat
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Ingeniør og webdesigner
Foreldres bakgrunn	Hundvåg og England
Foreldres talemål	Stavangersk og stavangersk m. engelsk aksent
Evt forhold til annet sted	Tante på Geilo, men besøker sjelden
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG1F4
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne

Oppvokst	Sandnes/Hundvåg
Evt. flytting	Sandnes frem til 5-årsalder, deretter Hundvåg
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Jordbrukslinje på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Forsker på petroleumslab og sosionom
Foreldres bakgrunn	Karmøy/Sandnes og Finnøy (Ryfylke)
Foreldres talemål	Mor: Sandnes-mål, Far: stavangersk m. enkelte trekk fra Ryfylke
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	LEG1F5
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Vet ikke
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Ingeniør og entreprenør (leder i eget firma)
Foreldres bakgrunn	Kvernevik og Engøy (Hundvåg)
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger + en venninne m. enkelte trekk fra Kristiansand
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	LEG2F1
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Politi/ambulansarbeider
Studie	
Yrke	

Foreldres yrke	Barne- og ungdomsarbeider og selger (kontor)
Foreldres bakgrunn	Kvernevik
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 3.: Fullført videregående opplæring x2
Informant	LEG2F2
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Madla
Evt. flytting	Hundvåg
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Helse- og oppvekstfag på vgs
Yrkesplaner	Barne- og ungdomsarbeider/barnevernspedagog
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Sykepleier og mekaniker
Foreldres bakgrunn	Hundvåg og Randaberg
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Besteforeldre i Bergen
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG2F3
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Musikk på vgs, psykologi på universitet
Yrkesplaner	Psykolog
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Økonom og sykepleier
Foreldres bakgrunn	Hundvåg og Sandnes
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Besteforeldre i Hauge i Dalane

Nære venners bakgrunn	Stavangersk + en venninne m. enkelte trekk fra Kristiansand
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	LEG2F4
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	Bodd i Etne fra 2-5 årsalder
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Helse- og oppvekstfag eller frisør på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Tømrer og barnehageansatt
Foreldres bakgrunn	Buøy (Hundvåg) og Etne
Foreldres talemål	Far: stavangersk, mor: Etne-mål
Evt forhold til annet sted	Slekt i Etne
Nære venners bakgrunn	Stavanger og Etne
Sosial lagdeling	Klasse 3.: Fullført videregående opplæring x2
Informant	LEG2F5
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Drama m. studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Skuespiller
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Lærer og rørlegger
Foreldres bakgrunn	Kvernevik og Buøy
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG2F6
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne

Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Advokat/lærer
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Barnehageansatt og kursleder i petroleumsindustrien
Foreldres bakgrunn	Kvernevik og Engøy (Hundvåg)
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 3.: Fullført videregående opplæring
Informant	LEG1M1
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Ingeniør på universitetet
Yrkesplaner	Ingeniør
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Avdelingssjefer på kontor (petroleumsind.)
Foreldres bakgrunn	Stavanger og Tyskland
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: norsk med tysk aksent
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	LEG1M2
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	

Foreldres yrke	Sjef i barnehage og saksbehandler innen bemanning
Foreldres bakgrunn	Stavanger og Hauge i Dalane
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: blanding av Sokndalsdialekt og stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	LEG1M3
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	TIP på vgs
Yrkesplaner	Bilmekaniker
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Mor: hjemmевærende, far: lastebilsjåfør
Foreldres bakgrunn	Stavanger
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 3.: Fullført videregående opplæring x2
Informant	LEG1M4
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Idrettslinje på vgs/militæret/politi
Yrkesplaner	Marinejeger, politi
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Barnevernspedagog i bofellesskap og tømrer
Foreldres bakgrunn	Hundvåg og Østlandet
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: østlandsk
Evt forhold til annet sted	Akershus, Oslo

Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG1M5
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Barnehageansatt og miljørådgiver i strømselskap
Foreldres bakgrunn	Forsand/Sandnes og Asker
Foreldres talemål	Stavangersk og østlandsk
Evt forhold til annet sted	Asker
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG2M1
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Bygg- og anlegg på vgs
Yrkesplaner	Tømrer
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Ingeniør og analytiker i politiet
Foreldres bakgrunn	Hundvåg og Haugesund
Foreldres talemål	Far: stavangersk, mor: Haugesundsdiialekt
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1: Høyere utdanning x2
Informant	LEG2M2
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann

Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Fysiker eller lektor
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	IT-konsulent og ”kontorjobb i oljeselskap”
Foreldres bakgrunn	Hundvåg
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Nord-Norge
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG2M3
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Økonom eller lærer i bla. samfunnsfag
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Økonom og hudpleier
Foreldres bakgrunn	Grimstad og Stavanger
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: Grimstad-dialekt
Evt forhold til annet sted	Grimstad
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	LEG2M4
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Lærer
Studie	
Yrke	

Foreldres yrke	Daglig leder i barnehage og ingeniør
Foreldres bakgrunn	Hundvåg
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
	Elever Kannik
Informant	KEG1F1
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Lege eller psykolog
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	”Jobber i bank og i oljeselskap”
Foreldres bakgrunn	Vaulen og Stokka
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1F2
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Eiganes
Evt. flytting	Bodde på Våland frem til 5. klasse, deretter Eiganes
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Økonom
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Ingeniør og økonom
Foreldres bakgrunn	Haugesund og England
Foreldres talemål	Far: blanding av Haugesund-dialekt og stavangersk, mor: norsk m. engelsk aksent
Evt forhold til annet sted	Slekt i Oslo og Haugesund

Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1F3
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Våland
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Laboratoriesjef på universitetet og ingeniør
Foreldres bakgrunn	Kverneland og Bryne
Foreldres talemål	Jærsk
Evt forhold til annet sted	Jæren (Bryne)
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1F4
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Eiganes
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Butikkmedarbeider og sikkerhetsleder på oljeplattform
Foreldres bakgrunn	Tasta/Stavanger og Skottland
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: engelsk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	KEG1F5
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne

Oppvokst	Våland
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Advokat
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Lærer og ingeniør
Foreldres bakgrunn	Madla og Hillevåg
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG2F1
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Toppidrett på vgs
Yrkesplaner	Politi
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Oljearbeider og kontorjobb i oljeselskap
Foreldres bakgrunn	Stavanger og Nord-Norge
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: nordnorsk
Evt forhold til annet sted	Slekt i Oslo, Bergen og Nord-Norge
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	KEG3F1
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Eiganes
Evt. flytting	Stokka, Stord, Eiganes (fra 4-årsalder til i dag)
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Allmennlege eller kirurg
Studie	
Yrke	

Foreldres yrke	Allmennlege og økonom/programmerer
Foreldres bakgrunn	Trondheim/Stavanger og Madla
Foreldres talemål	Mor: blanding av trøndersk og stavangersk, far: stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG3F2
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	Storhaug, Eiganes, Hillevåg, Gausel, Våland/Madla (nå)
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Helse- og oppvekstfag eller ambulansesfag på vgs
Yrkesplaner	Ambulansearbeider
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Lærer og hjemmeværende (tidligere barnehageansatt)
Foreldres bakgrunn	New Zealand/Stavanger og Bergen
Foreldres talemål	Far: stavangersk, mor: bergensk/østlandsk (kodeskifter)
Evt forhold til annet sted	Slekt i Bergen
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.. Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	KEG3F3
Fødselsår	2004
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Våland
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Helse- og oppvekstfag på vgs
Yrkesplaner	Psykolog
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Lærer/spesialpedagog og økonom
Foreldres bakgrunn	Hjelmeland og Storhaug
Foreldres talemål	Mor: stavangersk med noen trekk fra Ryfylke, far: stavangersk
Evt forhold til annet sted	

Nære venners bakgrunn	De fleste er fra Stavanger + en fra Tromsø og en fra Fredrikstad
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M1
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Økonom og ingeniør
Foreldres bakgrunn	Sola og Stokka
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M2
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Eiganes
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Advokat
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Lege og kommunalsjef
Foreldres bakgrunn	Stokka og Sokndal
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M3
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann

Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Freestyle-linjen på Geilo/Hovden
Yrkesplaner	Profesjonell skikjører eller noe innen bygg- og anlegg
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Sjef i byggfirma og lærer
Foreldres bakgrunn	Sandnes og Stokka
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Slekt i Haugesund
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
Informant	KEG1M4
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Eiganes
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Advokat og ingeniør
Foreldres bakgrunn	Strand og Madla
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Hytte og slekt i Kristiansand
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M5
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg og Eiganes
Evt. flytting	Flyttet fra Hundvåg til Eiganes i syvårsalderen
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	

Foreldres yrke	Journalister
Foreldres bakgrunn	Tasta og Eiganes
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Slekt i Oslo
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M6
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Tasta
Evt. flytting	Flyttet fra Tasta til Eiganes i elleveårsalderen
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Sivilingeniører
Foreldres bakgrunn	Våland og Iran
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: gebrokkent norsk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M7
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Våland
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Lærer og økonomisjef
Foreldres bakgrunn	Eiganes og Tasta/Ålgård
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	

Nære venners bakgrunn	De fleste er fra Stavanger + en fra Oslo
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M8
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Våland
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Saksbehandler og advokat
Foreldres bakgrunn	Haugesund
Foreldres talemål	Begge har en blanding av Haugesund-dialekt og stavangersk
Evt forhold til annet sted	Bergen og Haugesund
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG1M9
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Kvernevik
Evt. flytting	Flyttet til Storhaug
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Elektro på vgs
Yrkesplaner	Elektriker
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Ikke oppgitt
Foreldres bakgrunn	Trondheim
Foreldres talemål	Fostermor: stavangersk
Evt forhold til annet sted	Alta, Hamar og Oslo
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Ikke oppgitt
Informant	KEG2M1
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann

Oppvokst	Sandal/Lassa
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Sivilingeniør eller fysioterapeut
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Kontorjobb i oljeselskap og økonom
Foreldres bakgrunn	Madla og Jørpeland/Tjensvoll
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Slekt i Flekkefjord
Nære venners bakgrunn	De fleste er fra Stavanger + en fra Oslo
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning x2
Informant	KEG3M1
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Studiespesialisering på vgs
Yrkesplaner	Vet ikke
Studie	
Yrke	
Foreldres yrke	Hjemmeværende og programmerer
Foreldres bakgrunn	Tasta og Stokka
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	De flest er fra Stavanger + noen fra Bergen og Østlandet
Sosial lagdeling	Klasse 3.: Fullført videregående opplæring x2
Informant	KEG3M2
Fødselsår	2004
Kjønn	Mann
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	
Utdannelse	Grunnskole
Studieplaner	Elektro på vgs
Yrkesplaner	FU-operatør (ROV-pilot)
Studie	
Yrke	

Foreldres yrke	Leder i team i oljeselskap (trolig ikke studert) og jobb i bank
Foreldres bakgrunn	Madla og Storhaug
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	De fleste er fra Stavanger + noen fra Nord-Norge og Oslo
Sosial lagdeling	Klasse 2.: Høyere utdanning og fullført videregående opplæring
	Voksne Lunde
Informant	LVF1
Fødselsår	1966
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Videregående skole
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	
Yrke	Personalkoordinator leder
Foreldres yrke	Hjemmeverende og kaptein på båt
Foreldres bakgrunn	Roaldsøy og Hillevåg
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	LVF2
Fødselsår	1972
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Kvernevik
Evt. flytting	Flyttet til Hundvåg
Utdannelse	Videregående skole
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	
Yrke	Barnehageassistent
Foreldres yrke	Verksmester og Omsorgsarbeider
Foreldres bakgrunn	Helgeland og Tysnes
Foreldres talemål	Blanding
Evt forhold til annet sted	

Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 3.: Fullført videregående opplæring
Informant	LVF3
Fødselsår	1977
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Tourism Management i England
Yrke	HR-administrator
Foreldres yrke	Ingeniør (rør) og butikkmedarbeider
Foreldres bakgrunn	Buøy (Hundvåg)
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	LVM1
Fødselsår	1976
Kjønn	Mann
Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Informasjon, medievitenskap, sosiologi
Yrke	Kommunikasjonsrådgiver
Foreldres yrke	Journalist og kommunalsjef
Foreldres bakgrunn	Stavanger
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	LVM2
Fødselsår	1971
Kjønn	Mann

Oppvokst	Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Økonomi og administrasjon
Yrke	Leder i eget firma
Foreldres yrke	Selger i byggebransjen og hjemmeværende
Foreldres bakgrunn	Forsand/Sandnes og Strand
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Forsand/Sandnes og Strand
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	LVM3
Fødselsår	1970
Kjønn	Mann
Oppvokst	Engøy/Hundvåg
Evt. flytting	
Utdannelse	Videregående skole
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	
Yrke	Opplæringsansvarlig
Foreldres yrke	Omsorgsarbeider/hjelpepleier og selvstendig næringsdrivende
Foreldres bakgrunn	Haugesund og Ryfylke
Foreldres talemål	Blanding
Evt forhold til annet sted	Suldal
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 3.: Fullført videregående opplæring
	Voksne Kannik
Informant	KVF1
Fødselsår	1973
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Våland
Evt. flytting	Flyttet til Oslo, så Eiganes
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Økonomi
Yrke	Siviløkonom

Foreldres yrke	Lærer og advokat
Foreldres bakgrunn	Hillevåg og Våland
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	KVF2
Fødselsår	1971
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Tasta
Evt. flytting	Flyttet til Sandal
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Kjemi
Yrke	Forsker
Foreldres yrke	Typograf og Bankmedarbeider
Foreldres bakgrunn	Stavanger
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	Har bodd 9 år i Oslo
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	KVF3
Fødselsår	1975
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Madla/Slåtthaug
Evt. flytting	Flyttet til Sandal
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Ikke besvart
Yrke	Forbedringsleder, olje- og gassindustri
Foreldres yrke	Administrerende direktør og aktivtør
Foreldres bakgrunn	Stavanger og Oslo
Foreldres talemål	Far: stavangersk, mor: blanding av østlandsk og stavangersk
Evt forhold til annet sted	Bergen

Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1: Høyere utdanning
Informant	KVF4
Fødselsår	1970
Kjønn	Kvinne
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	Har bodd noen år i Oslo, men bor nå på Stokka
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Biologi, kjemi
Yrke	"Ingeniør" i oljeselskap
Foreldres yrke	Sekretær og fotograf
Foreldres bakgrunn	Stavanger
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	KVM1
Fødselsår	1971
Kjønn	Mann
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	Stokka/Eiganes
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Petroleum
Yrke	Petroleumsingeniør
Foreldres yrke	Sykepleier og elektriker
Foreldres bakgrunn	Stokka og Hinna
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	KVM2
Fødselsår	1971
Kjønn	Mann

Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	Sandal
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Informatikk
Yrke	Software-utvikler
Foreldres yrke	Sykepleier og økonom
Foreldres bakgrunn	Stavanger
Foreldres talemål	Stavangersk
Evt forhold til annet sted	
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning
Informant	KVM3
Fødselsår	1975
Kjønn	Mann
Oppvokst	Stokka
Evt. flytting	Eiganes
Utdannelse	Høyere utdanning
Studieplaner	
Yrkesplaner	
Studie	Medisin
Yrke	Allmennlege
Foreldres yrke	Lærer og økonom
Foreldres bakgrunn	Stokka og Egersund
Foreldres talemål	Mor: stavangersk, far: stavangersk med snev av Egersund-dialekt
Evt forhold til annet sted	Slekt i Egersund
Nære venners bakgrunn	Stavanger
Sosial lagdeling	Klasse 1.: Høyere utdanning

Vedlegg 7: Utfyllende tabeller

Tabell 1.1: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall femininum, elever Lunde

Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall femininum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Jenter Lunde	60 (33)	40 (22)	100 (55)
Gutter Lunde	62 (28)	38 (17)	100 (45)
Lunde skole totalt	61 (61)	39 (39)	100 (100)

Tabell 1.2: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall femininum, elever Kannik

Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall femininum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Jenter Kannik	53 (24)	47 (21)	100 (45)
Gutter Kannik	55 (33)	45 (27)	100 (60)
Kannik skole totalt	54 (57)	46 (48)	100 (105)

Tabell 1.3: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall femininum, voksne

Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall femininum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Kvinner Lunde	80 (12)	20 (3)	100 (15)
Menn Lunde	80 (12)	20 (3)	100 (15)
Lunde totalt	80 (24)	20 (6)	100 (30)
Kvinner Kannik	95 (19)	5 (1)	100 (20)
Menn Kannik	100 (15)	0 (0)	100 (15)
Kannik totalt	97 (34)	3 (1)	100 (35)
Voksne totalt	89 (58)	11 (7)	100 (65)

Tabell 1.4: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum, elever Lunde

Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Jenter Lunde	62 (34)	38 (21)	100 (55)

Gutter Lunde	73 (33)	27 (12)	100 (45)
Lunde skole totalt	67 (67)	33 (33)	100 (100)

Tabell 1.5: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum, elever Kannik

Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Jenter Kannik	58 (26)	42 (19)	100 (45)
Gutter Kannik	72 (43)	28 (17)	100 (60)
Kannik skole totalt	66 (69)	34 (36)	100 (105)

Tabell 1.6: Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum, voksne

Svarabhakti-e i adjektiv i ubestemt form entall maskulinum			
Gruppe	-e	-Ø	Sum
Kvinner Lunde	87 (13)	13 (2)	100 (15)
Menn Lunde	93 (14)	7 (1)	100 (15)
Lunde totalt	90 (27)	10 (3)	100 (30)
Kvinner Kannik	100 (20)	0 (0)	100 (20)
Menn Kannik	100 (15)	0 (0)	100 (15)
Kannik totalt	100 (35)	0 (0)	100 (35)
Voksne totalt	95 (62)	5 (3)	100 (65)

Tabell 2.1: b vs. p, elever Lunde

b vs. p			
Gruppe	b	p	Sum
Jenter Lunde	75 (33)	25 (11)	100 (44)
Gutter Lunde	50 (18)	50 (18)	100 (36)
Lunde skole totalt	64 (51)	36 (29))	100 (80)

Tabell 2.2: b vs. p, elever Kannik

b vs. p			
Gruppe	b	p	Sum
Jenter Kannik	33 (12)	67 (24)	100 (36)
Gutter Kannik	58 (28)	42 (20)	100 (48)
Kannik skole totalt	48 (40)	52 (44)	100 (84)

Tabell 2.3: b vs. p, voksne

b vs. p			
----------------	--	--	--

Gruppe	b	p	Sum
Kvinner Lunde	75 (9)	25 (3)	100 (12)
Menn Lunde	92 (11)	8 (1)	100 (12)
Lunde totalt	83 (20)	17 (4)	100 (24)
Kvinner Kannik	88 (14)	13 (2)	100 (16)
Menn Kannik	83 (10)	17 (2)	100 (12)
Kannik totalt	86 (24)	14 (4)	100 (28)
Voksne totalt	85 (44)	15 (8)	100 (52)

Tabell 2.4: d vs. t, elever Lunde

d vs. t			
Gruppe	d	t	Sum
Jenter Lunde	65 (43)	35 (23)	100 (66)
Gutter Lunde	52 (28)	48 (26)	100 (54)
Lunde skole totalt	59 (71)	41 (49)	100 (120)

Tabell 2.5: d vs. t, elever Kannik

d vs. t			
Gruppe	d	t	Sum
Jenter Kannik	39 (21)	61 (33)	100 (54)
Gutter Kannik	43 (31)	57 (41)	100 (72)
Kannik skole totalt	41 (52)	59 (74)	100 (126)

Tabell 2.6: d vs. t, voksne

d vs. t			
Gruppe	d	t	Sum
Kvinner Lunde	67 (12)	33 (6)	100 (18)
Menn Lunde	94 (17)	6 (1)	100 (18)
Lunde totalt	81 (29)	19 (7)	100 (36)
Kvinner Kannik	96 (23)	4 (1)	100 (24)
Menn Kannik	78 (14)	22 (4)	100 (18)
Kannik totalt	88 (37)	12 (5)	100 (42)
Voksne totalt	85 (66)	15 (12)	100 (78)

Tabell 2.7: g vs. k, elever Lunde

g vs. k			
Gruppe	g	k	Sum
Jenter Lunde	67 (44)	33 (22)	100 (66)
Gutter Lunde	48 (26)	52 (28)	100 (54)

Lunde skole totalt	58 (70)	42 (50)	100 (120)
---------------------------	---------	---------	-----------

Tabell 2.8: g vs. k, elever Kannik

g vs. k			
Gruppe	g	k	Sum
Jenter Kannik	33 (18)	67 (36)	100 (54)
Gutter Kannik	43 (31)	57 (41)	100 (72)
Kannik skole totalt	39 (49)	61 (77)	100 (126)

Tabell 2.9: g vs. k, voksne

g vs. k			
Gruppe	g	k	Sum
Kvinner Lunde	72 (13)	28 (5)	100 (18)
Menn Lunde	89 (16)	11 (2)	100 (18)
Lunde totalt	81 (29)	19 (7)	100 (36)
Kvinner Kannik	96 (23)	4 (1)	100 (24)
Menn Kannik	83 (15)	17 (3)	100 (18)
Kannik totalt	90 (38)	10 (4)	100 (42)
Voksne totalt	86 (67)	14 (11)	100 (78)

Vedlegg 8: Vurdering fra NSD

25.8.2020 Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Talemålsendringer i Stavanger i dag – En sosiolingvistisk undersøkelse av yngre talere av stavangersk

Referansenummer

468059

Registrert

30.09.2019 av June Thea Johannessen - jt.johannessen@stud.uis.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Stavanger / Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora / Institutt for kultur- og språkvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Klaus Johan Myrvoll, klaus.j.myrvoll@uis.no, tlf: 90026380

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

June Thea Johannessen, junetjoh@hotmail.com, tlf: 47836882

Prosjektperiode

01.11.2019 - 30.09.2020

Status

19.06.2020 - Vurdert

Vurdering (2)

19.06.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 04.06.2020.

Vi har nå registrert 30.09.2020 som ny dato for anonymisering.

NSD vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Eva J. B. Payne Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

30.10.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 30.10.2019, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html
Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Utvalg 1 og 2

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger.

Elever 15-16 år skal selv samtykke til deltagelse. Ut fra en helhetsvurdering av opplysningenes art og omfang, vurderer vi det slik at ungdommer 15-16 år har forutsetninger for å forstå hva deltagelse innebærer og kan samtykke til deltagelse på selvstendig grunnlag. Foresatte vil også motta informasjon om prosjektet og vil bli invitert til å delta.

Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

Tredjepersoner

I undersøkelsen vil foreldre i utvalg 2 svare på spørsmål om egne foreldre. Det vil derfor innhentes enkelte opplysninger om tredjepersoner. Denne informasjonen er nødvendig for å få

et innblikk i mulig dialektpåvirkning og derfor nødvendig for å oppnå formålet med prosjektet. Opplysningene anonymiseres i oppgaven.

Vår vurdering er at behandlingen oppfyller vilkåret om vitenskapelig forskning, jf. personopplysningsloven § 8, og dermed utfører en oppgave i allmenhetens interesse. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være utførelse av en oppgave i allmenhetens interesse, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e), jf. art. 6 nr. 3 bokstav b), jf. personopplysningsloven § 8.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte i utvalg 1 og 2 kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte i utvalg 1 og 2 vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge tredjepersoner kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), protest (art. 21). Det kan unntas fra informasjonsplikten ovenfor tredjepersoner etter art. 14 nr. 5 b), der personopplysninger ikke har blitt samlet inn fra den registrerte.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Eva J B Payne
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5d70e616-44e6-4753-8507-99556e44e297> 3/3